

Voordrachten gehouden voor de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

door

de Luitenant-Kolonel van de Generale Staf J. D. BACKER

over

„STRIJDKRACHTEN EN PUBLIC RELATIONS”

BIJeenKOMST OP DONDERDAG 2 MEI TE BREDA

DONDERDAG 9 MEI TE DEN HELDER

DONDERDAG 16 MEI TE 's-GRAVENHAGE

VOORDRACHT TE BREDA

Voorzitter: Zijne Excellentie Luitenant-Generaal b.d. J. H. COUZY

De voorzitter:

Heren, ik open deze bijeenkomst en heet u van harte welkom. Aangezien er geen zaken van huishoudelijke aard zijn te behandelen, wil ik meteen het woord geven aan de spreker van hedenavond, de overste Backer.

Luitenant-Kolonel Backer:

Mijnheer de voorzitter, vele Nederlandse verhandelingen over „public relations” vangen aan met een excuus voor het feit dat men geen geschikte vertaling voor dit begrip weet te geven. In deze beschouwing waarin een zo nationale instelling als onze strijdkrachten in één adem wordt genoemd met deze uitdrukking zal evenmin een poging worden gedaan een Nederlandse vertaling te geven voor dit alom ingeburgerde anglicisme.

Een van de beginselen van public relations is dat men zich in harmonie tracht te plaatsen met zijn omgeving. Ik zou daar al direct tegen zondigen als ik u ging spreken over publieke betrekkingen of iets dergelijks in de wetenschap dat er in Nederland een Koninklijk goedgekeurd Genootschap voor Public Relations bestaat en het bedrijfsleven deze term zonder enige reserve hanteert. Behalve deze toelichting op de titel meen ik u nog een opmerking over het onderwerp van mijn inleiding verschuldigd te zijn. Ik wil namelijk gaarne vooropstellen dat dit onderwerp beslist niet nieuw is. Reeds in 1873 behandelde de heer Drabbe voor onze vereniging het onderwerp „Het leger in de Staat en in de Maatschappij” en sindsdien hebben vele sprekers dit of een aanverwant onderwerp voor de vereniging ingeleid. In 1955 constateerde de redacteur van het orgaan „een altijd brandende en in ons land nimmer bevredigend opgeloste kwestie”. Het bestuderen van deze beschouwingen ver-

schafte mij vele interessante uren maar leerde mij ook dat de problemen welke het vraagstuk beheersen, veranderen en aan de tijd gebonden zijn.

Ik zie het voor vanavond in de eerste plaats als mijn taak de verhouding tussen volk en krijgsmacht te stellen in het licht van onze tijd. Pas als dat is geschied kunnen wij de activiteiten die verbeterend werken in beschouwing nemen. Ik meen het gekozen onderwerp te moeten benaderen uitgaande van één der vele omtrent public relations bestaande definities. Ik volg de door het Nederlandse Genootschap voor Public Relations gebezigde definitie:

„Public Relations is het — hoofdzakelijk door voorlichting — stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen met die groepen van mensen, van wier oordeel men als organisatie afhankelijk is.”

Noodzaak van Public Relations voor de strijdkrachten

De eerste vraag die wij ons nu moeten stellen is of public relations ook een activiteit is waar de strijdkrachten zich mede moeten ophouden.

In een eerste opwelling zal men deze vraag, bij de gedachte dat aan de verbetering van de verhouding Volk—Krijgsmacht niet genoeg gedaan kan worden, onmiddellijk bevestigend willen beantwoorden. Toch is de vraag niet overbodig.

In een artikel „Public Relations in verband met de overheid” in Revue der Reclame (56/3) betoogde Dr. G. J. Lammers, Directeur van de Rijksvoorlichtingsdienst, dat een definitie zoals hierboven gegeven wel hanteerbaar is voor het bedrijfsleven, maar niet voor de overheid. Ook de andere public relations-definities met betrekking tot de overheid vonden geen genade aangezien zij bijna allen public relations zien als een poging tot het verzoenen van persoonlijk of institutioneel belang met het algemeen belang. Vooropstellende dat de overheid zich per definitie richt op het dienen van het algemeen belang, volgt dan de conclusie dat bij de overheid beter niet over *Public Relations* maar uitsluitend over *voorlichting* zou moeten worden gesproken. Het zal u duidelijk zijn, dat ik mij met deze conclusie niet kan verenigen. Ware dat zo dan zou deze inleiding hier een voortijdig einde hebben gevonden of had ik haar kunnen beperken tot het begrip voorlichting.

De gehele ontwikkeling van de public relations (misschien kan men beter spreken van opleving omdat in wezen public relations niets nieuws is) zoals we die in het bedrijfsleven hebben gezien, is een gevolg van het sinds het van kracht worden van het algemeen kiesrecht meer ingeschakeld zijn van het gehele volk in het economisch, maatschappelijk en politiek proces. De gevolgen van de industriële en sociale revolutie, te weten de massavorming, massa-productie, urbanisme en nivellering, hebben er toe geleid dat aan de factor mens veel meer dan voorheen de nodige aandacht moest worden besteed. Enerzijds kwam deze mens door het verbeterd onderwijs en de werking van de massa-communicatiemiddelen steeds meer in de situatie van mee-denken en het stellen van vragen vooral daar waar door het ingewikkelde van de huidige samenleving het doel veraf en onduidelijk scheen te zijn. Het werd noodzakelijk om de verantwoordelijkheid van ieder mens in het grotere verband waarin of waarmee hij leeft te erkennen en tevens hem er bewust van te maken en in het bijzonder de samenhang van de rond hem spelende gebeurtenissen duidelijk te maken. Deze omstandigheden gelden voor de overheid evenzeer als voor het bedrijfsleven en

niet in het minst voor de strijdkrachten. Natuurlijk zal het volk zich ingeschakeld moeten *weten* en daaraan kan door voorlichting veel worden gedaan, maar wij zullen aantonen dat voorlichting wel een belangrijk maar niet het enige middel is ter bereiking van het doel. Bovendien kunnen ook bij de overheid de public relations en de voorlichting niet zonder meer aan elkander gelijk worden gesteld, omdat public relations een duidelijk tweerichtingverkeer in het leven dient te roepen. Enerzijds zal de overheid door beleidstoelichting begrip voor dit beleid kweken en tot zover gaat die overheid dan inderdaad niet verder dan voorlichting, maar anderzijds dient de overheid te weten wat en hoe de publieke opinie is opdat zij daarmee in het opstellen en uitdragen van haar beleid rekening kan houden.

Een wezenlijke taak van de public relations is dan ook het analyseren van de publieke mening en de daarin optredende veranderingen, een taak die beslist verder gaat dan voorlichting alléén.

De vraag of de strijdkrachten zich moeten ophouden met public relations wordt na deze beschouwing en uitgaande van de definitie in mijn eerste stelling bevestigend beantwoord.

Ook in de militaire vakliteratuur wordt de noodzaak van public relations door de strijdkrachten meer en meer naar voren gebracht. In Canada is voor het leger een speciale public relations-organisatie opgebouwd onder leiding van een Director for Public Relations. Het nieuwe Duitse leger dat uiteraard vanaf de oprichting voor bijzondere public relations-problemen werd gesteld, bouwde in zijn organisatie een net van „öffentlichkeitsoffizieren” op waarvan de taak zeer veel met het bedrijven van public relations overeenkomt. Nog geen half jaar geleden kwam in het Franse leger een wijdvertakte public relations-organisatie in werking, een maatregel die ongetwijfeld verband houdt met de positie waarin het Franse leger is komen te verkeren na de gebeurtenissen in Algerije (Generaals-opstand, deelname van Franse officieren aan de OAS etc.) De Boston School for Public Relations and Communication telde in 1956 reeds tal van hoofd- en opperofficieren onder haar leerlingen. Generaal Ridgway richtte zich enkele jaren geleden tot het Amerikaanse leger met de volgende woorden:

As a Result of the situation in which the Army finds itself today, we are confronted with an immediate troop and public relations problem which calls for positive action. We must modify the philosophy which has for years guided the Army's action in the field of public relations. This philosophy has influenced officers to remain aloof from the public and reticent on their few public appearances. We must become more articulate and develop a positive public relations attitude throughout the Army. Too many officers look upon public relations as a defensive operation rather than a living, dynamic one.

Publiek en opinie

Twee vragen die volgens de beginselen der public relations onmiddellijk moeten worden gesteld zijn:

1. om welke groepen gaat het (wie is het publiek of beter welke zijn de publiekgroepen waarvan de strijdkrachten als organisatie afhankelijk zijn;

2. hoe is dat oordeel of met andere woorden hoe denkt dat publiek over die strijdkrachten.

a. *De publiekgroepen*

De groepen van wier oordeel de organisatie afhankelijk is zal men evengoed buiten als binnen die organisatie kunnen vinden. We spreken bij public relations dan ook van een externe en interne sfeer waarbij de eerste de betrekkingen met de buitenwereld omvat en de tweede gericht is op de interne verhoudingen. Reeds kan direct worden vastgesteld dat deze beide sferen een sterke wisselwerking op elkander uitoefenen.

Wat de interne sfeer betreft geldt voor de strijdkrachten evenzeer als voor de individuele onderneming dat zij over ten minste evenveel goodwill-ambassadeurs kunnen beschikken als zij personeelsleden tellen en dat zij in omgekeerde zin hetzelfde aantal kwade boodschappers binnen hun muren kunnen herbergen.¹⁾ Of zoals het ook wel kernachtig is gezegd: „Iedere medewerker kan een stopperspil zijn voor aanvallen van buiten, maar hij kan ook in eigen doel gaan schieten.”²⁾

Het vaststellen van de publiekgroepen is in ons geval aanzienlijk gecompliceerder van aard dan voor het bedrijfsleven het geval is. Het civielbedrijf is met het noemen van de afnemers, de leveranciers, de overheid (plaatselijk of nationaal), de kapitaalverschaffers (aandeelhouders), het eigen personeel (vakbonden, personeelsraad etc.) al een heel eind. Als beschermer van het gehele volk echter hebben de strijdkrachten de totale nationale bevolking tot publiek. Differentiatie hiervan in de pers, de jeugd, de industrie, de spoorwegen, de natuurbescherming, de plaatselijke of provinciale overheid en vele andere mogelijkheden is uiteraard noodzakelijk.

Ook in de interne sfeer is een uitgebreide differentiatie mogelijk en noodzakelijk, namelijk beroepsmilitairen, dienstplichtigen, officiers- en onderofficiersorganisaties, reserve-officieren, grootverlofgangers etc. We zullen echter niet in deze differentiatie afdalen en slechts stellen dat voor de strijdkrachten de public relations zich zullen moeten richten:

Extern tot het Nederlandse volk ten einde van dit volk de maatschappelijke en morele steun te verkrijgen;

intern tot al het personeel van de strijdkrachten opdat dit personeel de gevraagde diensten op goede wijze, met een juiste dienstopvatting en met een hoog moreel zal kunnen verrichten.

De doelstellingen zijn hoog gegrepen vooral wanneer wij bedenken dat een groot deel van het Nederlandse volk de strijdkrachten slechts ziet als de instanties die een zware aanslag plegen op zijn inkomstenbelasting, als de instanties die met lange colonnes het verkeer op de wegen belemmeren of die zijn recreatiemogelijkheden beperken door er schietterreinen op na te houden, of die met gierende straaljagers een rustig leven onmogelijk maken. Dit geldt evenzeer wanneer wij voor wat betreft de interne sfeer bedenken, dat een groot deel van het personeel van de strijdkrachten bestaat uit dienstplichtigen die de macht waarin zij dienen niet anders kunnen zien als de instantie die hen

¹⁾ Weisglas: Public relations een terreinverkenning.

²⁾ Drs. G. van der Mey: Om de goede naam van uw bedrijf.

dwingt hun opleiding of tewerkstelling voor anderhalf jaar of meer te onderbreken.

Toch zijn de doelstellingen niet te hoog. Het gaat om het verkrijgen van de maatschappelijke en morele steun van het Nederlandse volk en een hoog moreel van het personeel van onze strijdkrachten. Er wordt niet gevraagd om een wild enthousiasme of verering van leger of krijgsbedrijf, noch om kritiekloze aanvaarding van het militair apparaat en van alles wat dit doet of nalaat. Dit zouden vragen zijn die niet passen in een democratisch bestel en die niet verenigbaar zijn met de nuchterheid en het vredelievend karakter van het Nederlandse volk. Het gaat slechts om begrip en onderling vertrouwen tussen het volk en de door de meerderheid van dit volk zelf gewenste strijdkrachten.

b. Publieke mening over de strijdkrachten

Behalve het vaststellen met welke publiekgroepen men te maken heeft is analyse van de publieke mening voor het bedrijven van public relations een eerste vereiste. Vandaar ook dat wij de vraag stelden: „Hoe wordt er over de strijdkrachten gedacht?” Er zijn vele gegevens waaruit kan worden opgemaakt welk beeld er omtrent de strijdkrachten bestaat. In de interne sfeer weten wij uit tal van rapporten, gedragingen, waarnemingen en onderzoeken hoe over „de dienst” gedacht wordt. De animo voor vrijwillige dienstname, de mutaties bij straffen en beloningen, de redenen waarom iemand ontslag neemt, de meningen van officiers- en onderofficiersorganisaties en vele andere gegevens voeren de bouwstenen aan die dit beeld zo compleet mogelijk maken.

In de externe sfeer zijn er pers, radio en televisie, de Kamerverslagen, de reacties bij jeugd- en ouderdagen en militaire manifestaties, de studies van het Nederlands Gesprekcentrum en vele andere zaken die ons een indruk van dit beeld geven.

Maar behalve deze gegevens zijn ook de resultaten van gehouden opinie-onderzoeken van waarde. Verwezen moge worden naar het NIPO-onderzoek van 1949, de P.v.d.A.-enquête van 1957, het onderzoek naar de houding van het Nederlands publiek t.a.v. een eventuele oorlog met atoomwapens (Stichting BBB 1959), het Wereldopinie-onderzoek omtrent de opleg van a-wapens, het onderzoek naar de bereidheid om partij te kiezen in een eventueel Amerikaans-Russisch geschil en het World-Poll-onderzoek naar de meningen over de hoogte der defensie-uitgaven etc. (Fig. 1).

Het zou mij te ver voeren om een analyse met conclusie over deze onderzoeken te geven. Toch is het interessant om enkele van de resultaten de revue te laten passeren.

De hier vermelde onderzoeken betreffen de externe sfeer, doch ook in de interne sfeer gaven opinie-metingen tal van punten om rekening mede te houden. Enkele recent gehouden metingen zijn: het onderzoek naar de ambitie voor de vrijwillige dienstneming onder de keurlingen van de lichte 1962 uit de drie grote steden, het onderzoek naar de factoren die bepalend zijn voor de belangstelling voor deze dienstneming, het onderzoek naar de beweegredenen van de toeloop op de Onderofficiersopleiding, het onderzoek naar de sociale positie van de dienstplichtigen en de enquête inzake de Legerkoerier en de leesgewoonten der militairen. Ook de enquête van de Vereniging Officieren Koninklijke Landmacht betreffende de personeelsproblemen (april 1958) verdient in dit verband vermelding.

ENKELE OPINIE-ONDERZOEKEN

VRAAG	ANTWOORDEN (IN %)																		
HEEFT NEDERL. LEGER GROTERE PARAAFHEID DAN IN 1940 ?	JA 58	GEEN VERSCHIL 15	NEEN 7	GEEN MENING 20															
DIENT ONS LEGER ZO STERK MOGELIJK TE ZIJN OF ZIET U HET GELD LIEVER AAN ANDERE DINGEN BESTEED ?	JA 47	ANDERS BESTEDEN 42		GEEN MENING 11															
GEEFT DE NED REGERING TE VEEL GELD UIT VOOR DE DEFENSIE ?	TE VEEL VOLDOENDE of TE WEINIG 42		35	GEEN MENING 23															
BIEDT ONS VERDEDIGINGSSTELSEL VOLDOENDE BEVEILIGING ?	JA 18—24	NEEN 42—51	GEEN OORDEEL 26—36																
ZIJN DE HOGE UITGAVEN VERANTWOORD ?	JA 23—39 NEEN 40—46 GEEN OORDEEL 20—25																		
VERKIEST U EEN RUSSISCHE BEZETTING BOVEN EEN OORLOG ?	NEDERLAND (3 ^e op ranglijst na Australië en Engeland) 18 62 20 COSTENRIJK JA NEEN GEEN MENING 35 35 30																		
BENT U VOOR OF TEGEN AMERIKAANSE RAKET-BASES IN UW LAND ?	1. DENEMARKEN NEEN 58 2. NEDERLAND NEEN 57																		
WAT VINDT U DE GOEDE EN MINDER GOEDE KANTEN VAN MARINE, LANDMAGT EN LUCHTMAGT ?	UITSLUITEND GOEDE KANTEN GOEDE EN MINDER GOEDE KANTEN UITSLUITEND MINDER GOEDE GEEN GOEDE GEEN MINDER GOEDE			<table border="1" style="display: inline-table; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>KM</th> <th>KL</th> <th>KLu</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;">21</td> <td style="text-align: center;">17</td> <td style="text-align: center;">14</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">49</td> <td style="text-align: center;">42</td> <td style="text-align: center;">43</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">11</td> <td style="text-align: center;">18</td> <td style="text-align: center;">22</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">19</td> <td style="text-align: center;">23</td> <td style="text-align: center;">21</td> </tr> </tbody> </table>	KM	KL	KLu	21	17	14	49	42	43	11	18	22	19	23	21
KM	KL	KLu																	
21	17	14																	
49	42	43																	
11	18	22																	
19	23	21																	
ALS IEMAND IN DIENST MOET WAAR KAN HJ DAN HET BESTE BIJ DIENEN ?	KL 38	KM 29	KLu 17	GEEN MENING 16															

Figuur 1

Interne onderzoeken bij de Koninklijke Landmacht worden uitgevoerd door het Bureau Sociologie en Statistiek van het Ministerie van Defensie.

Hoewel de genoemde onderzoeken nuttig zijn geweest, is van enige systematiek nauwelijks sprake. Slechts het veelvuldig, regelmatig en vooral systematisch houden van opinie-onderzoeken kan mede de basis verschaffen voor die stelselmatigheid welke per definitie een voorwaarde voor de public relations is.

Methode, plaats en omvang van public relations

a. Methode

Interessanter nog dan de bij deze onderzoeken naar voren komende percentages is de analyse van de antwoorden. Zij geven de public relations-man de aanknopingspunten, de basis voor zijn activiteiten. Uit de analyse moet blijken of het beeld (image) dat de publiekgroepen hebben scheef is of niet, het gebaseerd is op juiste feiten en of voorlichtings- en andere activiteiten gewenst zijn of niet.

Het is op dit punt van het proces dat de public relations-activiteiten nogal eens worden misverstaan. Vaak bestaat de mening — en de definities zijn daar ook wel eens schuldig aan — dat public relations een soort Zwarte Kunst is, de Kunst der „verborgen verleiders”¹⁾ die er op uit zijn de openbare mening

¹⁾ „Hidden Persuaders” van V. Packard.

doelbewust te bewerken en in een bepaalde richting te drijven. De zaken liggen echter geheel anders.

Het gaat er om het gevoerde beleid, de achtergronden daarvan en de daarmee verband houdende maatregelen nadere bekendheid te geven. De mening die ieder, die daarvan kennis neemt, erover wil vormen hangt geheel af van de interpretatie die hij er in het licht van zijn ontwikkeling, zijn geloofsovertuiging of levensopvatting aan wil geven.

Het is een misvatting te denken dat met goede public relations een slecht beleid aanvaardbaar kan worden gemaakt. Ook is het niet zo, dat door public relations de openbare mening wordt gepeild en het beleid daarop wordt ingesteld. Veeleer moet worden gesteld, dat in het beleid wordt rekening gehouden met de wijze waarop het zal worden uitgedragen. Het kan zelfs zo zijn — en dat geldt in het bijzonder voor de overheid — dat dit beleid zelve tegen de bestaande meningen ingaat. De kracht van public relations is dan daarin gelegen, dat men daarmede van tevoren rekening kan houden, waardoor het ongunstig onthaal tot zijn juiste verhoudingen blijft beperkt en dit niet als verrassing komt.

Het gaat er ook niet om de „nee-zeggens” tot een andere gedachte te brengen. Het is zaak allen de juiste feiten te geven waardoor een goed gefundeerd oordeel mogelijk wordt. In dit verband verdient de categorie die „geen oordeel” heeft in de eerste plaats aandacht. Het zal u zijn opgevallen, dat bij de aangehaalde voorbeelden dit percentage bijzonder hoog ligt. Een zwakke plek in de democratie zit in het feit dat er zovelen terzijde staan omdat zij apathisch zijn of over onvoldoende inzicht beschikken een keuze te maken. Voorlichting gericht op deze groep is hier het aangewezen middel. (Fig. 1).

b. Plaats

Om iets te kunnen zeggen over de plaats van de public relations nemen wij uit de definitie het woord *stelselmatig* en wel dáárom omdat public relations zo dikwijls alleen maar aan de orde wordt gesteld als het zo eens gunstig uitkomt. Het woord *stelselmatig* gebiedt ons echter om van public relations een aantal doelbewuste en degelijk voorbereide handelingen te maken, met andere woorden public relations moet een vaste factor uitmaken in het systeem van planning en uitvoering. Om van de public relations inderdaad een stelselmatige zaak te maken worden de Amerikaanse stafofficieren gedwongen bij ieder probleem te overwegen of er een public relations-aspect is of niet. Dit wordt bereikt door voor stafstudies voorbedrukte formulieren te gebruiken waarop een aantal hokjes zijn aangebracht waarin bepaalde aspecten zoals „finance”, „security” en ook „public relations” zijn vermeld. (Fig. 2). Wanneer een staf-officier een studie of advies opstelt dient hij die aspecten waarop het stuk moet worden bekeken van een kruisje te voorzien. Het grote voordeel van deze werkwijze is dat de public relations in samenhang met andere aspecten wordt gezien.

Ik denk hier bij voorbeeld aan de veiligheid die in een militaire organisatie nu eenmaal in acht moet worden genomen. Het is hier dan het moment dat kan worden bepaald of het onderwerp geheel of gedeeltelijk publicabel is of niet of dat daarbij bij voorbeeld een bepaalde timing moet worden gevolgd.

Bij een enquête werd aan U.S. stafofficieren met betrekking tot dit formu-

SUMMARY SHEET									
(DA Form 520-13)									
TO					FOR			FROM	
DCSLOG	COA	CLL			1,2,3	APPROVAL	AGENCY		
DCSOPS	ACSI	1	CHIEF OF STAFF			SIGNATURE	CINFO		
DCSPER	ACSRC	2	A S OF A [IMPERS]			COORDINATION	GRADE & NAME OF CONTACT TELEPHONE OFFICER		
CRD	TAG	3	SECRETARY OF THE ARMY				BrigGen C V Clifton		74482
FILE REFERENCE					SUBJECT			DATE	
CINFO-014.13.					PUBLIC RELATIONS			3 Apr 58	
IMPLICATIONS: (The action involves the implications) checked below, detailed discussion of which follows or is attached as separate enclosures. These have been considered in the final recommendation.									
☐ PRIMARY PROGRAM ☐ MANPOWER ☐ BUDGET ☐ LEGAL ☐ CONGRESSIONAL ☒ PUBLIC RELATIONS ☐ MORALE ☐ SECURITY									
<p>This is the "X" that really marks the spot! The spot you're on with John Q. Public when you are making an Army decision. It's the spot where trouble begins, or it can be the spot where trouble is prevented.</p> <p>Eight little boxes on top of DA Form 520--the Summary Sheet which tops off every staff study, for approval, and every recommendation for decision in the Army staff. ☐ PUBLIC RELATIONS is only one little box--among eight--but usually when it's marked with sound judgment, the Army is kept out of a "box" with the press, the public at large, and most important, with Mr. American Taxpayer.</p> <p>But when to put your "X" in this box, and when not to?</p>									

Figure 2

lier eens gevraagd: „Wanneer zet u een kruisje in het vakje public relations?“ De antwoorden waren vermakelijk. Velen antwoordden: „altijd, want ik weet niet wat het betekent.“ „Nooit“, zeiden anderen, „want dan moet het weer naar een ander bureau om commentaar. Mocht er wél een public relations-aspect aan de zaak zitten dan merken we het wel.“ Er was natuurlijk een groot aantal goed geformuleerde antwoorden, maar hier en daar waren er toch wel die getuigden van een merkwaardige opvatting, zo bij voorbeeld het antwoord: „als ik denk dat mijn advies goed is en ik hulp nodig denk te hebben om mijn chef ervan te overtuigen“. Een nuchter antwoord was: „als het een omstreden probleem betreft en er moeilijkheden over zullen komen“.

Nog mooier dan het werken met vakjes die moeten worden aangestreept is de mentale check die iedere staffunctionaris moet maken voor hij zijn advies indient door zich zelf af te vragen: heb ik aan dit aspect gedacht, evenzo goed als men bij een besluit nagaat of het wie, wat, waar etc. er in voorkomt.

c. De omvang

De omvang die de public relations aanneemt is geheel afhankelijk van de waarde die men aan deze medebepalende factor toekent. Slechts een juiste be-

paling van deze waarde kan ons er voor bewaren dat public relations geen hobby, maar ook geen verwaarloosde zaak wordt. Om het eens concreet te zeggen voor onze omstandigheden: wie opleiding en uitrusting verwaarloost en alles doet aan het leggen van goede contacten zowel binnen zijn onderdeel als daarbuiten, zal misschien een tijdelijk maar nooit een blijvend vertrouwen kunnen opwekken. Wie andersom handelt zal ervaren dat, ook al hoeft dan misschien goede wijn geen krans, daartegenover staat dat onbekendheid en onbemindheid veelal hand in hand gaan.

Verhouding interne : externe sfeer

Aanvankelijk heeft men de public relations wel willen beperken tot de externe sfeer doch geleidelijk aan is men er toe gekomen de waarheid te erkennen van de slogan: „good public relations start at home”. Sommige schrijvers schatten dat het public relations-werk voor $\frac{3}{4}$ in de interne sfeer moet worden verricht. De relatie tussen interne sfeer en externe sfeer ligt voor de hand.

Gesteld kan worden dat het belang van de interne sfeer toeneemt naarmate het aantal personeelsleden van de organisatie groter is. Voor de strijdkrachten brengt mij dit tot de stelling dat goede public relations in de eerste plaats zich moeten richten op de interne sfeer.

De strijdkrachten vormen geen gesloten gemeenschap meer. De militair schrijft en rapporteert naar buiten en het aantal contacten dat op deze wijze wordt gelegd is zodanig groot dat hiermede voor een belangrijk deel de publieke mening omtrent de strijdkrachten wordt bepaald.

Bij het behandelen van de middelen der public relations meen ik dan ook bij de interne sfeer te moeten beginnen.

De middelen in de interne sfeer

a. Taakbepaling

Gezien de definitie van public relations zijn wij thans gekomen bij het verbeteren van de interne verhoudingen. Per definitie moet deze verbetering in de public relations-sfeer hoofdzakelijk door voorlichting worden bereikt. Het is goed dit laatste nog eens te accentueren. Immers interne verhoudingen kunnen op vele manieren worden verbeterd. Maatregelen daartoe variëren van primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden tot ontspanning, bedrijfssport en de introductie. Het zal u niet zijn ontgaan dat deze problemen liggen op het terrein van personeelsbeleid en personeelszorg.

In het bedrijfsleven heeft de discussie omtrent de taakverdeling tussen personeelschef en public relations-officer reeds langdurig en hevig gewoed en deze strijd is nog niet ten einde. Ervaring en discussie leidden ten slotte tot de overtuiging dat tussen beiden een innige samenwerking dient te bestaan doch dat beiden zich dienen te bepalen tot het terrein van hun deskundigheid. Arbeidsvoorwaarden, vrijetijdsbesteding, selectie, moreel en discipline zijn voor de public relations van groot belang, zij blijven echter het terrein van de personeelschef. In de militaire organisatie wil dat zeggen dat deze onderwerpen op het terrein van G1, L1 en personeelsofficier liggen zeker voor wat betreft de uitvoering. Ideeën op dit terrein kunnen echter zeer wel geïnitieerd worden in de public relations-hoek.

b. Interne voorlichting

In de strijdkrachten wordt vooral de laatste jaren veel aandacht besteed aan een goede interne voorlichting al is het verbeteren van de verhoudingen niet het enig doel dat men daarbij op het oog heeft. De verspreiding op het hedendaagse gevechtsveld maakt het meer en meer nodig dat tot op het laagste niveau wordt beseft waarom onze krijgsmacht in het leven is geroepen, welke waarden zij verdedigt en door welke machten deze worden bedreigd. Het gebrek aan voorlichting op dit gebied in de periode vóórdat de Nederlandse jongeman in aanmerking komt zijn dienst te vervullen, maakt het tot een bittere noodzaak deze voorlichting in diensttijd ter hand te nemen. De bij de Koninklijke Landmacht ingevoerde Fundamentele en Actuele voorlichting en analoge maatregelen bij Zee- en Luchtmacht zijn daar het gevolg van geweest. Bovendien is interne voorlichting als onderdeel van de psychologische verdediging het aangewezen middel om enig tegenwicht te vormen tegen de negatieve berichtgeving van zich tegen de strijdkrachten kerende instanties en organen. Ik meen over deze tegenwerkende krachten en het antwoord dat daarop moet worden gegeven hier verder te moeten zwijgen, aangezien dit onderwerp uitvoerig aan de orde kwam toen de Public Relations Adviseur de heer F. E. Hollander in 1960/61 voor onze vereniging sprak over „Voorlichting: de Vijfde macht”. Slechts één opmerking wil ik hierover maken.

De heer Hollander stelde t.a.v. het Nederlandse volk: „het *is* niet goed geïnformeerd, het *wordt* het niet en het *wil* het ook niet worden.” Voor wat betreft dit laatste zou ik toch willen noteren dat het bij de interne voorlichting in de strijdkrachten bemoedigend is om te bemerken hoe geïnteresseerd de jonge Nederlanders zijn in fundamentele en actuele wereldproblemen, hoe zij hun kennis daarover willen verdiepen en hun bereidheid daarover van gedachten te wisselen.

Bij interne voorlichting denke men niet alleen aan een voorlichting over fundamentele en actuele wereldproblemen. Ook een goede voorlichting over het eigen bedrijf, de plannen, de stand van zaken en het hele bedrijfsgebeuren is gewenst. Een groot aantal tijdschriften, brochures, aanwijzingen en toelichtingen voorzien bij de strijdkrachten in deze behoefte. Van de tijdschriften kan geconcludeerd worden dat zij goed worden gelezen. Een enquête omtrent het blad „de Legerkoerier” in 1961 wees uit dat dit blad zeer behoorlijk gelezen wordt. Op de dia ziet u ter vergelijking ook de cijfers die bij het onderzoek naar de leesgewoonten van de Philipskoerier uit de bus kwamen. (Fig. 3).

Bij het doorgeven van interne orders en aanwijzingen zou nog veel kunnen worden gewonnen wanneer ook de ambtelijke taal welke vele onzer geschriften nog kenmerkt zou kunnen worden aangepast aan de eisen die een goede voorlichting daaraan stelt. Aanwijzingen als „met verwijzing naar hetgeen gesteld in punt 7 sub (a) ten derde wordt medegedeeld dat zij die genoemd zijn in pt a 2° van art. 72 een verzoek kunnen indienen om in aanmerking te komen voor de toelage vermeld in LO nr 726” zouden dan ook meer voorlichtende waarde krijgen.

c. SCML

In de strijdkrachten met zijn sterk hiërarchieke geleding komt men bij het betreden van het terrein der interne verhoudingen spoedig op de gezagsver-

ENQUETE TUDSCHRIFTEN LEGERKOERIER / PHILIPSKOERIER			
V R A A G	A N T W O O R D	LEGER KOERIER	PHILIPS KOERIER
HOE WAARDEERT U HET BLAD ?	GOED/UITSTEKEND	50.5	55
	VRU GOED/MATIG/NORMAAL	10.9	14
	SLECHT/WAARDELOOS/NEGATIEF	3.1	10
	GEEN MENING	35.5	5
	OVERIGEN	—	16
HOE LEEST U HET BLAD ?	GEHEEL	8.1	18
	ALLEEN INTERESSANTE ARTIKELEN	71.2	59
	INKUKEN	11.3	22
	LEEST IN HET GEHEEL NIET	6.2	1
	GEEN ANTWOORD	3.2	—
ZOU U HET BLAD MISSEN ALS HET NIET MEER KWAM?	JA	50	88

Figuur 3

houdingen en op de problemen rond het militair leiderschap. Het is derhalve geen wonder dat ter verbetering der interne verhoudingen aan het leiderschap primaire aandacht werd besteed.

Begin 1960 werd bij de Koninklijke Landmacht geopend het Studiecentrum voor Militair Leiderschap waarbij Z.K.H. Prins Bernhard de activiteiten van het nieuwe instituut formuleerde als „de verrijkende ontmoeting van de militaire leiders, waarbij door gesprekken, discussie en informatie over onderwerpen samenhangende met het militair leiderschap, de overtuiging van de zin van het beroep, de arbeidsvreugde, de bezieling en een juiste kijk op de mens en de wereld wordt bevorderd.”

Thans hebben bijna 1300 officieren en 400 oudere onderofficieren der Koninklijke Landmacht een cursus aan het SCML gevolgd. Ook enkele officieren van Marine en Luchtmacht en enkele tientallen ambtenaren van het Ministerie van Defensie bezochten het centrum. Uit de reacties van de cursisten welke telkens per enquête worden gepeild blijkt het centrum in een grote behoefte te voorzien. Hoewel de resultaten van een dergelijke cursus naar mijn mening nauwelijks meetbaar zijn meen ik toch dat vooral de bereidheid tot voorlichting, een bereidheid die Z.K.H. in zijn rede als een der twee elementen van goed leiderschap aanmerkte, door het SCML merkbaar is gegroeid.

d. Overige middelen

Mijnheer de voorzitter, de tijd ontbreekt mij de overige middelen die in de

interne sfeer ons ter beschikking staan verder uitvoerig in beschouwing te nemen en ik zal mij er toe beperken ze op te sommen.

Communicatie

Een verbetering van de communicatie wordt nagestreefd door een toenemend aantal contacten en besprekingen in de commando- zowel als in de staflijn waarbij in ruime mate aandacht wordt besteed aan de discussie. Ik denk hier aan de Informatie-bijeenkomsten bij de Koninklijke Landmacht, maar ook aan de grote groepen ambtenaren van Defensie die regelmatig oriëntatie-bezocken aan troepenonderdelen afleggen en aan de conferentie-weken voor ambtenaren en officieren werkzaam in de personeelssector.

Waarderingsstelsel

Als middel ter verbetering van de interne verhoudingen zie ik ook het bij de Koninklijke Landmacht als proef ingevoerde en door de Koninklijke Marine en Koninklijke Luchtmacht in gewijzigde vorm aanvaarde waarderingsstelsel. Hierdoor bezit thans de commandant naast zijn strafbevoegdheid ook de bevoegdheid en de middelen tot waardering.

Vrijtijdsbesteding

Bij de strijdkrachten zal in toenemende mate aandacht moeten worden besteed aan de vrijetijdsbesteding der militairen. Het onderwerp maakt deel uit van de personeelszorg, maar is van grote invloed op de interne verhoudingen. Een onderwerp dat naar mijn mening zo belangrijk, moeilijk en actueel is dat het een plaats verdient op het werkplan van onze vereniging voor het komend jaar.

Introductie

Ten slotte zou ik nog als belangrijk middel de introductie willen noemen. In eerste instantie gaat het om de introductie van de jongeling die voor het eerst de wapenrok aantrekt. Onder de hierna te behandelen externe voorlichting zal ik melding maken van de voorlichting op de scholen. Een a.s. dienstplichtige krijgt bij die gelegenheid reeds iets over de krijgsmacht te horen. Vlak vóór de keuring krijgt hij de brochure „Ter Zee te Land en in de Lucht” toegezonden. Is hij goedgekeurd dan ontvangt hij iedere twee maanden een aflevering van de uitgave „In Dienst” tot hij wordt opgeroepen. Bij opkomst ontvangt hij het boekje „Onder de Wapenen” of „In dienst bij de luchtmacht” en „Veilig Kompas”. Al deze uitgaven maken hem vertrouwd met de krijgsmacht in voor hem aantrekkelijk leesbare vorm. Sommige depot-commandanten verwelkomen de nieuwkomers nog met een brochure waarin zij allerlei wetenswaardigheden over hun nieuwe kazerne en garnizoen kunnen vinden.

De krijgsmacht echter kent vele drempels die overschreden moeten worden, de soldaat of matroos die van basis-opleiding overgaat naar parate troep, vlieg-basis of zeebodem, de man die na een officiers- of onderofficiersopleiding de praktijk ingaat, een overplaatsing naar het buitenland, kortom er zijn vele aanleidingen om aan het onderwerp introductie grote aandacht te besteden.

Na dit globaal overzicht van de middelen in de interne sfeer waarbij ik niet gestreefd heb naar volledigheid, kom ik thans tot de externe sfeer.

a. De voorlichting

(1) Voorlichtingssoorten

Zoals reeds uit het voorgaande is gebleken — de definitie stelt dit ook duidelijk — wordt de hoofdschotel van de public relations gevormd door de voorlichting. Per definitie is voorlichting „een met het oog op directe of indirecte beïnvloeding van het handelen van voorgelichte door voorlichter bewust in gang gezet proces, waarbij feiten en/of oordelen door of namens de laatste aan de eerste worden overgebracht”.¹⁾ (Fig. 4).

Over het woord „bewust” kunnen wij in het licht van de bij de definitie voor public relations gemaakte opmerkingen over het daarin voorkomende woord stelselmatig kort zijn. Het betekent zonder meer, dat voorlichting *actief* moet worden bedreven en dat reeds bij het maken van de plannen moet worden bezien of deze factor aandacht behoeft en zo ja op welke wijze. Het betekent dus ook dat voorlichting niet alleen bestaat uit het beantwoorden van vragen die rustig worden afgewacht.

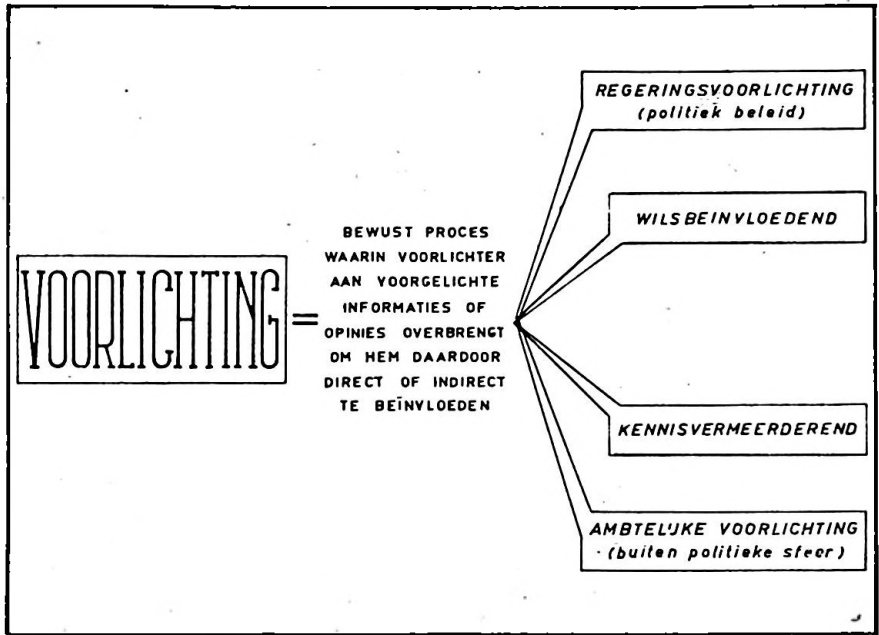
Langer zullen wij moeten stilstaan bij „de directe of indirecte beïnvloeding van handelen” welke volgens de definitie door de voorlichting wordt beoogd. Velen zullen bij deze formulering denken aan een zekere dwang of indocinatie, althans aan iets waarvan wij in een democratie niet bijster gediend zijn. In het bijzonder zal dit het geval zijn als wij spreken over overheidsvoorlichting — en dat doen wij — omdat de overheid met gezag bekleed is en zij over tal van voorlichtingsmedia de beschikking heeft. Deze gedachte is niet ongegrond vooral niet als zij gevoed wordt door praktijken waarvoor men waarlijk niet ver van huis of ver in de geschiedenis moet zoeken om ze te vinden. Laat men hiertegenover stellen dat een overheid haar gezag kan laten gelden door dwang óf door voorlichting en dat gedachte-overdracht van die twee nog het beste in het democratische systeem past. Wij kunnen er ons echter niet mee afmaken door dwang naast en gescheiden van voorlichting te stellen omdat nu eenmaal niet ontkend mag worden dat ook in voorlichting het element dwang aanwezig kan zijn. Gaan wij de mogelijkheden na die voorlichting ons biedt dan onderscheiden wij:

de *kennisvermeerderende* voorlichting die de voorgelichte door hem meer feiten toe te spelen in staat stelt zelf zijn oordeel te vormen en zijn wijze van handelen te bepalen;

de *wilsbeïnvloedende* voorlichting die een bepaald oordeel of handelwijze als gunstig of verwerpelijk qualificeert en die tracht voorgelichte de redelijkheid van die qualificatie te doen inzien en tracht hem er toe te brengen in dezelfde geest te oordelen of te doen handelen. (Fig. 4).

Wanneer het nu maar zó gesteld was dat beide genoemde vormen in de praktijk zuiver te scheiden waren, dan zou de zaak aanzienlijk eenvoudiger liggen dan thans het geval is. We zien echter dat beide soorten steeds door elkaar heen spelen ook al treedt één der twee meestal sterker naar voren dan de ander waardoor tal van varianten ontstaan. Als bij voorbeeld de Landbouwvoorlichtingsdienst de boeren mededeelt, dat er een bepaalde kever is signa-

¹⁾ Dr. G. A. M. Vogelaar „Systematiek en spelregels van de overheidsvoorlichting”.

Figuur 4

leerd en dat die met een bepaald middel kan worden bestreden, dan bevat deze voorlichting kennisvermeerdering, maar ook wilsbeïnvloeding omdat nu eenmaal het bericht het ter hand nemen van de bestrijding in belang van de boer en van het land beoogt.

In een democratische samenleving is men snel geneigd de wilsbeïnvloedende voorlichting door de overheid als ongewenst te kwalificeren. Moet het echter niet zó gesteld worden dat in een democratische samenleving iedereen het recht heeft zijn oordeel te vormen en kenbaar te maken, iedereen en dus ook de overheid? Ondanks deze stelling blijft het feit bestaan dat men over het algemeen het meer op prijs zal stellen als de overheidsvoorlichting kennisvermeerderend van aard is, dat wil zeggen dat zij feiten vermeldt aan de hand waarvan ieder zijn oordeel vrij kan vormen. Een andere verdeling van de overheidsvoorlichting is die in *regeringsvoorlichting* en *ambtelijke voorlichting*. (Fig. 4).

Regeringsvoorlichting is de voorlichting welke het zuivere regeringsbeleid verdedigt of toelicht en welke onderwerpen behandelt die in de politieke sfeer zijn of kunnen worden betrokken. Deze voorlichting geschiedt vanwege Regering, Ministers en andere hoge gezagsdragers.

Ambtelijke voorlichting verstrekt feiten en toelichtingen over onderwerpen welke buiten de politieke sfeer liggen.

Deze voorlichting kan uitgaan op ambtelijk niveau, bij voorbeeld door een daartoe in het leven geroepen voorlichtingsdienst. Deze dienst valt uiteraard binnen de Ministeriële verantwoordelijkheid doch de voorlichting die zij geeft staat door haar begrenzing los van politiek en los van Minister of Kamer.

Het is deze indeling die verschillende schrijvers in de uitvoering een scheiding tussen regerings- en ambtelijke voorlichting doet voorstaan, een scheiding die ook tot uiting is gekomen toen behalve aan de drie voorlichtingsdiensten de voorlichting bij Defensie in handen kwam van een *Public Relations Officer*. Het is deze laatste functionaris die het defensiebeleid van regering en Ministers verdedigt en toelicht en daarvoor begrip tracht te kweken. De Legervoorlichtingsdienst, de Marinevoorlichtingsdienst en de Luchtmachtvoorlichtingsdienst kunnen zich daardoor los maken van alle aangelegenheden welke in de politieke sfeer liggen en zich geheel wijden aan de ambtelijke voorlichting over dat deel van de krijgsmacht waarvoor zij optreden. Alle kwesties als reorganisatie van aanschaffingsdiensten, de vervanging van de Karel Doorman, humanistische verzorging voor militairen, de affaire v. d. Putten, welke tot het beleid van de Minister en regering behoren en welke onderwerp zijn van politieke discussie, kunnen nu worden toegelicht door een functionaris uit de onmiddellijke omgeving van de Minister. Alle kwesties betreffende Marine, Land- en Luchtmacht zoals opleiding, uitrusting en oefening etc. vormen het terrein van de militair georiënteerde voorlichtingsdiensten, de Marvo, de LVD en de Luvo zolang en voor zover deze onderwerpen niet onmiddellijk in het ministeriële beleid zijn betrokken en er geen politieke facetten aan zijn verbonden.

Aangezien het onderwerp van hedenavond *Strijdkrachten* en Public Relations luidt, zal het u duidelijk zijn dat ik de regeringsvoorlichting hier verder onbesproken laat. De externe voorlichting door mij hierna besproken behandelt hoofdzakelijk de ambtelijke voorlichting.

Reeds eerder werd er op gewezen dat het gemaakte onderscheid niet absoluut is en op vele punten de kennisvermeerderende en de wilsbeïnvloedende alsmede de regerings- en de ambtelijke voorlichting door elkaar heen kunnen spelen.

Wil het gemaakte onderscheid in de praktijk voldoen dan is een goede samenwerking tussen ambtelijke en regeringsvoorlichting onontbeerlijk, met name zullen LVD, Marvo en Luvo in voortdurend contact met ProMindef moeten staan om van elkaars doen en laten op de hoogte te zijn.

(2) *De Militaire voorlichtingsdiensten*

Zee-, Land- en Luchtmacht beschikken ieder over een eigen voorlichtingsdienst. Hun voornaamste taak is het bekend maken van gebeurtenissen en ontwikkelingen binnen de strijdkrachedelen (*actieve voorlichting*) en het beantwoorden van de vragen die de publiciteitsmedia stellen (*passieve voorlichting*). De actieve voorlichting geschiedt door het uitgeven van communiqués, het organiseren van persbezoeken e.d. Zowel voor de actieve als voor de passieve voorlichting is het noodzakelijk dat de voorlichtingsdiensten van binnen uit zo goed en zo snel mogelijk *geïnformeerd* worden. Hiervoor is het niet alleen nodig dat de staven de voorlichtingsdiensten geïnformeerd houden, doch ook van de lagere niveaus, de troep, de vloot, de vliegbasis zullen informaties moeten komen. Zowel bij Zee-, Land- en Luchtmacht zijn maatregelen genomen om deze communicatie te verzekeren. Bij de marine zijn op ieder schip of walinstallatie, bij de luchtmacht op iedere basis en bij het leger bij de grotere onderdelen officieren aangewezen die als neventaak hebben de communicatie met hun voorlichtingsdienst te onderhouden, hetzij om bepaalde gebeurtenissen

Figuren 5 en 6

naar buiten te brengen hetzij om snel de gegevens te verstrekken die nodig zijn om de gestelde vragen te beantwoorden. Bij het verkeer tussen deze functionarissen mag van geen enkele terughoudendheid t.a.v. de voorlichtingsdienst sprake zijn. Het is de verantwoordelijkheid van alle commandanten dat deze diensten volledig, snel en zonder enige reserve worden ingelicht. De verantwoordelijkheid voor de uiteindelijke publikatie ligt bij de voorlichtingsdienst. Het grote belang van een goed verkeer tussen deze functionarissen wordt nog lang niet altijd onderkend. Ongetwijfeld spreekt hier de door Ridgeway gesignaleerde tendens „to remain aloof from the public” een rol. De grote snelheid in deze berichtgeving is gewenst om het hoge tempo waarin de pers werkt maar enigszins te kunnen benaderen.

(3) Pers

Voor de voorlichtingsdiensten ligt het grootste deel van het werk op het gebied van de pers. Dit wil niet zeggen dat alle verkeer tussen strijdkrachten en pers via deze diensten loopt. Bij alle drie de delen zijn lagere commandanten gemachtigd voor gebeurtenissen met een lokaal karakter in contact te treden met de *plaatselijke pers*. Wanneer deze lagere commandanten er meer en meer toe kunnen komen om bij alle plannen en gebeurtenissen van hun onderdeel te overwegen of er een voorlichtingsaspect aanwezig is ja of neen, dan zou er veel gewonnen zijn. Gelukkig zijn er reeds vele commandanten die op dit gebied veel goeds tot stand brachten. (Fig. 5 en 6).

Ik zou u daarvan aardige voorbeelden kunnen opnoemen, maar ik zou u toch evenveel voorbeelden over gemiste kansen kunnen vermelden. Wij moeten bij deze contacten, maar ook bij die met landelijke bladen beslist af van enkele vastgeroeste uitgangspunten. In de eerste plaats gaat men er maar al te dikwijls van uit dat de pers de strijdkrachten niet goed gezind is. Niet alleen is met een

boven aangegeven grenzen geven alle reden om niets na te laten de pers zoveel mogelijk tegemoet te treden en haar de feiten te geven die zij voor haar publicaties behoeft. Dit wil geenszins zeggen dat men alle journalisten nu maar meteen om de hals moet vallen want in het contact met de pers dient evengoed te worden beseft dat men te doen heeft met vertegenwoordigers van zelfstandige commerciële ondernemingen die in onderlinge concurrentie op de vrije markt der lezers opereren. Elk dezer ondernemingen zal een zo groot mogelijk deel van deze markt trachten te veroveren en er ook om deze reden naar streven een produkt te leveren dat belangstelling ondervindt.¹⁾

In dit verband is het nu eenmaal een glashard feit dat een tank in een sloot nieuws oplevert terwijl een tank die behouden in de kazerne terugkeert dat niet doet. De Engelsers die door hun rijke taal het monopolie schijnen te hebben om dergelijke gedachten op een fijngeestige wijze uit te drukken, formuleren het als volgt:

It is a definite, if regrettable fact, that the sins of the wicked make much better reading than the virtues of the good.

Men moet nu eenmaal, als men met voorlichting te maken heeft, aanvaarden dat de negatieve punten een sterkere uitwerking hebben dan de positieve. Bovendien mag men niet vergeten dat in een democratisch land als het onze het nu eenmaal de taak is van een deel van de pers om haar lezers in een bepaalde richting of overtuiging voor te lichten en dat het nu eenmaal op de weg van bepaalde bladen ligt (communistiche, pacifistische e.d.) om bij voorkeur de negatieve zijde van de strijdkrachten naar voren te brengen. De daartegenover in stelling te brengen krachten zijn omstandig beschreven door de heer Hollander in zijn voordracht voor onze vereniging in 1960.

Afgezien van de publikaties in deze bladen zijn omtrent zo grote organisaties als die van onze strijdkrachten waarin zo vele mensen met allerlei menselijke fouten werkzaam zijn, ook berichten met een negatieve of kritische strekking te verwachten. (Fig. 12 t/m 17).

Zij zijn voor voorlichter en militaire leiding van grote waarde omdat zij altijd een aanknopingspunt geven om een gebrek aan voorlichting, een verkeerde voorstelling van zaken of een fout in beleid of uitvoering recht te zetten. In vele gevallen kunnen wij niet anders zeggen dan dat wij die publiciteit ook aan onszelf te danken hebben.

Een andere fout die wij mijns inziens dikwijls maken is dat wij de publieke opinie vereenzelvigen met die ene publikatie die nu juist óns is opgevallen. Die publieke opinie wordt gevormd door het totaal der publikaties in alle dagen nieuwsbladen, geïllustreerde pers en opinie-bladen. In dit verband zou ik toch gaarne willen wijzen op de plaatselijke en regionale pers die door vele combinaties krachtige instellingen zijn geworden met een bereik en een kwaliteit welke een vergelijking met grote landelijke bladen gemakkelijk kan velen. Bovendien geloof ik, dat het plaatselijke en regionale blad, meestal 's avonds verschijnende, beter wordt gelezen omdat het in de rustige sfeer van de huiskamer door verschillende gezinsleden wordt gespeld. Het ochtendblad daarentegen wordt dikwijls tussen de dagelijkse werkzaamheden door vluchtig ingekeken. Het is om deze reden dat ik de contacten tussen lagere commandanten en plaatselijke en regionale pers hoog aansla.

¹⁾ Weisglas: Public Relations een terreinverkenning.

Nieuwe rupsvoertuigen voor onze landmacht
Nederlandse "luchtmacht in Nato-Royal Flush"

Voor grap'rookpot in truck gegooid: militair overlijdt

Zeven marechaussees berecht na "grapje" met wachtmeester

ten onder verslaggevers, afloop van een oefening met truck van Incident vertrek militairen

Militairen stalen legergoederen uit kazerne in Scholieren

Ouders mochten geen afscheid nemen

Garde Jagerste

Schaarsbergen

Van onze Haagse

tijd voor de Zaanstreek

Luitenant schopt soldaat - onderzoek ingesteld

(Van onze parlementaire redactie) De Koninklijke Ma...

Wegens valse declaraties ontslag voor luitenant

(Van onze Haagse redactie) DEN HAAG -- De krijgsraad heeft een 45-jarige eerste luitenant, die door het uitschrijven van te hoge declaraties

was welke hij beheerde. Dit moer gebeurd zijn in 1958. De luitenant zei voor de krijgsraad dat hij de diefstal destijds niet heeft durven aangeven omdat hij bang was een berisping te zullen

(4) *Radio*

Van het oorspronkelijke Strijdkrachtenprogramma dat direct na de oorlog ontstond, is alleen de bekende rubriek „Voor burger en militair”, uitgezonden onder verantwoordelijkheid van AVRO en VARA, gehandhaafd. Voor het overige is er een levendig contact met de vertegenwoordigers van de omroepverenigingen. Eenmaal in de drie weken is er een bijeenkomst van vertegenwoordigers van de voorlichtingsdiensten van de krijgsmacht met vertegenwoordigers van de reportageafdelingen van de omroepverenigingen AVRO, KRO, NCRV, VARA en Wereldomroep, waarbij komende actualiteiten naar voren worden gebracht en wordt besproken welke zaken van militaire zijde van belang worden geacht om in de publieke aandacht te worden gebracht. De omroepverenigingen kunnen hier dan op inhaken als zij er belangstelling voor hebben. Ook van de zijde van de omroepverenigingen worden wensen naar voren gebracht en zo mogelijk worden deze vervuld. De omroepverenigingen nemen hier ongeveer dezelfde plaats in als de schrijvende pers. Vrijwel dezelfde militaire actualiteiten waarvan men in de courantenkolommen leest, kan men beluisteren in programma's zoals Radiokrant, Dingen van de dag en Radio-journaal dan wel in een speciaal aan de activiteit gewijde uitzending. Bij elke actualiteit is een vertegenwoordiger van de Voorlichtingsdienst aanwezig en hij zorgt ervoor, dat de radioreporter een volledig overzicht van de gebeurtenis op papier heeft. Tijdens de reportage is hij aanwezig om bij verrassingen (afwijkingen van de geplande gang van zaken) bij te springen en opheldering te verschaffen.

Naast deze actualiteiten zijn er de vaste rubrieken en programma's. Op het ogenblik zijn dat bij de AVRO: „Op de plaat rust” en „Tot uw orders”, en bij de KRO „Vliegende schijven”, waarin opgenomen de rubriek „Vragen door, voor en over militairen”.

Al deze programma's zijn amusementsprogramma's doch zij zijn gelardeerd met een grote hoeveelheid voorlichting terwijl daarnaast door het gesprek dat door deze programma's wordt gevoerd tussen burger en militair de band tussen Volk en Krijgsmacht wordt vergroot. Van deze programma's kan veel goeds gezegd worden hetgeen slechts het gevolg kan zijn van een uitstekende samenwerking tussen omroepverenigingen en strijdkrachten. Een onderzoek wees uit dat het programma „Op de plaat rust” een grote populariteit geniet. In het programma „Vragen door, voor en over militairen” wordt in iedere uitzending een aantal vragen beantwoord. Bovendien wordt nog een 50-tal schriftelijk afgedaan. Er is geen enkel radioprogramma in Nederland waar zoveel reacties op komen als dit.

(5) *Televisie*

Dit medium met zijn enorme mogelijkheden kent nog geen vaste, aan de strijdkrachten gewijde programma's zoals de radio die heeft. Door een liaison-officier van de LVD staat de krijgsmacht voortdurend in verbinding met de NTS en de omroepverenigingen. Actuele gebeurtenissen van belang komen in aanmerking voor het NTS-journaal of voor actuele programma's zoals Brandpunt, Woord en Beeld, Flits, Memo e.d. De bijzondere eisen die aan TV-opnamen worden gesteld, de dikwijls uitgebreide voorbereidingen die nodig zijn

en de storende invloed die een TV-opname meestal met zich medebrengt vormen dikwijls een belemmering. Desalniettemin worden thans in toenemende mate gebeurtenissen binnen de krijgsmacht via de beeldbuis naar buiten gebracht. Voortgaande op deze weg kan dit medium ons onschatbare diensten bewijzen om het Nederlandse volk meer inzicht te verschaffen in de doelstelling, organisatie en werkwijze van onze krijgsmacht.

(6) *Film*

Door middel van dit medium worden de krijgsmachtdelen langs verschillende wegen naar buiten gebracht. Eerstens is daar het wekelijks in de bioscopen vertoende filmjournaal dat evenals tv, radio en courant de actuele gebeurtenissen bij Zee-, Land- en Luchtmacht kan verslaan. De opkomst van de tv en het daarmee verband houdende gedaalde bioscoopbezoek heeft uiteraard de waarde van dit medium beïnvloed. De verschijning van het dagelijks nieuws door middel van het NTS-journaal heeft ook invloed gehad op de keuze van onderwerpen die voor het filmjournaal worden gebracht. Een andere toepassing van het medium film ziet men in de speciaal over de krijgsmachtdelen gemaakte films ter vertoning op allerlei plaatsen en bij allerlei gelegenheden waar voorlichting gevraagd of gewenst wordt. Het bekendste voorbeeld van een dergelijke film is de uitstekende marinefilm „Mare Liberum”. Voor de landmacht zijn er de films „Soldatenkaleidoscoop, Techniek in het leger”. Voor de luchtmacht „Vliegbases Paraat”. Dergelijke films vinden in sommige gevallen ook via de bioscopen hun weg naar de publiciteit.

b. Voorlichting aan scholen

Voorlichting aan de schoolgaande jeugd omtrent doel, wezen en betekenis van de Nederlandse strijdkrachten is steeds een delicate kwestie geweest. Enerzijds dient in ons bestel het onderwijs te verlopen met een minimum aan staatsbemoeying. Anderzijds kan men zich afvragen of de overheid niet te kort schiet als de jeugd geen kennis wordt bijgebracht omtrent de organisatie die is opgebouwd voor de defensie van land en volk. Deze vraag klemt te meer wanneer men bedenkt dat het overgrote deel van de jongens na de schooltijd een plaats in die strijdkrachten gaat bekleden. De controverse is duidelijk. Men herinnert zich wellicht dat bij voorbeeld de synode der Nederlands Hervormde Kerk zich tegen deze voorlichting heeft gekeerd. In deze situatie zullen de strijdkrachten zich moeten beperken tot het leggen van contacten met die onderwijsinstanties die daarop prijs stellen. (Fig. 18). Scholen die de wens daartoe kenbaar maken nemen deel aan een jeugddag. Op deze wijze ontvangt de Koninklijke Landmacht jaarlijks 35.000, de Koninklijke Luchtmacht 10.000 scholieren. Bij de Koninklijke Marine trekken de varende jeugddagen eveneens veel belangstelling. Dit aantal zou gezien de bestaande belangstelling aanzienlijk kunnen worden verhoogd ware het niet dat dit ten koste zou gaan van een goed verloop van opleiding en oefening.

Leerlingen van een van de hoogste klassen der middelbare scholen kunnen als de ouders daarmede instemmen, een voordracht van een officier over het wezen der strijdkrachten bijwonen. Ik wil op deze plaats gaarne wijzen op het mooie en verantwoordelijke werk dat deze officieren vrijwillig vervullen. Op deze wijze wordt thans ruim 80 % der middelbare scholen bereikt. Ook Ulo's

en technische scholen worden op deze wijze bereikt. Bij dit alles is er sprake van een voortdurende en gestadig groeiende belangstelling. Het aantal scholen dat deze voorlichting op prijs stelt neemt jaarlijks toe.

Men verwarre deze contacten niet met de zogenaamde beroepenvoorlichting of werving. Aanvankelijk had men deze bij het leggen van contacten met scholen wel op het oog, vandaar dat de verzorging in handen werd gelegd van de organen belast met de personeelspubliciteit.

De ervaring heeft geleerd dat een directe benadering met „zorg dat je er bij komt” geen zin heeft als er geen algemene kennismaking heeft plaatsgevonden. Bij de hierboven genoemde contacten staat derhalve het verschaffen van een algemeen beeld omtrent doel en opbouw van onze strijdkrachten op de voorgrond. Relatief wordt bij deze gelegenheid dan ook steeds ruime tijd uitgetrokken voor het stellen van vragen. Behelzen deze vragen de mogelijkheden van vrijwillige dienstname dan krijgt men uiteraard antwoord of wordt verwezen naar de vele brochures die men daarover kan aanvragen.

c. Tentoonstellingen en taptoes

Door de afdeling personeelspubliciteit van het Ministerie van Defensie wordt sinds 1956 jaarlijks een reizende Land- en Luchtmacht tentoonstelling ingericht. In 40 plaatsen werd deze tentoonstelling door meer dan 550.000 bezoekers bezocht. De tentoonstelling doet veel meer dan voorlichting alléén. Door de vele evenementen zoals taptoes, demonstraties en door inschakeling van de plaatselijke overheid en burgerij worden vele contacten gelegd. Ik zal mij niet laten verleiden tot een poging om de waarde van deze contacten te schatten. Wel wil ik er op wijzen dat de tentoonstelling tot de trage middelen behoort. Met andere woorden: met betrekkelijk hoge kosten en veel inspanning worden kleine aantallen mensen bereikt. Bovendien behoren tot de bezoekers velen die reeds als geïnteresseerd moeten worden aangemerkt. (Fig. 19). Een vergelijking met een veel sneller medium de tv wijst uit dat met het huidige tv-bestand in Nederland op één avond evenveel personen worden bereikt als de tentoonstelling „paraat” in de afgelopen 6 jaren in totaal aan bezoek ontving. Het medium „tentoonstelling” wordt door de strijdkrachten ook aangewend door deelname aan exposities van andere aard zoals bijv. het inrichten van een Marine-stand op de Jaarbeurs, een Milva-stand op de Huishoudbeurs of een stand van de verbindingdienst op de Firato. In totaal zijn er dit jaar meer dan 20 tentoonstellingen waar KL en KLu aan deelnemen.

De na de oorlog populair geworden taptoes genieten een zodanige bekendheid dat ik meen daar zonder een verdere bespreking aan te kunnen voorbijgaan.

d. Ouderdagen

Na de tweede wereldoorlog hebben de Ouderdagen hun intrede in de strijdkrachten gedaan, hetgeen wil zeggen dat gedurende een dag de ouders en verwanten van de dienstplichtigen kennis kunnen maken met de militaire omgeving waarin deze vertoeft. Ook de ouderdag geeft meer dan voorlichting alléén. Het proeven van de sfeer, de mogelijkheid van een gesprek met commandant of andere functionarissen dragen hier sterk bij tot de totstandkoming van een betere verhouding. Vastgesteld moet worden dat deze dagen over het algemeen met groot enthousiasme en ernst door de commandanten wordt voor-

20
SNEEUWRUIJEN

21
ST NICOLAASFEEST

22
TREINRAMP

23 Luchtmacht brengt redding in nood in barre woestenij

Van een stort verlaggevers:

ERWITT de Beaver S4, met een vaart van 175 km per uur op een open plek in de onvlakte landrukt, coopt

25
Soldaten bezorgen bejaarden een kerstpakje

26 Intendance voerde kerstpakjes aan voor bejaarden van Hoog-Laren

Tanen van dankbaarheid bij sympathieke militaire actie

bereid en dat de reacties bijna zonder uitzondering gunstig zijn. Op deze wijze maken jaarlijks ongeveer 100.000 Nederlanders kennis met één of ander onderdeel van onze krijgsmacht.

e. Hulpverleningen

Door de uitgebreide personele en materiële organisatie zijn de mogelijkheden van hulpverlening van een krijgsmacht aan zijn omgeving bijna onuitputtelijk. Zij variëren van massale inzet van personeel en middelen bij voorbeeld bij watersnood (1953) of aardbeving (Agadir K.M.) tot de hulp verleend door een individueel militair bij een ongeval op straat.

Inzet van eenheden van de krijgsmachten kan geschieden als de nauwkeurig omschreven „militaire bijstand” in noodsituaties doch ook in de vorm van vriendendiensten op verzoek van één of andere instantie. In 1962 werden bij de Koninklijke Landmacht alleen al enkele honderden verzoeken om hulpverlening van de meest uiteenlopende aard ingediend welke nagenoeg alle werden toegestaan. (Fig. 20 t/m 23). Het is duidelijk dat door deze hulpverleningen de krijgsmacht veel kan doen om de goede verhoudingen met verschillende publiekgroepen te bevorderen al mag dit aspect niet voorop worden gesteld. Primair gaat het om de nood die gelenigd moet worden of de vriendendienst die men wil bewijzen.

Een ander criterium van de hulpverlening is dat zij het algemeen belang moet dienen. Wordt hieraan niet voldaan dan kan het verlenen van hulp aan de ene publiekgroep zeer wel de verhouding met een andere verstoren.

Onder deze hulpverleningen zou ik ook de steun willen vermelden die door militaire onderdelen aan charitatieve instellingen wordt gegeven. Het zijn meestal acties die spontaan in de geleerden ontstaan en die door goede organisatie en veel enthousiasme tot indrukwekkende manifestaties kunnen uitgroeien. Een voorbeeld hiervan is de steeds voortgaande actie bij de drie krijgsmacht-delen ten behoeve van het blindengeleidehondenfonds. Een onderdeel spaarde in de afgelopen jaren niet minder dan 83 van deze honden bij elkaar. Ook bij meer spectaculaire manifestaties als die van „Open het Dorp” was de krijgsmacht present. Het behoeft geen betoog dat bij dergelijke hulpverleningen de krijgsmacht zich midden in de gemeenschap plaatst en dat daarbij de verhouding tussen Volk en Krijgsmacht ten zeerste wordt gediend. (Fig. 24 t/m 26).

f. Community relations

De relaties met de plaatselijke bevolking zijn in de loop der jaren aanzienlijk gewijzigd. De simpele tijd van sociëteiten waar officieren en notabelen hun contacten legden, van jours, de mars door de stad, de plaatselijke parade en het garnizoensbal op H.M.'s verjaardag is voorbij. De zakelijke wereld waarin wij leven gebiedt dat ook hier een systematisch en doelmatige benadering ter hand wordt genomen.

In Assen werd in 1962 een proef genomen met een gezamenlijke sport-beoefening en vrijetijdsbesteding tussen burgers en militairen. In Apeldoorn werden volgens een opgesteld plan een aantal „publiekgroepen” zoals gemeentelijke overheid, geestelijke overheid, VHMO-docenten e.d. in de kazerne genodigd om kennis te nemen van, en van gedachten te wisselen over wat nu

eigenlijk de Koninklijke Landmacht is en doet. De bezoeken van Marineschepen aan tal van grote en kleine plaatsen trekken jaarlijks tienduizenden bezoekers. De enkele jaren geleden ontstane actie tegen verschillende vliegbases is dank zij een per basis goed uitgevoerd community-relations programma nagenoeg verstornd.

Na deze voorbeelden en hetgeen ik u zei over het belang van het opbouwen van goede contacten met plaatselijke publiciteitsorganen zal het u duidelijk zijn dat via de community relations enorm veel kan worden bijgedragen tot de verbetering van de verhouding Volk—Krijgsmacht.

Op dit terrein valt door lagere commandanten nog veel en goed werk te verrichten.

De organisatie

a. Het particulier initiatief

Totaal afwijzend van het beeld bij het bedrijfsleven is het bestaan van talloze organisaties, die buiten de krijgsmacht staande, zich beijveren de verhouding tussen Volk en Krijgsmacht te verbeteren. Slechts in enkele gevallen kunnen wij bij andere organisaties iets dergelijks waarnemen zoals bij voorbeeld de Vereniging van vrienden van het Residentie-Orkest of de onlangs opgerichte Vereniging van vrienden van de Haagse Comedie. Een vereniging „Vrienden van een grote gloeilampenfabriek in het zuiden des lands” bestaat er naar mijn weten nog niet.

Doelstelling, benadering en werkwijze van het grote aantal in het belang van de krijgsmacht werkende organisaties lopen sterk uiteen. Het zou mij te ver voeren deze hedenavond aan een analyse te onderwerpen. Zonder iets te willen afdoen aan organisaties die niet in de volgende opsomming voorkomen noem ik u:

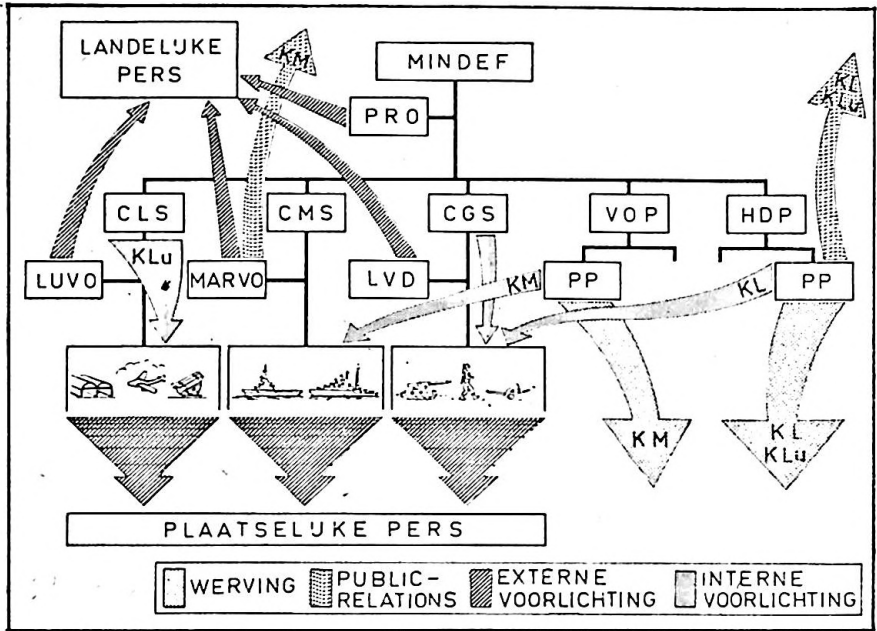
- de verschillende Thuisfronten werkzaam op het gebied der militaire tehuizen, organiseren van recrutendagen etc.;
- de verenigingen Ons Leger, Onze Vloot en Onze Luchtmacht die door publikaties en andere activiteiten meer belangstelling voor de diverse delen der strijdkrachten willen wekken;
- plaatselijk en regionaal gevormde comité's ter bevordering van de band tussen militair en burger zoals bij voorbeeld Weerbaar en Paraat;
- oudstrijdersorganisaties.

Sinds een tiental jaren voorziet de uit een aantal prominente Nederlanders bestaande Nationale Raad Welzijn Militairen de Minister van Defensie van adviezen ter verbetering van de verhouding Volk—Krijgsmacht.

Verheugend is dat sinds vorig jaar naar Scandinavisch voorbeeld een bundeling van alle krachten die tot een verbetering van de verhouding Volk—Strijdkrachten werken, mogelijk is geworden door de oprichting van de Stichting Volk en Verdediging. Van harte mag worden gehoopt dat deze stichting onder regentschap van Z.K.H. de Prins der Nederlanden er in zal slagen haar hoge doelstellingen te realiseren.

b. De militaire organisatie

Beziet men hoe in het bedrijfsleven de public relations in de organisatie tot uitdrukking zijn gekomen dan treft men daar vele verschillende vormen aan.

Figuur 27

Uiteraard bestaat er een beeld omtrent een theoretisch zuivere organisatie, zelden ziet men die in de praktijk gerealiseerd. Veelal is de organisatie in de praktijk gegroeid, rechtstreeks ingesteld op de aard van het bedrijf en sterk beïnvloed door de personen die haar hebben opgebouwd. Een gevolg is dat vele organisaties eerder historisch dan logisch verklaarbaar zijn. Zo ook in de strijdkrachten. Public relations-activiteiten worden daardoor verricht op plaatsen waar men dat niet verwacht, anderzijds blijven zij achterwege op daarvoor in de organisatie geëigende posten. (Fig. 27).

Geenszins wil ik hiermede stellen dat de public relations in de defensie-organisatie niet juist worden gehanteerd en dat een complete reorganisatie geboden is. In de bestaande organisatie wordt met kunde en toewijding gewerkt en dank zij een redelijke coördinatie worden vele van de organisatorische onvolkomenheden ondervangen. Een geleidelijke overgang naar een logischer organisatie dient echter in overweging te worden genomen.

Reeds mocht ik u wijzen op de public relations-activiteiten die door de afdelingen personeelspubliciteit van het Ministerie worden verricht. Het principiële verschil in werving („zorg dat je er bij komt”) en public relations („onbekend maakt onbemind”) maakt het gewensd dat deze twee activiteiten niet door één instantie worden uitgevoerd. De werving — zuiver gebied van de personeelsdiensten — dient derhalve te blijven onder respectievelijk HDP en VOP; public relations zouden voor zover zij een departementaal of interservice karakter dragen in handen moeten worden gesteld van de public

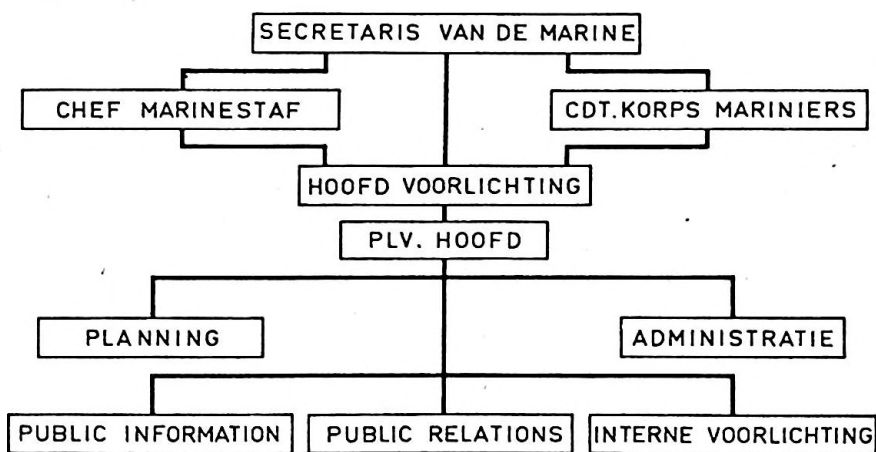
relations-officer van de Minister. Public relations-activiteiten ten behoeve van de verschillende krijgsmachtdelen dienen te worden opgedragen aan de respectieve voorlichtingsdiensten. Dit is thans alleen bij de Koninklijke Marine het geval. Een goede coördinatie tussen werving en public relations zou er in deze opzet voor moeten zorgen dat beide activiteiten vanwege de vele raakvlakken op elkaar worden afgestemd.

Ten slotte meen ik u te hebben kunnen aantonen dat er een grote relatie bestaat tussen interne en externe voorlichting. Ook deze relatie dient in de organisatie tot uitdrukking te komen, hetgeen bij geen der drie krijgsmachtdelen het geval is. De drie militaire voorlichtingsdiensten zouden in dit verband moeten worden belast met de interne voorlichting van de verschillende krijgsmachtdelen. De door mij gevolgde gedachtengang komt tot uitdrukking in het nu op het scherm getoonde organisatieschema van de Amerikaanse marine. (Fig. 28).

De stafverantwoordelijkheid voor de voorlichting heeft in het verleden enige interessante capriolen gemaakt. Bezie men de Amerikaanse voorschriften dan komt vóór 1950 de activiteit voorlichting daarin niet voor. Na dat jaar zien wij aanvankelijk alleen de externe voorlichting verschijnen, enkele jaren daarna ook de interne als G3/S3 verantwoordelijkheid gescheiden van de externe. Het Nederlandse VS stafdienst stelt zich voor wat betreft de interne voorlichting eveneens op dit standpunt doch plaatst, om niet te traceren redenen, de externe voorlichting onder G1.

Eerst in 1960 hebben de Amerikanen deze zaak naar mijn mening bevredigend geregeld. „The information officer” opgenomen in de persoonlijke staf

SCHEMA VOORLICHTINGSDIENST U.S. NAVY

Figuur 28

van de commandant adviseert inzake in- en externe voorlichting. Als speciale stafofficier kan hij tevens aan het hoofd staan van de afdeling, het bureau of de dienst die de in- en externe voorlichting ten uitvoer legt. Deze structuur is ook in andere buitenlandse legers overgenomen.

Besluit

Mijnheer de voorzitter, meer dan mij lief was heb ik mij bij deze inleiding beperkingen moeten opleggen. Daardoor hebben sommige onderdelen wellicht niet die aandacht gehad die zij qua belangrijkheid verdienen.

Ik ben geëindigd met de militaire organisatie en heb u enige suggesties voor verbeteringen daarin gegeven. Een goede organisatie van de public relations is uiteraard belangrijk, doch de werkzaamheid van ieder officier is minstens even belangrijk. In dit verband zou ik gaarne willen besluiten met enkele ware woorden uit het Vokl-orgaan van maart 1957 van de hand van de toenmalige luitenant-kolonel Potteboom.

„Wij officieren zijn allen public-relations officer van onze krijgsmacht. Als wij de militair goed opleiden, een gunstige indruk bij hem vestigen, hem vaktechniek bijbrengen en hem geloof in zijn taak geven, werkt de tijd verder voor ons en als dan een zeker aantal lichten met de mentale duim omhoog in de burgermaatschappij is teruggekeerd, dan is de werkelijke basis voor goede harmonische verhoudingen gelegd.”

Ik heb gemend met dit citaat te moeten eindigen om nog eens duidelijk te onderstrepen dat afgezien van de activiteiten van een goede public relations-organisatie het bedrijven van public relations een wezenlijk onderdeel is van het dagelijks werk van ieder officier in de strijdkrachten.

De voorzitter:

Overste Backer, ik dank u voorlopig zeer voor uw voordracht. Ik neem aan dat u de vragen die zijn gerezen na de pauze wel wilt beantwoorden. Willen degenen die vragen willen stellen zich inschrijven bij mijn rechterbuurman, de overste Ten Boske. Wij zullen nu 20 minuten pauzeren.

De voorzitter:

Ik mag het woord geven aan Luitenant-Kolonel Cornuit, die zich heeft opgegeven voor het debat.

Luitenant-Kolonel Cornuit:

Mijnheer de voorzitter, ik zou de inleider gaarne een tweetal vragen willen stellen.

Mijnheer Backer, in uw inleiding hebt u gezegd: „Hoe wordt er over onze strijdkrachten gedacht”, althans woorden van die strekking. Nu is het stellen van een vraag altijd een preciaire zaak, want op een vraag wordt een antwoord verwacht. U hebt gezegd dat het intern wel mogelijk was om de nodige gegevens te verkrijgen. Extern was dit moeilijker, echter niet onmogelijk. Een antwoord evenwel heb ik niet gehoord. U hebt wel een dia laten zien over een bepaald onderzoek, maar dit schema gaf toch maar een bepaald facet van het geheel. Nu weet ik wel dat het niet mogelijk is om een concreet antwoord te geven op de vraag die u zelf hebt gesteld. Maar ik zou wel graag willen weten hoe de algemene gedachte hierover is, welke lijn erin zit. Die onderzoeken

hebben toch alle hun resultaten opgeleverd, zoals u hebt gezegd, en we zullen toch met die resultaten iets kunnen en moeten doen. Anders heeft het houden van onderzoeken weinig zin. Kunt u daarop misschien nog iets nader ingaan?

Mag ik dan meteen mijn volgende vraag ook maar stellen? Het tweede punt was de public relations met de publiciteitsorganen en dan bedoel ik in dit verband meer speciaal de pers. Hier komt direct het probleem van de openheid en de geheimhouding naar voren, een preciaire zaak. Bij die geheimhouding denk ik natuurlijk niet aan militaire geheimen, die laat ik hier buiten beschouwing. Maar ik denk meer aan die zaken die in elke grote organisatie — dus ook in de strijdkrachten — voorkomen, gebeurtenissen die we eigenlijk niet aan de openbaarheid zouden willen prijsgeven, hetgeen echter niet altijd gelukt. Integendeel, het gelukt bijna nooit. En dan zitten we met het probleem, wat moet ik de pers vertellen en wanneer en hoe? Nu is mijn persoonlijke mening dat onze voorlichtingsorganen in dit soort kwesties de neiging hebben om — laat ik het voorzichtig zeggen — een beetje terughoudend te zijn. Ik meen dat ook in uw voordracht te hebben beluisterd, waar u zegt dat „de pers de nodige gegevens moet worden verschaft om haar werk te kunnen doen”, althans iets in deze geest. Dit verschaffen van de nodige gegevens houdt een bepaalde restrictie in. Ik vraag mij af: „Wie maakt het uit wat nodig is?” Doet dit de man die de gegevens verstrekt of hij die met deze gegevens een behoorlijk verhaal moet samenstellen? Ik dacht — maar dit is dus mijn persoonlijke mening — dat het toch in vele gevallen beter zou zijn om de bonafide journalist — en ik onderstreep hier het woord bonafide — een zo volledig mogelijke inzage van de feiten te geven, zelfs al zouden het feiten zijn die beter niet of gefaseerd konden worden gepubliceerd. Ik ben van mening dat, als wij deze journalisten een verzoek in die richting zouden doen, wij meer succes zouden hebben dan wanneer wij hen afschepen — want daar komt het dan vaak op neer — met (té) onvolledige gegevens. Het grote risico nl. hiervan is dat hetzij het bericht wordt aangevuld, d.w.z. wordt samengesteld uit de verstrekte onvolledige gegevens plus de fantasie van de journalist of de betreffende redactie — en de hemel sta ons bij in zo'n geval — hetzij deze journalist gaat proberen andere bronnen aan te boren om aan zijn gegevens te komen, welke hij, als het hem gelukt ze te verkrijgen, zal publiceren, hetgeen zijn goed recht is. En dan gebeurt juist datgene wat wij hadden willen voorkomen. Mijnheer Backer, ook op dit punt zou ik graag uw mening willen horen.

Mijnheer de voorzitter, ik dank u zeer.

Luitenant-Kolonel Backer:

Mijnheer de voorzitter, de overste Cornuit vraagt mij eigenlijk naar een concrete uitspraak hoe nu eigenlijk de mening van het Nederlandse volk is. Nu is het beslist niet mijn bedoeling geweest om door het tonen van die dia u hier te confronteren met die mening. In de eerste plaats zou ik willen stellen dat die mening niet in één ja of nee of zus of zo kan worden samengevat, die mening komt tot uiting door de antwoorden op bepaalde vragen, maar vooral is die sterk aan een bepaalde tijd gebonden. Daarom heb ik ook aangedrongen op een stelselmatig en vooral op een herhaald houden van opinie-onderzoeken. Pas wanneer u dat stelselmatig en herhaald doet, dan zult u die publieke opinie over een bepaald onderwerp naar voren zien komen en dan zult u ook de wijzi-

gingen daarin zien optreden. Dan kunnen we ook de oorzaak daarvan trachten op te sporen en als dan blijkt dat er een gebrek aan voorlichting is, kunnen we daarin voorzien. Ik zou de dia nog wel even kunnen laten komen omdat ik wel begrepen heb dat u hem nog wel iets langer zou willen zien. U ziet dat het eigenlijk een groot aantal, dikwijls niet veel met elkaar te maken hebbende vragen zijn. En ik heb dit alleen maar even willen laten zien om u te tonen dat er op dit gebied toch wel onderzoeken zijn gedaan. Deze onderzoeken hebben ons enigszins geholpen. Maar in de toekomst geloof ik dat wij veel meer gericht, gebundeld en systematisch deze vragen moeten stellen en dan geloof ik dat wij veel meer in staat zullen zijn om een concreet antwoord te geven op de vraag die de overste Cornuit mij nu stelt. Deze onderzoeken hebben wel enige zin gehad voor degene die ze hebben geïnitieerd, want dat zijn wij dikwijls niet zelf geweest. Het zijn onderzoeken door bepaalde instanties waar wij mede van geprofiteerd hebben. Maar ik geloof dat wij in eigen bedrijf veel meer gericht onze vragen zullen moeten stellen. In het bedrijfsleven is men daar allang mee bezig en als u nu b.v. neemt onze bekende damesweekbladen, die eigenlijk dagelijks en route zijn met onderzoeksteams om de mening van de Nederlandse huisvrouw te weten te komen over bepaalde onderwerpen of bepaalde apparaten die zij in haar huis gebruikt of een bepaalde kennis die zij graag wil opdoen. Wanneer men daar een antwoord op weet, dan weet men ook hoe men in zijn voorlichting kan appelleren aan de smaak en aan de behoefte van deze huisvrouwen. En zo kunnen wij geloof ik, door gerichte onderzoeken ook het antwoord waar de overste Cornuit nu naar zoekt aan de weet komen. En als hij mij in zijn algemeenheid vraagt, wat heb je nu voor indruk van die mening van het Nederlandse volk, dan zou ik het eigenlijk willen samenvatten zoals dat enige dagen geleden in een artikel van een van onze grote landelijke bladen gebeurde, nl. dat het Nederlandse volk de krijgsmacht aanvaardt maar in zijn algemeenheid niet stimuleert. En dat is een uitspraak die eigenlijk toch ook weer gerelateerd is (als u de dia bekijkt) aan de uitkomst van de laatste vraag die daar gesteld is indertijd: „Wat vindt u de goede en minder goede kanten van Marine, Landmacht en Luchtmacht?” Daar blijkt dus uit dat men oordeelt in termen van aantrekkelijkheid en onaantrekkelijkheid, doch dat men naast aantrekkelijke dingen altijd weer onaantrekkelijke dingen stelt. Zo zien we ook hier dat het Nederlandse volk de krijgsmacht aanvaardt maar niet stimuleert omdat men beide kanten ziet.

En dat is eigenlijk wel een bijzonder verschijnsel t.o.v. andere enquêtes omdat men daar meestal ziet dat men óf iets verwerpt óf aanvaardt. Als men de vraag stelt aan het Nederlandse volk: wat vind je van de commerciële TV, dan zegt men goed of men zegt slecht. Maar men komt meestal niet tot nuances. De krijgsmacht ligt scherper getekend, aan de ene kant aanvaardt men de noodzaak, aan de andere kant wil men niet stimuleren en ziet men ook de bezwaren daaraan verbonden. Dit is eigenlijk het meest concrete antwoord dat ik op uw vraag kan stellen. Ik ben dus van mening dat wij door onze opinie-onderzoeken tot veel accuratere antwoorden kunnen komen. Wij kunnen op een gegeven moment door het trekken van een sample, door de peilingstechniek van deze tijd precies te weten komen hoe de categorie jonge mannen met een H.B.S.-opleiding van zo en zoveel jaar, van die en die godsdienstige gezindheid, uit die en die streek van het land ergens over denken. U kunt zodoende bepaalde publiekgroepen naar behoefte helemaal uit elkaar halen. Dan kunt u ook pro-

beren de tekortkomingen van de voorlichting op te sporen en dan overwegen welke van de middelen die ik u heb genoemd, gebruikt moeten worden.

Dat voor wat betreft de eerste vraag van de overste Cornuit. In de tweede vraag is hij gekomen op de moeilijkheid die ligt tussen openheid en geheimhouding in de contacten met de persorganen. Nu is hij in het tweede deel van zijn vraag n.m.m. weer iets verder gegaan dan alleen maar het begrip geheimhouding. De krijgsmacht is door zijn taak nu eenmaal meer geconfronteerd met geheime zaken dan welke instantie ook. En het zal de militaire voorlichter dikwijls overkomen dat hij een beroep zal moeten doen op de geheimhouding in belang van de defensie, dus in het belang van het land. In de eerste plaats zou ik willen stellen dat een dergelijk beroep altijd zeer zuiver zal moeten zijn. Men zal nooit bepaalde informatie mogen verbergen achter een mom van geheimhouding dat niet waarachtig is. En in de tweede plaats zou ik willen stellen dat een beroep op geheimhouding die waarachtig is bijna altijd door de pers zal worden geëerbiedigd. Wanneer wij duidelijk stellen waarom een bepaalde informatie niet kan worden gegeven, dan wordt dat door de bonafide journalist bijna altijd gehonoreerd. Ik geloof dat wij daar geen enkele angst voor behoeven te hebben.

Maar de vraag ging iets verder. Hoe moet dat nu met informatie, waarvan het ons eigenlijk niet helemaal welgevallig is dat die bekend worden. Dat kan om allerlei redenen zijn, dat kan wel zijn omdat er iets niet klopt of dat kan zijn omdat de timing die in de voorlichting bijzonder belangrijk is, ons niet aanstaat. Dan denk ik b.v. aan een vraag van een journalist of het waar is of generaal X binnenkort op een bepaalde hoge functie zal worden benoemd.

Wanneer een dergelijke gedachte misschien bij het ministerie van Defensie bestaat, of er misschien al een ontwerp K.B. zou zijn, dan wordt het wel bijzonder moeilijk voor de voorlichtingsdienst wanneer het K.B. nog niet getekend is om daar een antwoord op te geven. Maar wanneer de man de juiste informatie heeft, dan wordt het weer bijzonder moeilijk dat te ontkennen. Het kan zijn dat bepaalde foutieve toestanden aan het licht komen, waarover een onderzoek gaande is en waarvan men de uitslag nog niet kent. Ook dan wordt een antwoord moeilijk. Het is ook mogelijk dat een bepaalde informatie al bij de pers is gekomen voordat de zaak intern eigenlijk helemaal — wat wij noemen — rond is. Een bekend voorbeeld daarvan is de legering van Duitse troepen in Budel. Toen daar alleen nog maar een gedachte over bestond, is van Duitse zijde op een of andere manier een informatie naar buiten gekomen en werd de Nederlandse Voorlichtingsdienst geconfronteerd met vragen waar nog totaal geen antwoorden op waren te geven, omdat het alleen nog maar een plan was dat men in eerste instantie had geopperd. Dan is het bijzonder moeilijk om een ronde informatie te verstrekken, omdat de consequenties nog niet eens zijn bekeken, eventuele instemming van allerlei autoriteiten, misschien wel van het parlement zoals in dit geval, nog moest worden verkregen. Dan is het natuurlijk altijd wel de beste weg die de overste Cornuit al heeft aangegeven, om de pers te vertellen hoe of de zaken liggen en hoe of de achtergronden zijn. Daarbij kan men dus altijd de wens te kennen geven dat een publikatie op dit moment eigenlijk nog weinig gunstig is omdat de zaak nog niet publiek is.

Nu heeft de overste Cornuit gezegd: ik heb uit uw woorden begrepen dat u de pers de informatie wilt geven die zij voor haar publikaties behoeft en

daarin ligt een restrictie. Neen, ik meen daarentegen juist dat ik daarmee heb willen aangeven, geen restrictie. Want het is uiteindelijk de pers die de vragen stelt. Wij vergeten wel eens dat de pers door de vrijheid van meningsuiting en door de vrijheid van drukpers volkomen baas in eigen huis is. Wij kunnen door het onderhouden van goede relaties en bij een bestaand onderling begrip met de pers, trachten overeen te komen dat een bepaalde publikatie wordt uitgesteld vooral als zeker is dat er nog latere berichten over kunnen komen. Maar uiteindelijk is het toch de pers die bepaalt wat er wordt gepubliceerd. In dit verband is het natuurlijk altijd beter dat zoveel mogelijk feiten worden verstrekt omdat u anders inderdaad de kans loopt die de overste Cornuit heeft aangestipt, dat wanneer men maar halve opening van zaken geeft de pers de rest ergens anders haalt. En ik ben het volkomen met de overste Cornuit eens als hij zegt dat dat het goede recht is van de pers. Dus is het altijd beter om zoveel mogelijk feiten vrij te geven zodat de publikatie toch altijd nog zoveel mogelijk op juiste feiten berust en dat gissingen zoveel mogelijk achterwege blijven.

Ik zou willen tegenspreken dat onze voorlichtingsdiensten erop uit zijn om altijd zo weinig mogelijk feiten te geven, ik geloof eigenlijk dat het beleid van vandaag de dag juist het tegenovergestelde beoogt. Het is in dit verband ook dat ik u zou willen noemen dat het van groot belang is dat de persorganen de achtergronden van bepaalde ontwikkelingen kennen. Die achtergronden zijn tegenwoordig niet allemaal even eenvoudig. Het bedrijf is zeer ingewikkeld en dikwijls zijn de feiten die men verstrekt nog onvoldoende en is een bepaalde achtergrondkennis noodzakelijk. Daarom heeft dit jaar wederom de bevelhebber der landstrijdkrachten een aantal lezingen georganiseerd voor journalisten. Zij komen iedere maand op het hoofdkwartier bij elkaar voor dit doel. Zij ontvangen daar dus de feiten, die achtergrond geven, waardoor hun publikaties aan duidelijkheid en accuratesse winnen. Een typisch voorbeeld is het onderdeelaanvullingssysteem dat d.m.v. een persconferentie is uiteengezet aan alle persvertegenwoordigers zodat de publikaties daarover volkomen op juiste feiten steunden.

De nieuwste ontwikkeling die u vandaag wellicht via de radio heeft gehoord, de oproep van een bepaald eskadron klein verlofgangers was voor de meeste journalisten een volkomen begrijpelijke ontwikkeling in het hele systeem. De proef van vandaag had dan ook onmiddellijk de belangstelling van de pers. De pers heeft ook vandaag volledig toegang gekregen tot de feiten en ik twijfel er niet aan of de berichtgeving over de proef zal alom gebaseerd zijn op feitelijk juiste gegevens.

Ik hoop, mijnheer de voorzitter, dat ik hiermee de beide vragen van de overste Cornuit naar genoegen heb behandeld.

De voorzitter:

De inleider is begonnen met te stellen dat al meermalen voor onze vereniging over dit onderwerp zou zijn gesproken. Hij verwees ons naar de lezing van Dr. De Hollander van 3 jaar terug, waarin o.m. volgens hem hetzelfde vraagstuk te berde zou zijn gebracht. Nu meen ik dat het toch van onze kant heel juist is geweest om dit vraagstuk weer aan de orde te stellen omdat bij de lezing van Dr. De Hollander eigenlijk alleen de negatieve kanten naar voren zijn gekomen en tot uiting is gebracht hoe weinig op dit gebied gebeurde.

Nu deze aangelegenheid in de grote belangstelling is gekomen en zelfs enigszins van de grond begint te komen, geloof ik dat het heel goed is geweest om hier vanavond niet alleen een voordracht over te horen, maar ook enigszins van gedachten te kunnen wisselen. Dat men pas sinds kort het belang van voorlichting heeft ingezien, heeft de inleider al duidelijk onderstreept met zijn aanhaling van de uitspraak van Dr. Lammers over de eventuele voorlichting bij de overheid en ik moet u zeggen, de overheid heeft naar mijn idee dit altijd slecht begrepen en ik begrijp ook heel goed dat nu deze aangelegenheid is gestart, er toch nog tallozen zijn, vooral in de top, die het toch nog eigenlijk niet helemaal goed ligt en die er nog niet aan gewend zijn. Daarnaast heeft de inleider zijn excuses gemaakt dat hij een vreemd woord heeft gebruikt nl. public relations, omdat hij vond dat het onvertaalbaar was. Ik heb naast elkaar op het schema de woorden interne en externe voorlichting zien staan, die toch min of meer samen de public relations vormen. Terecht heeft hij gesteld dat de inwendige bijzonder belangrijk was. Ik meende dat zij beide zowat op gelijke hoogte stonden, maar de inleider is zelfs nog verder gegaan en heeft gesteld dat de inwendige voorlichting nog belangrijker is dan de uitwendige.

Er is nog ter sprake gebracht hoe nu de Nederlandse bevolking over de krijgsmacht denkt. Daarbij hebben wij opinie-onderzoeken gezien, wij hebben een paar schema's voor ons gezien en ik moet eerlijk zeggen dat ik — gelet op die schema's — de mensen die geantwoord hebben „geen oordeel”, het verstandigste vind. Want zoals deze vragen waren gesteld kunt u van een doorsnee Nederlander niet vergen dat hij daarover een werkelijk gedegen oordeel kan uitspreken. Ik geloof in het algemeen dat onze bevolking nu eenmaal, en ik geloof dat dat op zichzelf ook gezond is, de strijdkrachten aanvaardt. Ik zou het iets sterker willen zeggen: men beschouwt de strijdkrachten nu eenmaal als een noodzakelijk kwaad.

Het verwondert mij in zoverre dat altijd wanneer je oudere mensen spreekt en ze merken dat je met dit apparaat iets te maken hebt of te maken hebt gehad, zij onmiddellijk met grote verhalen uit hun diensttijd beginnen, altijd vertellen met hoeveel genoeg zij eigenlijk hun militaire dienst hebben volbracht en hoeveel aangename herinneringen zij daaraan hebben bewaard. Alleen vind ik altijd dan het typische — dit ligt natuurlijk ook wel in de lijn, een mens is nu eenmaal gelukkig zo geformeerd dat hij de onaangename zaken op den duur vergeet en het aangename behoudt — maar het verwondert mij dan altijd weer dat wanneer dan zoonlief aan de beurt is om deze zelfde dienst te gaan verrichten, dat de ouders dan hemel en aarde bewegen om of zoonlief afgekeurd te krijgen dan wel uitstel voor een of andere reden om toch maar te voorkomen dat hij diezelfde periode doormaakt als waaraan papa nog zulke aangename herinneringen heeft. Daaruit blijkt alweer hoe moeilijk het is om op een gegeven moment de werkelijke opinie van een bevolking te peilen. Dat natuurlijk in een advies van een staffunctionaris — ik zal nu dat woord maar ook verder gebruiken, zij het dan ook een beetje tegen mijn zin — men altijd rekening zal moeten houden met public relations, dat wil dus zeggen hoe de uitvoering van zijn advies naar buiten zal uitwerken, dat is buiten kijf. Maar ik meen ook dat dat niet iets nieuws is en ik geloof dat het een fout is wanneer én staffunctionarissen én commandanten niet tijdig beseffen hoe een bepaalde order of regeling naar buiten zal uitwerken. En ik geloof dat juist op het punt van interne voorlichting waar wij nu ook al veel verder gaan dan

vroeger, het natuurlijk van het grootste belang is dat de man wordt ingelicht over de organisatie waarin hij een plaats heeft, de taak van die organisatie en het hele verband waarin dit geschiedt. Maar ik meen dat wij nog wel een stapje verder mogen gaan en dat er talloze regelingen en orders zijn die voor een goede voorbereiding, zou ik dat willen noemen, gemakkelijker worden aanvaard en ontvangen dan dat zij zo ineens zo ter tafel verschijnen, aangeplakt worden en meteen moeten worden uitgevoerd. Vele regelingen en vele orders zijn nu eenmaal niet van toepassing op het te voeren gevecht, dus niet op het gevechtveld waarop onvoorwaardelijk tot uitvoering moet worden overgegaan, maar men kan vele van deze aangelegenheden tevoren deugdelijk voorbereiden waarbij men — en het is een oud stokpaardje van mij — ze gemakkelijk doet aanvaarden. Men stelt gewoon, ja kijk het kan niet anders, er zitten nu eenmaal bepaald onaangename kanten aan, maar dit zijn de redenen waarom wij daar niet onderuit kunnen en waardoor gekanker, laat ik het zo maar zeggen, in kantines en messes ook in belangrijke mate kan worden voorkomen.

Terecht heeft de inleider gesteld dat wij niet moeten volstaan met de ambtelijke taal, hij heeft daar een bloemrijk voorbeeld van gegeven. Ik geloof ook dat dit met een dergelijke voorbereiding gemakkelijker zou kunnen worden opgevangen.

De politieke of ambtelijke voorlichting, ook de inleider heeft reeds gesteld dat deze zeer moeilijk zijn te scheiden, want wanneer men natuurlijk politieke voorlichting geeft en men vertelt het een en ander op dit gebied om zijn beleid te verklaren, dan krijgt men wellicht meteen op dat moment al reeds vragen over de uitvoering die nog ambtelijk moet geschieden. Wel meen ik dat de actieve voorlichting zoals ik dit zou willen noemen, zoals dat ook door de inleider is gesteld, nog wel iets te wensen overlaat. Ik meen daarbij dit, de inleider heeft al een paar voorbeeldjes genoemd, ik wil er niet te diep op ingaan, maar wanneer een bepaalde aangelegenheid ten dele bekend is en ten dele in de pers verschijnt, dat men er onmiddellijk moet opzitten en de ware toedracht volledig uit de docken moet doen met de achtergronden hoe dit zit om toch te voorkomen dat het niet alleen te eenzijdig wordt geïnterpreteerd en bericht, maar bovendien daardoor zijn slechte uitwerking eigenlijk op de bevolking heeft. Wij hebben ons nu eenmaal te realiseren dat wij met de krijgsmacht in een glazen huisje zitten, dat wij niet aan alle kanten met warme sympathie en welwillendheid worden bekeken en dat natuurlijk dus alles wat bij ons gebeurt en kan gebeuren en wat niet helemaal in de haak is, onmiddellijk wordt aangegrepen om meteen een onwelwillend oordeel los te laten. Ik zal u een klein voorbeeld noemen: er gebeuren in dit land elke dag tientallen ongelukken, maar zodra er een militaire auto bij is betrokken staat er uitvoerig bij dat het een militaire auto was die het heeft gedaan. Ik zie het verschil niet waarom deze 3-tonner nu als militair moet worden gekenschetst terwijl de ander, een 8-tonner die een even groot ongeluk veroorzaakt, als zodanig niet wordt gekwalificeerd. Ten slotte meen ik en ik geloof dat ook in de vragen van de overste Cornuit is begrepen, dat wij fouten, die ongetwijfeld worden begaan, in een grotere organisatie niet altijd meteen naar buiten moeten uitdragen, maar zodra daarover eens iets uitlekt, dat wij dan niet moeten trachten dit te verdoezelen of goed te praten, maar dat wij daar ook ruiterslijk voor uitkomen en gewoon moeten stellen, dat er inderdaad een fout is gemaakt en dat het ons erg spijt; wij kunnen er eenmaal niet onderuit dat in een organisatie die

in Nederland het grootste bedrijf vormt, een fout wel eens voorkomt. Ik geloof dat dat beter is dan te trachten het goed te praten, waardoor men toch niemand bevredigt maar men alleen nog het gevoel opwekt dat men nog meer heeft te verbergen. Ten slotte ben ik het volkomen eens met de inleider als hij zegt dat men de pers de achtergronden ook moet geven van bepaalde maatregelen en ook mijn ervaring heeft mij geleerd, dat wanneer men een beroep doet op de pers en men zegt: „kijk eens, dit moet je nu niet publiceren“, dat dat dan ook niet gebeurt. Dat is niet alleen een kwestie van fatsoen, want natuurlijk zal de fatsoenlijke journalist zich daaraan houden, maar bovendien is het zijn eigen belang. Want wanneer hij hiervan een keer misbruik maakt, dan krijgt men de volgende keer deze achtergronden niet en wordt men niet meer volledig ingelicht. Dus het werkt natuurlijk toch als een boemerang als hij zich niet aan deze code zou houden.

Ten slotte, overste Backer, niet alleen dat ik u bijzonder dank voor de heldere wijze waarop u deze stof van vanavond voor ons hebt uiteengezet, maar van ganser harte sluit ik mij aan bij uw slotwoord dat ieder in de krijgsmacht zelf eigenlijk een public relation officer is. Ik dank u zeer.

VOORDRACHT TE DEN HELDER

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal J. H. COUZY

De voorzitter:

Mevrouw, mijne heren, ik open deze bijeenkomst en ik heet u hartelijk welkom. Het spijt ons dat er blijkbaar veel schepen uit zijn, zodat slechts weinigen hier aanwezig kunnen zijn; aangezien er geen zaken van huishoudelijke aard zijn te behandelen, wil ik meteen het woord geven aan de eerste spreker van hedenavond de Luitenant-Kolonel G.S. J. D. Backer en daarna aan Kapitein-Luit. ter Zee S.D. K.M.R. L. D. de Kroon.

(Volgt de voordracht)

Kltz L. D. de Kroon geeft een aanvulling van hetgeen door Lnt.-Kol. Backer omtrent public relations t.b.v. de strijdkrachten in het algemeen is gezegd.

I. *Doel* van het beoefenen van public relations t.b.v. de Koninklijke marine is:

- a. het zeebewust maken van het Nederlandse volk in de ruimste zin van het woord;
- b. het in brede kring bekendmaken van de Koninklijke marine aan het Nederlandse publiek zowel als onderdeel van de nationale zeemacht als van de nationale strijdkrachten.

II. *Wijze* van beoefening P.R.

Bij het uitoefenen van public relations worden *alle* publiciteitsmedia ingeschakeld door middel van:

- a. verzending perscommuniqué's;
- b. het veelvuldig onderhouden van contacten zowel schriftelijk, telefonisch als persoonlijk;
- c. het bemiddelen bij de totstandkoming van interviews ofwel persgesprekken;
- d. het organiseren van persontvangsten en -conferenties;
- e. het uitnodigen van publiciteitsvertegenwoordigers bij maritieme manifestaties zowel aan de wal als op zee, indien dit laatste mogelijk is;
- f. het uitnodigen van journalisten, maritieme medewerkers en zeeschilders tot het maken van korte reizen aan boord van Hr. Ms. schepen, tijdens nationale en internationale (Nato) vlootoefeningen;
- g. het verwerven van film- en fotomateriaal bij de eigen film-fotodienst.

III. *Middelen*, welke door de Marvo ter beoefening van P.R. worden aangewend. Dit gebeurt zowel direct (Marvo-public) als indirect (marvo-media-publiek) door:

- a. binnenlandse vlootbezoeken met inshore minesweepers;
- b. vlootschouwen (5 à 7 dagen) met grote vlooteenheden in Rotterdam en Amsterdam;
- c. marinedagen in de marinebasis Den Helder (2 dagen);
- d. excursies naar de marinebasis Den Helder (in de zomer);
- e. medewerking aan marine-exposities en organiseren exposities werken van zeeschilders;
- f. het doen vervaardigen van public relations-materiaal voor de schepen (o.a. Welcome on board, fotomapjes, informatiemappen, lucifers K.M. etc.) en ten behoeve van causerieën, lezingen etc.;

- g. het onderhouden van voortdurend contact met de voorlichtingsraad (waarin zitting hebben hoofden van voorlichting van alle ministeries) en met leger- en luchtmachtvoorlichting, waarbij de public relations-adviseur van de Minister van Defensie als coördinator optreedt;
- h. het verlenen van medewerking bij de instandhouding van het zeekadetkorps Nederland en het organiseren van jaarlijkse zee- en/of waterkampen voor jongens;
- i. het onderhouden van contact met de Nevas (Nederlands eerste vereniging adoptie van schepen). Reeds 42 schepen van de marine zijn geadopteerd door Nederlandse onderwijsinstellingen.

Het hoofdkantoor Marvo in Den Haag krijgt bij public relationswerk sinds enige jaren waardevolle steun van voorlichtingsofficieren a/b van varende schepen en grote walinrichtingen (b.v. MOK-Hilversum). Naast het perscommuniqué geeft de Marvo voor *interne* informatie maandelijks een journal uit, waarin in de afgelopen maand beoefende public relations is samengevat, opdat *alle* commandanten op dit gebied bij kunnen blijven.

Gedurende de causerie maakte overste De Kroon voortdurend gebruik van het schematisch overzicht van de werkzaamheden van de marvo, welke via de dia-projector op het scherm was geprojecteerd. (Zie fig. 29).

De voorzitter:

Ik dank u voorlopig zeer. Ik neem aan dat de beide inleidingen bij u wel enige vragen hebben opgeworpen; degenen die zich groeppen voelen om een vraag te stellen of opmerkingen te maken, kunnen zich opgeven bij mijn rechterbuurman, de overste Ten Boske. Wij zullen thans een kwartier pauzeren.

De voorzitter:

Ik kan tot mijn vreugde constateren dat ondanks het geringe aantal toehoorders er zelfs nog drie keer zoveel debaters zijn dan in Breda, waar wij toch een zaal hadden met een honderdtal mensen.

Mag ik dan als eerste het woord geven aan de heer Steketee.

De heer Steketee:

Mijnheer de voorzitter, toen ik vroeg of ik een vraag mocht stellen na de pauze, was de wedervraag of ik ook een militaire rang bekleedde en ik moest met het schaamrood op de kaken bekennen dat het alweer 20 jaar geleden is dat ik als batterijofficier van I-5 RA inderdaad op deze vraag ja had kunnen antwoorden. Nu moet ik dus zeggen: ik ben in dit gezelschap maar een burger, maar ik geloof dat dat juist goed is. Ik geloof, mijnheer de voorzitter, dat het goed is dat na de inleiding, die wij hier hebben mogen horen en die wij met grote aandacht hebben beluisterd, een stem klinkt uit het andere kamp. Ik zeg niet uit het tegenovergestelde kamp, maar uit het kamp van de consumenten. Diegenen dus, die de public relations moeten consumeren. Een stem van iemand, die zijn dagelijkse werkring bij de pers heeft. De overste Backer heeft nl. gezegd: het is nuttig en nodig dat tussen deze twee groepen (zij die de public relations uitdragen en degenen voor wie de public relations bestemd zijn) onderling vertrouwen bestaat. Dat ben ik volmaakt met hem eens. Maar, mijnheer de voorzitter, ik zou het ook met hem eens geweest zijn als hij daaraan

had toegevoegd dat dat onderlinge vertrouwen er niet altijd is. En dat geldt dan niet de personen van diegenen die daarbij betrokken zijn, dat wil ik uitdrukkelijk voorop stellen, het geldt meer elkanders functie. Het is nu één keer zo dat zij, die de public relations uitdragen, vaak een andere doelstelling voor ogen hebben dan zij, voor wie die public relations bestemd zijn. M.a.w. — ik zeg het nu wat cru maar zo bedoel ik het niet — wanneer wij wat willen horen (en dat geldt bepaald niet alleen de public relations-instanties van de onderdelen van de Nederlandse krijgsmacht), dan is het vaak moeilijk om aan die wetenschap te komen. En omgekeerd: wanneer er met persconferenties wordt geschermd, dan hebben wij bij de pers het gevoel: o, men wil iets kwijt; zou dat wel belangrijk zijn? Bovendien, mijnheer de voorzitter, is er toch nog wel — het woord is geuit door overste Backer toen hij het had over de wilsbeïnvloeding — een beetje wederzijdse achterdocht. En net zoals bij een slecht huwelijk, geloof ik dat je dan niet moet zeggen: de schuld zit bij de een of de oorzaak zit bij de ander. Neen, die achterdocht is natuurlijk wederzijds. Ik zou dat graag — als dat even mag — willen toelichten met twee voorbeelden uit mijn eigen praktijk. Mede dank zij de medewerking van de heer De Kroon heb ik de gelegenheid gehad om twee en een half jaar geleden langs tal van kampen op Nieuw-Guinea rond te reizen en bij een van die kampen kwam ik op bezoek bij leden van de Kon. Marine, die mij bijzonder aardig ontvingen. Maar naarmate de avond verstreek kwam het hoge woord eruit. De instructie was uitgegaan — en ik zeg u, mijnheer de voorzitter, bepaald niet van de heer De Kroon, dat zeg ik er uitdrukkelijk bij: — „Er komt zo'n persman uit Amsterdam. Ontvang hem vooral hartelijk, maar vertel hem niets.”

Kijk, mijnheer de voorzitter, dat is niet geschikt om het gevoel te krijgen dat er een sfeer van vertrouwen heerst. Omgekeerd maken ook wij ons schuldig aan dergelijke dingen. Dat geval zal de heer De Kroon zich ook herinneren. In de krant, waaraan ik werk, hebben wij eens een keer een geval beschreven van reparaties aan schepen van de Kon. Marine die niet goed geschied zouden zijn. Dat bericht was absoluut fout en ik kan mij levendig indenken dat men dan bij de marine-instanties in Den Haag denkt: Wat pakken die dilettanten van de pers de zaak onbenullig aan. Toch, mijnheer de voorzitter, en nu kom ik bij mijn vraag, toch kan het anders. Ik moet zeggen dat in dat opzicht de huidige minister van Defensie een lichtend voorbeeld heeft gegeven. In de eerste jaren van zijn ambtstermijn, toen dus nog niet alle vervelende voorvallen hadden plaatsgevonden van latere jaren, heeft de heer Visser meermalen de gewoonte gehad om hoofdredacteurs van Nederlandse dagbladen uit te nodigen bij hem thuis of op een conferentie elders, waar de meest vertrouwelijke zaken op uiterst openhartige wijze besproken werden. Ik geloof niet dat er één gelegenheid is geweest waarbij de minister zich achteraf heeft moeten beklagen, dat van dat vertrouwen misbruik was gemaakt. En nu is mijn vraag deze, mijnheer de voorzitter: als dit zo is en als aan beide kanten bonafide pogingen tot toenadering moeten worden gedaan, heeft het dan niet zin dat men zich toch nog eens beraadt — wellicht in de kring van de hoofdredacteurs, maar ook bij de ambtelijke instanties in Den Haag, zoals de voorlichtingsraad — of er toch in dit opzicht nog niet enige barrières doorbroken kunnen worden. Ik heb zelf de overtuiging dat het met het oog op de belangen van de pers niet nuttig is, een organisatie te doen bestaan en te doen voortbestaan, zoals wij hier op het scherm hebben gezien, waarbij de pers te maken heeft met op zijn minst

vier voorlichtingsinstanties: van de drie krijgsmachtonderdelen plus nog de — ik zou bijna zeggen — particuliere voorlichter van de minister. Bovendien krijgt men nog vaak met personeelwisselingen te maken, zoals u weet. Het gaat daar heel snel, helaas, zodat het onderlinge vertrouwen, dat voor dergelijke zaken nodig is, nauwelijks kan groeien. Omdat men niet weet wie men hebben moet. En omdat vertrouwelijke gesprekken in deze sfeer eigenlijk niet tot stand kunnen komen. Wanneer het mogelijk is dat een Minister van Defensie die sfeer van vertrouwen wel schept — en wij zijn hem daar geloof ik bij de pers toch wel erg dankbaar voor — dan meen ik dat het voor de heer Visser een plezierig testament zou zijn als hij weet dat dit beginsel, dat hij begonnen is in toepassing te brengen, een beetje vrucht heeft gedragen. En dat wanneer hij alweer van het Plein verdwenen is, dan toch de verstandhouding tussen de pers en de voorlichtingsdiensten (die in de persónlijke sfeer uitstekend is) ook in de zakelijke inlichtings sfeer wat vertrouwelijker wordt dan op het ogenblik naar mijn persoonlijke mening, mijnheer de voorzitter, het geval schijnt te zijn. Ik ben de vergadering erkentelijk dat ik zo lang aan het woord heb mogen zijn en ik hoop dat ik geen misbruik heb gemaakt van uw tijd.

Kapitein-luitenant ter zee Verboom:

Mijnheer de voorzitter, ik heb met zeer veel genoegen en interesse geluisterd naar de inleiding van de beide heren van vanavond, maar ik zou toch nog graag een vraag willen stellen.

Alhoewel de voorlichting een materie is, waar wij allen wel wat van afweten, waar wij allen min of meer aan doen, in de ene functie wat meer dan in de andere, is het toch voor de meesten van ons geen dagelijks werk en daarom is een overzicht, zoals wij dat vanavond gekregen hebben, bijzonder instructief. Mijn vraag nu behelst het volgende: De overste Backer heeft in zijn verdeling van het begrip voorlichting onderscheid gemaakt tussen een wilsbeïnvloedende en een kennisvermeerderende voorlichting. Daarna heeft de overste De Kroon gesproken over wat ik zou willen noemen de praktische voorlichting en daarbij ook genoemd de propaganda, waarbij hij duidelijk naar voren heeft laten komen, dat wij moeten oppassen ons niet op het pad van de propaganda te begeven. Nu is het zo, dat als wij „public relations” bedrijven, dit doen met een doel. Dit doel volgt uit de definitie die wij op het scherm geprojecteerd hebben gezien. Dus: „Het stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen met die groepen van mensen etc.” Het doel is dus: het stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen. Maar ook het bevorderen van goede verhoudingen is geen doel op zich zelf. Het doel is hier weer het zo goed mogelijk laten functioneren van onze krijgsmacht als krijgsmacht. Voor een zo goed mogelijk functioneren van de krijgsmacht is het noodzakelijk dat er goede verhoudingen bestaan tot de groepen van mensen van wiens oordeel men afhankelijk is. Want als het functioneren van de krijgsmacht niet beïnvloed *kon* worden door de verhouding tot wat ik nu maar kortshalve de burgerij zal noemen, dan was voorlichting mijns inziens ook overbodig. Omdat dit niet zo is, zie ik de punten wilsbeïnvloeding en propaganda niet als kleine onderdelen, maar wel degelijk als belangrijke facetten.

Ik zie deze als positieve middelen om het doel te helpen verwezenlijken en dat niet alleen. In de kennisvermeerderende taak ligt de wilsbeïnvloeding mijn

inziens verborgen, immers door die kennisvermeerdering, indien op de juiste wijze toegepast, ontstaat bij de groepen van personen van wier oordeel wij afhankelijk zijn, de wil tot goede verhouding, waarmede ons doel verwezenlijkt is.

Ik zou gaarne van de inleiders willen horen of zij mijn zienswijze kunnen delen, of in hoeverre zij het niet met mij eens zijn.

Ik dank u, mijnheer de voorzitter.

Commandeur De Jonge van Ellemeet:

Mijnheer de voorzitter, ik heb met erg veel genoegen geluisterd naar de inleiding van de overste Backer en overste Kroon. Ik zou eigenlijk een vraag willen ontwikkelen uit het volgende. Ik wilde uitgaan van de definitie van de public relations en daarna terecht komen op de werving. Zoals de eerste inleider heeft gesteld verstaat men onder public relations het stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen. Daaraan heeft de overste Backer even aangehaakt, gememoreerd, dat er in allerlei vormen in Nederland opinie-onderzoeken worden verricht. Opinie-onderzoeken in het kader van de lezing van hedenavond gericht op de plaats die de krijgsmacht inneemt bij het Nederlandse volk. Wanneer wij een goede werving willen hebben dan is er dus nodig een gunstig klimaat. Nu is eigenlijk mijn vraag: is het mogelijk om actief te bevorderen de publieke opinie in gunstige zin voor de krijgsmacht, opdat een gunstig klimaat wordt geschapen voor de werving.

Luitenant-Kolonel Backer:

Mijnheer de voorzitter, als ik in de eerste plaats de vraag van de heer Steketeer mag beantwoorden, het is niet zozeer een vraag, het is geloof ik meer een suggestie. Ik zou in de eerste plaats toch nog even willen aanhaken op de verontschuldiging waar hij mee is begonnen, nl. dat hij slechts een burger is. Ik geloof dat wij bijzonder verheugd mogen zijn dat van zijn kant hij zijn stem heeft laten horen en dat het feit dat hij een burger is voor ons volkomen wordt goedge maakt door zijn door mij bekende bijzonder warme belangstelling voor de krijgsmacht. Hij heeft gesteld dat het met die openheid misschien nog wel iets verder zou kunnen, dat men daar nog wel verder zou kunnen gaan. En hij heeft aangehaald de gesprekken die de huidige Minister van Defensie in vertrouwelijke sfeer heeft gehouden met verschillende hoofdredacteuren. De voorlichtingsdienst zal deze gesprekken altijd willen bevorderen, maar zij komen zuiver voort uit het karakter en geaardheid van de hoogste gezagsdragers. Het is juist op dit punt dat de voorlichting, wat wij in militaire termen noemen een commandoverantwoordelijkheid is. De voorlichtingsdiensten zijn slechts de woordvoerders van de hoge gezagsdragers. Voor Mindef dus van de minister en de voorlichtingsdiensten van de Chefs van Staven. En ik geloof dat in het kader van het verbeteren van de verhoudingen deze gesprekken, die zeer wel tot stand kunnen komen door bemiddeling van een van de voorlichtingsdiensten, in hoge mate kunnen bijdragen tot die verbetering. En ik geloof dat er op dit gebied in Nederland een ontwikkeling gaande is die meer en meer afraakt van een oudere gedachte die men wel t.a.v. de voorlichting heeft willen koesteren, nl. dat de voorlichtingsdienst alleen maar die dienst verleend door het beantwoorden van vragen, m.a.w. dat de voorlichting niet zoals de definitie aangeeft bewust en actief wordt gevoerd, maar dat men die vragen die er rijzen afwacht. Neen, er is een ontwikkeling gaande dat men

al in het beleid het uitdragen wil verdisconteren en in dat kader passen persoonlijke gesprekken die achtergrond geven aan datgene wat zich ontwikkeld, zeer wél. Ik geloof ook dat men in meerdere mate daartoe overgaat. De Minister van Defensie heeft dat gedaan, ik geloof ook dat de Chefs van Staven dat in meerdere mate doen, dat is de heer Steketee waarschijnlijk ook wel bekend en ik zie in dit verband toch ook de besprekingen die b.v. door de Bevelhebber der Landstrijdkrachten maandelijks met een keur van journalisten worden belegd. Die besprekingen die zijn geenszins bedoeld om de journalist actueel nieuws te geven, om hem in de gelegenheid te stellen de volgende dag een artikel te schrijven, maar die zijn veel meer bedoeld om hem achtergrond te geven en daarbij worden gegevens verstrekt die beslist van geclassificeerde, zelfs van hoge geclassificeerde aard zijn. Wij ontvangen op het ogenblik iedere maand een groot aantal journalisten op het hoofdkwartier die achtereenvolgens meer inzichten hebben gekregen in de hele stand van zaken bij de NATO, de personeelsaangelegenheden, onze planning en die eveneens een bijzonder hoge geclassificeerde lezing hebben gekregen over de dreiging uit het Oosten. Ik geloof dat wij in dit verband toch op de goede weg zijn om die openheid die de heer Steketee ook voorstaat, om die meer kans te geven en om op die manier die achterdocht, ik ben het met hem eens, die bestaat er nog steeds en vooral geloof ik bij commandanten die zich voor de moeilijke taak gesteld zien om op een gegeven moment over hun rayon voorlichting te geven, om ook op dat gebied meer en meer de geesten rijp te maken en zich open te stellen. Ik geloof niet dat wij zullen moeten overgaan tot een bepaald orgaan, de voorlichtingsraad is genoemd als een contactorgaan, dat is meer een orgaan dat zich bezig houdt met technische uitvoeringen, coördinatie die nu eenmaal nodig is tussen de verschillende departementen. Ik geloof juist dat wij het zullen moeten houden in de persoonlijke sfeer omdat de voorlichting de directe aanlegenschap is van de verschillende commandanten en van de verschillende hoge gezagsdragers. Dit komt ook tot uitdrukking in de organisatie. Daar zijn in het verleden nog wel eens merkwaardige sprongen mee gemaakt. Als u de voorschriften bekijkt van de stafdienst, dan ziet u b.v. in het Amerikaanse voorschrift stafdienst, de voorlichting ergens bij een sectie van de staf en die komt langzamerhand naar boven, eerst is dat G1 of voor interne voorlichting G3, voor externe voorlichting, maar nu ziet u alom in de organisatie en ook in de onze dat die woordvoerder van de minister en van de verschillende bevelhebbers is opgetrokken naar het hoogste niveau. Het is zijn directe woordvoerder en die spreekt direct namens hem en ik geloof dat in die organisatie wij ook veel gemakkelijker zullen kunnen komen tot die directe informatie, die persoonlijke gesprekken die de achterdocht zullen kunnen wegnemen.

De heer Verboom zou ik graag willen antwoorden over het doel van public relation. Hij heeft gevraagd wat is nu eigenlijk het doel. Wij moeten toch maken dat de krijgsmacht door public relations er beter van wordt. Nu zou ik eigenlijk willen aanhaken op een uitspraak die ik in het verloop van mijn betoog ook heb gedaan nl. dat de public relations beogen het uitdragen van het beleid. En wij moeten er voor onszelf van overtuigd zijn dat onze zaken kloppen en dat ons beleid goed is. En dan gaat het er alleen maar om om dat beleid in de feiten zoals die uit dat beleid blijken, naar buiten te brengen. Ik geloof wanneer wij dat doen, dat wij op die manier begrip kweken en het onderling vertrouwen versterken. Wanneer wij een stap verder gaan, dan

komen wij op het gebied van een sterkere wilsbeïnvloeding en van een propaganda en dan krijgt de voorlichting een heel andere gerichtheid. Dan willen wij overtuigen, desnoods met alle middelen die ons ten dienste staan. En ik behoef u waarlijk niet te verwijzen naar een periode die nabij ligt in onze geschiedenis, of naar gebieden die nog niet eens zover van onze grens verwijderd zijn, om u de ellendige gevolgen van een te sterk wilsbeïnvloedende voorlichting te schetsen. Ik geloof dat wij het Nederlandse volk te laag zouden aanslaan in zijn bcoordeling, wanneer wij zouden gaan denken dat wij dit volk vertrouwen zouden geven in de strijdkrachten door een sterke wilsbeïnvloeding, door een aanpraten, door wat wij dus noemen propaganda. Ik geloof niet dat wij het Nederlandse volk dan een goed begrip zouden bijbrengen en ook niet dat wij dat onderlinge vertrouwen wat wij beogen zouden bereiken. En ik geloof dus dat onze voorlichting en onze public relations zich altijd waar mogelijk zullen moeten afspelen in het vlak van de kennisvermeerdering, door toespelen van de feiten, door bekendmaken van zoals de zaken liggen.

Nu zegt u ja, wij hebben er vertrouwen in dat ons beleid goed is, dat is niet altijd zo en er komen natuurlijk altijd beleidsfouten of uitvoeringsfouten naar voren en dan zullen wij met even grote openhartigheid die naar voren moeten brengen omdat ook dan dus de publiciteitsorganen hun taak krijgen om deze fouten aan te stippen en erop aan te dringen dat bepaalde maatregelen worden genomen. Dat is nu eenmaal de taak van de pers en ook daarvoor moet zij de gelegenheid hebben.

Wat betreft de vraag van de commandeur De Jonge van Ellemeet zou ik willen zeggen: het is inderdaad mogelijk dat wij door public relations een gunstig klimaat scheppen voor de werving. Het is ook zelfs in belangrijke mate het doel dat wij nastreven. De werving, ik heb dat zojuist samengevat in de slogan „zorg dat je er ook bij komt”, dat is dus datgene wat de werving naar buiten moet brengen. Bij die activiteit kwam men al spoedig tot de ontdekking dat onmiddellijk de vraag gesteld wordt: „wáár moet ik dan bijkomen?” „Ja, bij de Marine, of bij de Luchtmacht of bij de Landmacht”. Dan bleek dus dat men eigenlijk niet wist wat dat was. Hoe dat apparaat eruit zag, wat daar de wijze van leven was, het doel van de organisatie, hoe die was opgebouwd. Daaruit is juist voortgekomen dat men bij die personeelspubliciteit, bij de wervingsorganen zich steeds meer is gaan toeleggen op voorlichting dáárover. Het is nu eenmaal onmogelijk om aan iemand een folder uit te reiken waarop staat „wordt kort verband-vrijwilliger bij leger en luchtmacht”, als hij niets weet over leger en luchtmacht. En daarom is men steeds meer in de richting gegaan van voorlichting op scholen, niet een voorlichting die zegt „jongens kom toch bij het instituut of kom bij de K.M.A.”, neen, een voorlichting die vertelt: „dit is het leger, dit is de luchtmacht en dit is de marine, zij zijn er en maken deel uit van de NATO, de NATO bestaat daar en daarom, de organisatie is aldus opgebouwd.” En wanneer men dat heeft geschetst dan is het natuurlijk altijd mogelijk dat er een vraag komt: „kan je daar ook bij dienen, kan je daar ook een carrière bij vinden?” En dan is het tijd voor de werving om in te springen en te zeggen: „jazeker kan dat” en dan kan dus de werving zijn invloed gaan uitoefenen en direct de man die deze vraag gesteld heeft gaan benaderen. En ik geloof dat die voorlichting dan wel iets meer een wilsbeïnvloedend karakter mag hebben, men mag dan de man ervan overtuigen dat het beslist mogelijk is om wanneer hij daarbij komt om een

goede carrière te maken en om met plezier daar een carrière te aanvaarden. En ik geloof dus beslist dat er een bijzonder sterke relatie is tussen public relations en werving. Maar de gerichtheid die is toch zodanig verschillend dat ik er de voorkeur aan geef om ze in de organisatie te scheiden. Ik geloof dat ik dan kan aansluiten op wat de overste De Kroon heeft gezegd: hij is de man die ploegt, die het terrein klaarmaakt, die het begrip wekt op een manier — hij heeft aangehaald — de definitie van de Amerikaanse Navy, met tact en met souplesse. Wanneer die wetenschap, wanneer dat begrip eenmaal gegroeid is, dan is er daarna gelegenheid voor een ander bureau, voor de personeels-publiciteit om met de voorwaarde te komen van een vrijwillige dienstvoorwaarde en van allerlei voorwaarden die daaraan zijn verbonden. Ik geloof dus zeer zeker, ik zou de vraag van de commandeur bevestigend willen beantwoorden, dat de public relations zeer wel in staat zijn om een gunstig klimaat te scheppen voor de werving.

Ik zou daar een klein praktijkvoorbeeld uit willen aanhalen: wij hebben vandaag gesproken over opinie-onderzoeken. Er is enkele jaren geleden een onderzoek ingesteld bij de keurlingen in de grote steden. Dat zijn dus de jongens die de keuringsraad binnenkomen om gekeurd te worden. Toen heeft men deze mensen d.m.v. een enquête laten beantwoorden de vraag: hoe sta je eigenlijk tegenover vrijwillige dienstname? Deze mensen hadden van te voren al een tijdschrift gekregen, een brochure ter Zee, te Land en in de Lucht, zij hadden daardoor dus al een indruk van deze drie strijdmachtdelen. Deze vraag werd over het algemeen gunstig beantwoord. Er kwamen percentages uit die zeer bemoedigend waren. Maar bij een opinie-onderzoek ten tijde van de dienstneming, die ligt dus meestal bij land- en luchtmacht een jaar later (de man wordt gekeurd, gaat naar huis, komt een jaar later in dienst) bleek dat die bereidheid alweer gedaald was. En dat kwam vermoedelijk doordat er een jaar lang geen binding meer was geweest tussen de jongeman en de strijdkrachten en op grond daarvan is men ertoe gekomen om over te gaan tot een periodieke voorlichting in die periode. Daarom krijgen dus alle mensen die gekeurd zijn en die bedoeld zijn om over een jaar in dienst te treden, om de 2 maanden de uitgave „in dienst”. In dat blad „in dienst” vinden zij weer allerlei gegevens over leger, luchtmacht en vloot, zodat zij volkomen op de hoogte raken. Wij hopen dat — en dat is dus zuiver een public relationsactiviteit — deze voorlichting, het blijven bereiken van de man, het klimaat voor de werving gunstig zal beïnvloeden. Dank u wel, mijnheer de voorzitter.

Kapitein Luitenant ter Zee De Kroon:

Generaal, mijne heren, ik wil nog even op de vraag van de heer Verboom ingaan en tevens een aanvulling geven op datgene, wat de overste Backer heeft gezegd. En nu maak ik misschien een grapje doch dat is het helemaal niet, het is bittere ernst. Vóór de oorlog hadden wij in Indië bij de Koninklijke Marine een dienst, die een beetje leek op de voorlichtingsdienst van nu, maar die genoemd werd „voorlichting en propaganda van de Kon. Marine”. Daar in Indië speelde de pers als zodanig, of liever gezegd de publiciteitsmedia in het algemeen toen in die jaren, hoegenaamd geen rol. Ik denk, dat mijnheer Steketeë dit wel zal weten. Aan boord van de schepen van de Kon. Marine zei men als iemand van de pers aan boord kwam (dat mag ik gerust zeggen, want zo was het): „daar heb je weer zo'n stink persmuskiet!”

Deze gedachte leefde heel diep in het hart van velen van mijn collega's en misschien is dit nog zo, al wil men er misschien niet voor uitkomen. „Public relations" wil nu juist die kloof overbruggen en *goede* verhoudingen scheppen met deze publiciteitsmedia.

En als u nog even dat schematisch overzicht van de MARVO zoudt willen raadplegen, dan zult u zien, dat die publiciteitsvertegenwoordigers de verbindende rol spelen tussen de Kon. Marine en het publiek, dat is trouwens hun taak.

Tussen de gebeurtenis zelf, het perscommuniqué, de activiteit van de voorlichtingsdienst en het publiek, daar moeten altijd die media in staat worden gesteld hun werk te doen. T.o.v. deze lieden moeten wij een zodanige verhouding weten te onderhouden, dat er sprake is van een vertrouwensband. Zoals de heer Steketee daarstraks gezegd heeft, is dit eigenlijk de basis, waarop goede public relations moeten rusten. Als dit het geval is, dan is, geloof ik, uw vraag „of P.R. in wezen niets anders is dan een vorm van propaganda" hiermee ontkennend beantwoord. Want indien er een wederzijdse goede verstandhouding is, kijken we niet meer met een zeker wantrouwen naar de persman met de gedachte „daar heb je die . . . ! kijk uit!" Neen! Zeker niet! Dan komen we hem tegemoet, nodigen hem binnen te komen en vragen hem, wat hij weten wil.

Zo'n prettige relatie zal het fundament moeten zijn voor een beter begrip voor de Kon. Marine, voor de schepen en het werk op zee, welke een juiste, betrouwbare voorlichting zal kunnen bevorderen.

In het algemeen is de belangstelling van de Nederlandse pers voor de zee- en de scheepvaart wel goed, een omstandigheid, welke voor de Kon. Marine bij het beoefenen van P.R. een rustpunt mag worden genoemd. Deze P.R. moet echter gespeend blijven van elke propaganda, want die werkt bij iedere publiciteitsvertegenwoordiger bepaald averechts, omdat deze een opzettelijke beïnvloeding is van de vrije meningsuiting van de journalist, een opdringen van eigen zienswijze en gedachten en reclame maken voor de eigen zaak. Terwijl het juist het doel van P.R. is eenvoudig en zonder er doekjes om te winden, zonder ophef, beter begrip bij te brengen voor de aangelegenheid, welke in de publiciteit zal worden gebracht. En iedere publiciteitsvertegenwoordiger doet dit op zijn eigen manier en met zijn eigen woorden, waarbij de zaak wordt gezien door de bril van zijn politiek gekleurde krant. De één heeft daarbij een rode, de andere een neutrale bril op en weer een andere een donkere. De laatste zal nooit in staat zijn iets goeds over de strijdkrachten te zeggen. In dit geval zijn óf de P.R. niet goed beoefend óf betrokkene heeft om de één of andere reden een antipathie tegen het bewuste strijdmachtonderdeel gekregen, zoals wij eens meemaakten met een ex-collega, die op minder plezierige wijze de Kon. Marine was uitgegaan en in de journalistiek was gaan werken. Hij kon alleen nog maar iets over de marine publiceren, als het lelijke dingen waren, hoe goed ook de verstandhouding met deze man als verslaggever destijds van het „Vaderland" ook was. Maar dit zijn uitzonderingen, die de regel bevestigen. Doch in het algemeen gesproken is het aankweken van goede verhoudingen met degenen, die voor ons een spreekbuis moeten zijn, het eigenlijke doel en streven van „Public Relations". En als dit voor u vaststaat, dan geloof ik, dat er zelfs geen zweem van propaganda aan te pas behoort te komen om ons doel te bereiken.

De voorzitter:

Mevrouw, mijne heren, dat wij deze lezing op drie plaatsen houden, dit is de tweede en wij krijgen nog Den Haag, toont wel aan hoe belangrijk dit onderwerp door ons wordt gevonden. En ik geloof dan ook dat dit vanavond goed tot uiting is gekomen; de overste Backer heeft de grondslagen uiteengezet en de overste De Kroon heeft de praktische toepassing bij de marine laten zien. Nu meen ik dat deze zaak heel moeilijk op gang komt. In de eerste plaats al omdat niet alleen de militaire autoriteiten, maar de hele overheid nooit erg veel begrip heeft getoond voor „public relations” en ook nu nog een grote terughoudendheid toont. Het werd eigenlijk al door de eerste spreker min of meer onderstreept, door de uitspraak die hij aanhaalde van Dr. Lammerts hoe dit zou moeten worden bedreven. Terecht heeft de overste Backer dus gesteld dat zowel de interne als externe voorlichting, waarmede ik „public relations” wil samenvatten, bijzonder belangrijk zijn. Hij heeft niet gezegd welke de belangrijkste is, maar ik meen toch — en dat hangt wel van elk krijgsmachtdeel af — dat b.v. voor de landmacht de interne eigenlijk het belangrijkste is, terwijl voor de marine de externe meer belangrijk is. Ook al omdat bij de landmacht zoals de overste De Kroon heeft uiteengezet, het grootste deel dienstplichtig is (bij de marine is dit net omgekeerd) en juist deze mensen die in de landmacht dienen, ook een grote invloed hebben op de externe voorlichting.

Nu is het natuurlijk wel zo, dat het vooral voor de krijgsmachtdelen een bijzonder moeilijke aangelegenheid is. Want het is toch zo, dat wanneer wij kijken hoe de Nederlandse bevolking in het algemeen tegenover de strijdkrachten staat, wij moeten constateren, en misschien is dat op zichzelf ook wel goed, dat zij deze beschouwen als een noodzakelijk kwaad. Nu ben ik een beetje huiverig voor de zogenaamde bouwstenen, die moeten worden aangedragen om dit vak te kunnen beoefenen en zoals deze door de overste Backer zijn vermeld, o.m. rapporten van ondercommandanten, officieren- en onder-officiersverenigingen. Ik heb weinig commandanten ontmoet die hun slechte dingen rapporteerden en ik ben daar altijd dus een beetje huiverig voor. Want ik ben bang dat wanneer men het uitsluitend in deze ambtelijke richting zoekt, wij dan een te gekleurd beeld krijgen om naar buiten te kunnen uitdragen. T.a.v. het peilen van de opinie moet men natuurlijk ook wel ter dege ter zake kundig zijn. Ik moet u eerlijk zeggen dat de vragen zoals die o.m. waren gesteld in die verschillende onderzoeken zodanig zijn dat een doorsnee Nederlands burger daar heus geen antwoord op kan geven en dat ik dus het verstandigste gedeelte vind, en dat was gelukkig nog een vrij groot percentage, die zeiden dat zij geen oordeel hadden. Ik geloof dus dat bij deze opinie-onderzoeken men zijn vragen bijzonder goed moet bekijken en op een goede wijze moet stellen. Dat bij het uitdragen van het beleid rekening moet worden gehouden met de publieke opinie, maar daar niet afhankelijk van mag worden, is natuurlijk zonder meer juist. Wel is het natuurlijk zo, dat men vóór het uitdragen van het beleid zich goed moet voorstellen, hoe dit zal worden ontvangen. Ik geloof dat dit nog wel eens te weinig gebeurt. Ik meen dat er talloze regelingen zijn, bepalingen, waarvan het niet nodig is dat zij van vandaag op morgen van kracht worden. En ik meen dat men dit soort maatregelen rustig kan voorbereiden, zodat men voorkomt dat op een gegeven moment bij het afkondigen van zo'n maatregel intern al bij de verschillende categorieën bepaalde

tegenzin ontstaat die wij hadden kunnen voorkomen wanneer men de mensen op de noodzaak en het tegemoetzien van deze regeling of maatregel behoorlijk hadden voorbereid. Ik meen dat het de taak is van elke commandant, en niet alleen van zijn stafofficieren, om dit vooruit te kunnen voorzien en te bekijken. Het veiligheidsaspect, ja dat is ook altijd een woord wat erbij komt en ik heb altijd in dit land het gevoel dat dit veiligheidsaspect belangrijk wordt overdreven. Het heeft mij altijd zo getroffen, wanneer ik b.v. in Parijs kwam bij de Generaal Norstatt, niet als generaal, maar als Kamerlid, dat ik allerlei dingen hoorde, waarvan de eigen minister zei, ja maar daar mag ik niet over praten want dat is geheim. Terwijl ik hem dan kon zeggen, daar en daar kunt u het lezen; de opperbevelhebber heeft ons dit verteld en dan begrijp ik niet waarom wij van uw kant niet mogen horen hoe het van onze kant wordt opgevangen en wordt uitgevoerd.

Een ander punt is dat wij nog te weinig aan wat wij noemen de actieve voorlichting doen. De overste Backer heeft er ook op gewezen, dat actieve voorlichting bedreven moet worden. Ik bedoel daarmee dat wanneer toevallig iets uitlekt of iets een beetje scheef wordt overgebracht, men onmiddellijk moet inspringen en een publikatie geeft waarin men de zaak volkomen rechtzet. Men moet dus het kwaad van deze onjuiste publikatie niet laten voortwoekeren.

De scherpe scheiding tussen ambtelijke en politieke voorlichting vind ik bijzonder moeilijk te trekken. Want het is toch zo dat de ambtelijke voorlichting voortvloeit uit de politieke, m.a.w. wanneer de minister of een staatssecretaris zijn beleid laat uiteenzetten, dan komen er allerlei zaken uit de ambtelijke sfeer die dus gegrond zijn op dit politieke beleid.

Nog een enkele opmerking over de particuliere instellingen die de strijdkrachten ondersteunen, eigenlijk meer bekendheid eraan willen geven en eigenlijk ook meer liefde voor de strijdkrachten wensen op te wekken. Talloze van deze verenigingen, ten minste dat is mijn indruk, de voorzitter van Onze Vloot kan mij natuurlijk onmiddellijk tegenspreken, bestaan naar ik meen juist uit mensen die niet alleen min of meer als vrienden van die krijgsmachtdelen kunnen worden beschouwd, maar ook voor een groot deel zelfs uit deze krijgsmachtdelen zijn voortgekomen. Daardoor meen ik dat de steun van een deel van deze organisaties toch altijd zeer twijfelachtig wordt en dikwijls ook juist bij de buitenwereld niet altijd zo zal inslaan.

Terecht heeft overste Backer gesteld dat de publikatie zoals die gebeurt door de personeelspubliciteit, natuurlijk bijzonder eenzijdig is, want wanneer men — en hij heeft dat in zijn antwoord nog eens duidelijk gesteld — inlichtingen geeft over een bepaalde zaak en alleen zegt, kom erbij zonder verder de man eigenlijk in te lichten over wat die strijdkrachten nu eenmaal voorstellen en wat erbij komen voor hém meebrengt, dan schiet men te kort en men zal de voorlichting veel algemener moeten stellen. De voorlichting op de scholen is altijd een heel moeilijk punt geweest. In de eerste plaats hebben wij natuurlijk een grote weerstand moeten overwinnen, een tweede is — ach het is niet zo verwonderlijk — dat men ook bijzonder huiverig is om het vak burgerzin op de scholen te onderwijzen. En ik meen, dat het moeten deel uitmaken van de strijdkrachten, een deel van die burgerzin inhoudt. Ik betwijfel dan ook of de voorlichting op scholen, hoewel dan 80 % op het ogenblik van het voorbereidend onderwijs en technische hogescholen zich wel daartoe leent, veel uitwerking heeft. U bent bijzonder afhankelijk van de mensen die u uitstuurt,

maar ik meen dat op den duur meer resultaten zullen kunnen worden bereikt door de leerkrachten voor te lichten, m.a.w. toegang te krijgen tot de opleidingsinstituten van die leerkrachten om ze te indoctrineren zodat zij niet meer volkomen onverschillig of zelfs negatief staan tegenover de strijdkrachten. Want het typische is en men kan zeggen dat voor deze voorlichting een groeiende belangstelling bestaat, het is nog altijd niet tot uiting gekomen in een grotere aanmelding. Nu heeft de overste De Kroon ons uiteengezet hoe dit bij de marine gaat en hij heeft duidelijk gemaakt dat de marine de nadruk legt op de externe voorlichting en dat zij dat moet doen omdat zij intern minder moeilijkheden heeft omdat er veel meer beroepspersoneel is. Ik weet niet of dit de zaak nu veel vergemakkelijkt, maar ik meen wel dat de Kon. Marine het altijd wel gemakkelijker heeft gehad dan de andere krijgsmachtdelen in het bijzonder de landmacht, omdat toch de zee en de schepen uit historisch oogpunt de bevolking toch altijd nog meer aanspreekt dan de landmacht en de daaruit voortgekomen luchtmacht. De marine kwam voort uit de koopvaardij, daar leefde men ook van, ik bedoel dat was een grote binding die men al had en in dezelfde tijd dat dit gebeurde, huurde men nog zijn soldaten, dit was een heel andere verhouding. Ik geloof dat het daardoor voor de marine gemakkelijker is om deze public relations te verzorgen dan voor de andere krijgsmachtdelen het geval is.

Hoe het zij, ik wil besluiten met van harte te onderstrepen wat overste Backer heeft gezegd, dat iedere officier en ik zou iets verder willen gaan, eigenlijk ieder kaderlid op zich zelf een officer of public relation is.

In de eerste plaats wil ik de beide inleiders nog van ganser harte danken voor hetgene wat zij ons vanavond hebben geboden. Ik dank ook de heren die aan het debat hebben deelgenomen en ik wil bovendien zeer bedanken voor de gastvrijheid die wij hier weer hebben mogen genieten.

En hierbij sluit ik met een „wel thuis aan u allen“ deze bijeenkomst.

VOORDRACHT TE 's-GRAVENHAGE

De voorzitter:

Heren, ik open deze bijeenkomst en heet u van harte welkom. Daar er geen punten op de agenda staan, die de aandacht behoeven, geef ik het woord aan de spreker van hedenavond, de overste Backer.

(Volgt de voordracht)

Majoor Hulst:

Mijnheer de voorzitter, overste Backer heeft genoemd het boek van Vance Packard: „De Verborgene Verleiders”. Misschien mag ik de tegenhanger van dit boek noemen: „De Strategie der Begeerte” van Ernest Dichter. In dit boek heeft Ernest Dichter o.a. aandacht gevraagd voor het verschijnsel dat we zo vaak een probleem stellen, daarna de oplossing geven, zonder evenwel de weg die hiertoe moet worden afgelegd te beschrijven. Ik bedoel met deze weg: de methode om tot het gestelde doel te geraken.

In dit verband zou ik de overste Backer willen vragen of hij het met mij eens is, dat wij veelal ten onrechte de gestelde problemen door het aanvoeren van rationele motieven trachten op te lossen. Een vluchtige analyse van de krantenkoppen, die we zoëven op het scherm gezien hebben leert ons, dat deze steeds appelleren aan de emoties en zelden aan de rede. Ik moge tevens opmerken, dat het beeld dat het Nederlandse volk zich over de strijdkrachten heeft gevormd, ook niet is ontstaan op grond van een aantal rationele motieven doch uit hoofde van in het milieu geboren beschouwingen. Dit beeld is niet objectief, maar het is een stereotype, een vertekend beeld van de werkelijkheid. Het kan daarom ook niet worden gewijzigd door opsomming van een aantal — op een zwart bord met wit krijt aangebrachte — rationele motieven. Dit beeld van de strijdkrachten valt naar mijn mening slechts te wijzigen door andere „ervaringen”. Deze ervaringen zullen een gewijzigde waardering tot resultaat moeten hebben, waardoor een gunstiger stereotype zal worden verkregen. Ik dank u wel.

Luitenant-Kolonel Glaser:

Mijnheer de voorzitter, het deed mij vanavond buitengewoon veel genoegen de duidelijke voordracht te mogen bijwonen over een zo interessant doch ook voor ons allen zo belangrijk onderwerp, dat op een dergelijke deskundige wijze werd uiteengezet.

Destemmer verheug ik mij hierop omdat ik (als hoofd van de afdeling Personeelspubliciteit van het Ministerie van Defensie) met de geachte inleider (die hoofd van het bureau Voorlichting, Vorming en Psychologische Oorlogvoering van het HKKL is) praktisch dagelijks contact heb en ons werkterrein — om in zijn termen te spreken — vele raakvlakken vertoont.

Ik stelde het dan ook bijzonder op prijs dat ik de voordracht toen deze nog in ontwerp was, eerst voor een gedeelte heb mogen lezen en nu in de afgelopen week de gelegenheid kreeg deze voordracht nogmaals van te voren te mogen bestuderen.

Het is beslist mijn bedoeling niet, mijnheer de voorzitter, om nu nog veel van de resterende tijd te vragen. Derhalve stel ik mij voor mij te beperken tot het maken van enkele opmerkingen of aanvullingen, welke naar ik meen, het geheel ten goede kunnen komen.

Ik had het genoeg in 1955 een cursus „Public Relations” te mogen volgen, georganiseerd door het Ned. Instituut voor Efficiency, in samenwerking met het Genootschap van Public Relations, en daarna heb ik voor de hoofdamttenaren van de Directie Militair Personeel van het ministerie en voor diverse afdelingen van de VOKL en ANVRO enkele voordrachten mogen houden over hetzelfde onderwerp.

Wanneer ik dan mijn voordracht van die jaren herlees en nu de voordracht van de Lnt.-Kol. Backer heb aangehoord, dan mag ik toch wel de conclusie trekken dat het met onze P.R. bij de krijgsmacht de goede kant uitgaat, dat er aanwijsbare resultaten geboekt zijn, dat het werk thans — zoals de definitie aangeeft — systematischer geschiedt en dat er toch wel zeer veel bereikt is.

Het is bijna niet voor te stellen, maar het is nog geen 10 jaar geleden dat wij echt alle krachten moesten inspannen en praten als de bekende Brugman, om voorlichting te mogen geven op de scholen. Voor het deelnemen aan jeugddagen moesten we eigenlijk met de pet in de hand staan en thans zijn wij zover — mede dank zij een veranderde mentaliteit in onze krijgsmacht — dat men het beslist niet moet vergeten om op een school een spreekbeurt te houden dan wel ze niet aan een jeugddag te laten deelnemen. Zelfs maant men ons wel. Nu zijn we dan een punt genaderd dat *wij* moeten afremmen, want de geachte inleider zei het reeds: de onderdelen kunnen niet nog meer jeugddagen opnemen.

Om nog een voorbeeld aan te halen, en dan moet ik de geachte inleider met zijn opmerkingen over tentoonstellingen afvallen: Het geschiedde in Bolsward bij de opening van de leger- en luchtmachtentoonstelling Paraat 1963 op 7 mei j.l., dat de voorzitter van de Federatie van de Landbouwscholen in Friesland bij mij kwam en een pleidooi hield om óók de landbouwscholen in de voorlichting en jeugddagen te betrekken, want zei hij: de jongelui van die scholen zijn toch ook goede Nederlanders en zij hebben hierop recht! Mijnheer de voorzitter, ik heb wel eens gezegd dat we een generatie achter zijn, maar misschien zag ik dit toch te pessimistisch.

De Lnt.-Kol. Backer zegt: „m.a.w. met betrekkelijk hoge kosten en veel inspanning worden kleine aantallen mensen bereikt. Bovendien behoren tot de bezoekers van de tentoonstellingen velen, die reeds als geïnteresseerd mochten worden aangemerkt. Een vergelijking met een veel sneller medium — de T.V. — wijst uit, dat met het huidige T.V.-bestand in Nederland op één avond evenveel personen worden bereikt als de tentoonstelling „Paraat” in 6 jaar in totaal aan bezoek ontving.”

Hieruit zou men de conclusie kunnen trekken — maar ik geloof niet dat de Lnt.-Kol. Backer dit doet — kom laten we met „Paraat” ophouden. We hebben toch de T.V. en in één klap bereiken we veel meer dan Paraat in 6 jaar. Deze conclusie ligt voor de hand, maar is onjuist. Ik spreek uit ervaring als ik zeg dat het lang niet allemaal geïnteresseerden zijn die komen. (Plaatsen als Zaandam en andere zijn in het schema opgenomen). Ik zou bijna zeggen juist integendeel, we merken zoveel personen op, die a-militair zijn tot het gebroken gewertje achter hun revers figuurlijk gesteld toe, die Paraat bezoeken.

Bovendien zijn er de contacten. Om er één te noemen: door een gemeente is — nadat „Paraat” er geweest was — één van onze regimenten geadopteerd. Met Coevorden, Axel en diverse andere plaatsen bestaan er geregeld nog contacten en de krijgsmacht kan er geen kwaad meer doen. En als zoals b.v. in Bolsward, ná de opening van Paraat, 's avonds een grootse taptoe wordt aangeboden waarbij naar onze schatting een 5 à 6000 personen aanwezig waren en het Wilhelmus waarmede de taptoe beëindigd wordt, door allen spontaan wordt meegezongen, dan doet mij zoiets toch wel wat. Dan kan de T.V. nooit en te nimmer hiervoor in de plaats treden, al lijkt het dat wij praktisch in elke huiskamer komen en het medium goedkoper is.

Nu ik de T.V. noem, zult u begrijpen dat ik de T.V. als voorlichtingsmedium uiteraard bijzonder hoog aansla, niet om in plaats van welke activiteit dan ook te komen, maar wel als aanvulling hiervan.

De Lnt.-Kol. Backer merkt op dat het — gelukkig — nu zover is dat liaison-officieren van de voorlichtingsdiensten voortdurend in verbinding staan met de N.T.S. en de omroepverenigingen. Het is mij bekend dat er in de loop der jaren veel veranderd en verbeterd is, toch moet het mij van het hart dat wij er nog lang niet zijn. Het is in ons landje met zijn zuilen toch nog altijd zo, dat wij iets moeten — mag ik het zo zeggen — „verkopen” (aan de man brengen) en eigenlijk a.u.b.-spelen, indien wij iets voor de T.V. willen hebben. Zegt de N.T.S. „neen” of één der omroepverenigingen om welke reden dan ook eveneens „neen”, dan is het afgelopen.

Toen ik onlangs op een 4-weekse cursus „in Mass media of communication” op het „Salzburg Seminar in American Studies” dit onderwerp ter sprake bracht, bleek mij, dat wij in Nederland eigenlijk het enige land van West-Europa en Amerika zijn, waar de krijgsmacht géén eigen programma onder eigen verantwoordelijkheid mag brengen. Ik weet wel dat hieraan moeilijkheden verbonden zijn, maar Amerika heeft b.v. geregeld zijn „recruiting-programs” in de T.V. en ook andere programma's. Ik geloof niet dat wij in het huidige bestel een „recruiting-program” zouden moeten vragen aan de N.T.S. of één der omroepverenigingen. Over een film, welke wij bijzonder geslaagd vonden (nl.: Techniek bij het leger vergeleken met een industrie) en gaarne voor de T.V. gebracht zagen, werd het „neen” uitgesproken. Of we ooit een eigen programma zullen krijgen, betwijfel ik. Naast hetgeen de N.T.S. en omroepverenigingen doen, zou het T.V.-medium dan „uitgebuit” worden. Maar voorlopig zal dit wel „wishfull thinking” blijven.

Als ik ten slotte nog een opmerking mag maken over punt 8 van de stellingen, nl.: „het fundamentele verschil tussen werving en public relations maakt het wenselijk dat deze twee activiteiten niet door één en dezelfde organisatie worden uitgevoerd”, dan heb ik mijzelf vele beperkingen opgelegd.

Uiteraard laat ik het Bureau PP van Marine buiten beschouwing. Hoewel dat bureau en mijn afdeling beide dezelfde naam voeren, merk ik echter op dat de taken geheel en al verschillend zijn. Bij de Koninklijke Marine is dit bureau 100 % werving, terwijl mijn afdeling de volgende taak kreeg. Ik citeer de Hoofddirecteur Personeel uit „Ons Leger” van december 1957:

„De voorlichting is thans opgedragen aan een nieuw opgerichte afdeling Personeelspubliciteit. Als eerste opdracht, welke deze afdeling heeft, zou ik willen noemen het streven zowel de Land- als de Luchtmacht nader tot het volk te brengen en omgekeerd.” Later werd dit aangevuld met de woorden „en het

klimaat tussen beide met name door een brede en openhartige voorlichting zodanig te verbeteren, dat dit mede resulteert in een maximale aanmelding van beroeps- en ander vrijwillig dienend militair personeel."

U ziet dat op deze wijze een scheiding niet te trekken is.

Het organiseren van voorlichting op scholen, de jeugddagen, maar ook b.v. de docentendagen en de oriëntatiedagen bij de K.M.A., waarbij een 1600 jongelui kennis maken met onze moderne officiersopleiding, zal toch altijd organisatorisch in één hand gelegd moeten worden in de eerste plaats vanwege de activiteiten van twee krijgsmachtonderdelen en in de tweede plaats vanwege de benadering (ik zou bijna zeggen „het kopschuw maken" van de V.H.M.O.-scholen, als er zich nog meer instanties mee zouden gaan bemoeien).

Mocht de Lnt.-Kol. Backer de mening zijn toegedaan dat de echte reclame-activiteiten (advertenties, affiches etc., die in het bedrijfsleven behoren tot de *verkoop*-afdeling) bij een afdeling *Personeelspubliciteit* niet geheel thuis horen, dan kan ik hem wel volgen, alhoewel hij dan mijn mening zal delen dat de raakvlakken bijzonder groot kunnen zijn.

Dat echter de bovengenoemde activiteiten met het afstoten van de reclame-activiteiten opgedragen moeten worden aan de respectieve voorlichtingsdiensten, zoals de Lnt.-Kol. Backer dat stelt, vind ik niet juist. Deze activiteiten liggen o.a. op interservice-terrein en n.m.m. zou de V.C.S. bij wijze van spreken coördinerend kunnen optreden, in samenwerking met de drie voorlichtingsdiensten en het bureau VVP-HKKL, waardoor een betere coördinatie, vooral v.w.b. het gebruik van *alle* publiciteitsmedia, tot stand zou komen.

Mijnheer de voorzitter, ik dank u ten zeerste dat u mij de gelegenheid hebt gegeven zo lang te mogen spreken.

Luitenant-Kolonel Van Pelt:

Mijnheer de voorzitter, ik zou de spreker graag een vraag willen stellen t.a.v. zijn stellingen. Hij stelt in stelling 2 m.i. volkomen terecht, dat in het kader van de public relations het Nederlandse volk als geheel tot de externe sfeer behoort en dat de strijdkrachten zelf, dus de mensen die daar daadwerkelijk deel van uitmaken, tot de interne sfeer behoren. Zien wij dan stelling 4 dan staat er dat de public relations van de strijdkrachten zich in hoofdzaak moeten richten op die publiekgroepen, die geen of een onvoldoende oordeel hebben over die strijdkrachten. Dan komt mij, maar misschien heb ik het niet goed begrepen, de 5e stelling wat eigenaardig voor. Daar staat dat de public relations der strijdkrachten zich in de eerste plaats zullen moeten richten op de interne sfeer. En nu geloof ik dat dat een beetje in strijd is met die vorige stellingen. Want wij kunnen toch moeilijk zeggen, dat diegenen die tot die interne sfeer behoren geen of een onvoldoende oordeel over de strijdkrachten hebben. Hier zijn — zoals ik het zie — het middel en het doel door elkaar gehaald. Ik geloof, dat het doel moet zijn om zich in de eerste plaats te richten op de externe sfeer en een goed middel om dat doel te bereiken kan dan n.m.m. de public relations in de interne sfeer zijn. Het eigenaardige is, dat wij hier vanavond een heleboel goeds hebben gehoord over de public relations in de interne sfeer en het is ook volkomen juist dat dat naar voren is gebracht. Maar soms krijg ik toch nog wel eens de indruk, dat er toch nog wel iets mis is, en dat missen moet ergens anders liggen dan in de interne sfeer. Dat is eigenlijk hetgeen wat ik naar voren wilde brengen, mijnheer de voorzitter.

Brigade-Generaal b.d. Van Arcken:

Mijnheer de voorzitter, het is met grote voldoening dat ik de voordracht van de overste Backer heb gevolgd, en wel in het bijzonder doordat ik heb kunnen constateren dat de visie, dat de strijdkrachten van het bedrijfsleven niets zouden kunnen leren, hiermede is doorbroken. Ik spreek de hoop uit dat door het contact met enige bedrijfswetenschappelijke inzichten de interesse daarvoor is gewekt. Wanneer men ertoe overgaat iets bedrijfswetenschappelijk te beschouwen, dan plaatst men zich in de praktijk van de werkelijkheid en daarmee springt de menselijke factor op de voorgrond. De strijdkrachten staan in vreedstijd nu eenmaal buiten de werkelijkheid — de oorlog —, en het gevaar is niet denkbeeldig dat men daardoor de menselijke factor niet op de juiste wijze waardeert en behandelt.

Ik sta nu alweer enige jaren buiten de interne sfeer van de strijdkrachten en ben dus doelwit geworden voor de externe public relations-activiteit. Misschien dat juist daardoor mijn oordeel aan waarde wint. Uit contacten met personeel van de strijdkrachten is mij gebleken, dat er bepaalde personeels-categorieën zijn die de moderne wijze van personeelsbeheersing volkomen niet aanspreekt en andere groepen die er bepaald afwijzend tegenover staan. Deze volkomen zakelijke aanpak wordt veelal als „sociale romantiek”, „nieuwlichterij” of met andere minder parlementaire termen aangeduid.

Het is mijn persoonlijke mening, dat enerzijds het militaire denken in Nederland niet voldoende is gericht op de menselijke factor in de strijdkrachten, en dat anderzijds een goed begrip van de menselijke factor een omwenteling in het militaire denken zal teweeg brengen. Ik geloof dat de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap hierbij een belangrijke taak te vervullen heeft door het voeden en richting geven aan het militaire denken.

Mijn bijzondere waardering gaat uit naar het feit dat de inleider de interne public relations primair heeft gesteld, omdat de factor mens daardoor de gewenste waardering krijgt. Ik ben ervan overtuigd dat de overste Backer hierin juist is en de goede weg aangeeft. Als altijd wanneer men in de goede richting gaat — de juiste doelstelling heeft — treden gunstige neveneffecten op. Ik noem er hier enige: doordat de public relations-activiteit zich primair richt op de interne sfeer kan men daarin de indicaties vinden die men nodig heeft om het gevolgde beleid te beoordelen. De beperkte interne sfeer is immers gemakkelijk af te tasten; men kan daaruit de gewenste gegevens op eenvoudige wijze verkrijgen en men heeft te maken met personen die in meerdere of mindere mate bevoegd zijn om te oordelen. Intern kan men de maatstaf aanleggen om na te gaan of de public relations als geheel goed worden verzorgd.

Een ander neveneffect is, dat door zich primair op de interne sfeer te richten, men in die sfeer een aantal contactpersonen, public relations-agenten vormt. Wij hebben op het scherm geprojecteerd gezien de regeringsvoorlichting en de voorlichting. Daaronder wilde ik graag een plaats inruimen voor de individuele, de interpersoonlijke voorlichting, zoals die gewenst of ongewenst, gunstig of ongunstig van ieder militair uitgaat.

Voor wat de interne sfeer betreft is informatie alleen niet voldoende om zich te verzekeren van een gunstig oordeel. Men moet verder gaan en gelegenheid geven tot communicatie en uiteindelijk tot participatie. Hiermede is men dan op een bekende weg gekomen, de weg die men moet gaan om het grootst mogelijke rendement uit het personeel te verkrijgen.

Wat de term „public relations” en de gegeven omschrijving daarvan betreft het volgende. Ik ben bang dat de term „public relations” — speciaal wat de interne sfeer betreft — niet zal aanslaan in het leger en ook ben ik van mening dat de gegeven omschrijving minder goed van toepassing is op de strijdkrachten. Hetzelfde is, meen ik, ook door andere debaters tot uiting gebracht. Voor mij draagt deze materie in de strijdkrachten het karakter van een verantwoording. De bekende Amerikaanse bedrijfseconoom Peter Drucker heeft in de bedrijfs-wetenschappen in dit verband de term „publieke verantwoordingsplicht” ingevoerd.

Ik voor mij geloof te mogen stellen dat de strijdkrachten in Nederland over het algemeen wel geaccepteerd worden, men aanvaardt ze als zijnde noodzakelijk. Waar het om gaat is de leiding van de strijdkrachten, van hoog tot laag, op ieder niveau; daar valt de publieke opinie op aan en tegen die aanvallen is als verdediging verantwoording noodzakelijk.

Ik heb voor mijzelf getracht een andere begripsomschrijving te geven en ben tot het volgende gekomen: „door het stelselmatig verstrekken van de nodige informatie, afleggen van de verantwoording die noodzakelijk is om in de externe en interne sfeer van de strijdkrachten op ieder niveau vertrouwen te scheppen.” Mijnheer de voorzitter, ik dank u.

Mr. d'Artillac Brill:

Mijnheer de voorzitter, ik geloof dat ik de eerste vragensteller ben die niet uit de militaire sector afkomstig is. Ik kom uit het bedrijfsleven en ik kan u zeggen dat ik met bijzonder veel belangstelling het betoog van de heer Backer heb gevolgd. Met name ben ik niet alleen onder de indruk gekomen van de welvoorziene etalage van media, die hij tentoongespreid heeft, maar ook van onderkenning van de problemen, die achter het gebruik van die media liggen. Ik geloof dat de voorlichting over de strijdkrachten, vergeleken met een vroegere periode, een heel eind vooruit is gegaan. En wanneer u dan statistieken bekijkt, ontleend aan opiniepeilingen en u ziet desondanks een vrij groot percentage negatieve reacties van het publiek, dan geloof ik dat een belangrijk deel van dat negativisme niet te wijten is aan een tekortschieten of een fouten maken van de voorlichting van de eigen Nederlandse strijdkrachten. Als krantenlezer krijg ik nl. de indruk dat veel van dat negativisme veroorzaakt wordt door berichtgeving die tot ons komt van over de grenzen. En dan denk ik niet eens aan de landen achter het IJzeren Gordijn, maar aan de eigen sector van de NATO, waarin ieder ogenblik bepaalde standpunten vervangen worden door andere, terwijl de oude bepaald onbarmhartig worden aangevallen. Dit is voor u een ernstige handicap. Daarom geloof ik, als gewoon lid van het publiek, dat wat de voorlichting van de Nederlandse strijdkrachten betreft, de *interne* voorlichting van het allergrootste belang is. Wat die interne voorlichting aangaat, is mijns inziens een zeer wezenlijke vooruitgang geboekt. Dat heb ik uit de eigen sfeer van familie, vrienden en kennissen gehoord. Speciaal uw ouderdagen zijn een groot winstpunt, maar ook de introductie van de jonge recruit is niet te vergelijken met de situatie van vroeger. Ik geloof dat die introductie bijzonder belangrijk is, hij is heel grondig, hij strekt zich uit over een periode van een jaar, maar wat mij getroffen heeft is, dat de middelen, die de heer Backer noemde, eigenlijk allemaal papieren middelen waren. En ik geloof nog steeds als public relationsman, dat het grootste rendement ver-

kregen wordt uit het persoonlijke gesprek. Misschien gebeurt dit ook, maar dan heb ik dat gemist of heeft de heer Backer het niet verteld. Ik zie heel goed in wat de praktische moeilijkheden zijn. U moet nl. sterk decentraliseren. U moet naar alle eenheden en kleinere eenheden die voorlichtingstaak overdragen aan de gezagsdragers op de verschillende niveaus en het is nu eenmaal zo, dat lang niet iedereen de gave heeft om die taak goed te verrichten. In de eerste plaats gelooft niet iedereen er in en in de tweede plaats is niet iedereen in staat om dit werk goed te doen. Toch meen ik, dat, wilt u inderdaad het grootste effect bereiken, er een bepaalde vorm van mondelinge overdracht en eventueel mondelinge gedachtenuitwisseling geschapen moet worden waarbij u de dienstplichtigen werkelijk kunt overtuigen en waarbij voorkomen wordt, dat het drukwerk ongelezen, of half gelezen wordt weggegooid. Dank u.

Drs. Hornix:

Mijnheer de voorzitter, ik ben bijzonder gelukkig met uw uitspraak, de „public relations” van de strijdkrachten onder de krijgswetenschappen te rekenen. De interne en externe „public relations” kunnen voorlichting, maatregelen, enz. omvatten, welke als middel en zelfs als wapen in de koude oorlog en in de psychologische oorlogvoering van grote betekenis kunnen zijn voor de band volk—krijgsmacht, alsmede voor het moreel van burger en militair, voor de gevechtsbereidheid alsook voor de verdedigingswil in het algemeen.

Staat u mij toe dat ik, met een drietal opmerkingen, inga op de door mij zeer gewaardeerde en met grote interesse gevolgd inleiding van overste Backer.

Allereerst zou ik zijn betoog willen onderstrepen met een citaat van de existentialist Gabriel Marcel: „L'Esprit d'abstraction, facteur de guerre et de conflit”.

Wanneer wij, mensen, ons gaan afzonderen en wanneer wij trachten gesloten gehelen te gaan vormen, b.v. in de wereldpolitiek, in het bedrijfsleven, in het gezin, maar ook in de macro- en microsfeer van de strijdkrachten, dan wordt de mogelijkheid voor oorlog of voor een andere vorm van conflict gecreëerd. Ook en vooral geldt dit voor een democratisch bestel. Ik zou evenzeer bij de strijdkrachten willen pleiten voor een zoeken van toenadering in de vorm van het geslotene open te maken. Generaal Van Arcken heeft mij, gelukkig, hier het gras voor de voeten weggemaaid, door te stellen, dat er ook bij Defensie een publieke verantwoordingsplicht bestaat. Veroorlooft u mij, mijnheer de voorzitter, dat ik dit nog eens vanuit een andere gezichtshoek stel. Het woord „public” in „public relations” betekent niet enkel publiek, in de zin van toenadering tot publieken, maar het betekent ook openbaar. In België spreekt men van „openbare betrekkingen”, bij de Bundeswehr heten deze „public relations”-officieren: „Öffentlichkeitsoffiziere”.

Dit „openbaar maken” zal vooral daarom beklemtoond dienen te worden, omdat de strijdkrachten, de een meer dan de ander, met een soort erfenis uit het verleden zitten. Men denke slechts aan de huurlegers, aan het remplaçantenstelsel, enz., doch structureel gezien is er ook nog de kwestie van de geheimhouding. Naast Defensie kent ook b.v. Buitenlandse Zaken dit probleem.

Staat u mij toe een vraagteken te plaatsen bij het spaarzaam gebruik van deze geheimhoudingsplicht en mag ik het gebruik van deze plicht eens plaatsen naast de publieke verantwoordingsplicht van Defensie van een democratisch staatsbestel? Terecht pleitte overste Backer voor het houden van publieke opinie-

metingen. Maar daar zijn we er niet mee, gezien deze „erfenis”. Ik geloof dat men, bij de strijdkrachten, niet alleen moet vasthaken aan de directe mening van het ogenblik, maar ook aan de historische lijn, aan de als erfenis werkende historische feiten, waarvan er thans nog wezenlijk hun invloed doen gevoelen. Ook het bedrijfsleven maakt voor zijn „public relations” gebruik van bedrijfs-historici.

De Stichting Volk en Verdediging, welke door overste Backer reeds werd genoemd, wil de samenwerking helpen bevorderen tussen het Nederlandse volk in het algemeen maar ook in zijn diverse geleidingen en dat deel van het Nederlandse volk in het bijzonder, dat geroepen is de taak van de militaire verdediging te vervullen, de band te verstevigen en daardoor wezenlijk bij te dragen aan de verdedigingswil van het Nederlandse volk tot behoud van vrede en vrijheid, beide ons Nederlanders zo dierbaar. Deze Stichting heeft als eerste punten van haar programma een publieke opinie- en motivatie-onderzoek, doch ook een historisch onderzoek naar de verhouding volk en krijgsmacht in de laatste vier eeuwen. Deze beide horen naar het oordeel van het Stichtingsbestuur bij elkaar. De opdrachten hiertoe zijn gelijktijdig gegeven.

De tweede opmerking, mijnheer de voorzitter, heeft betrekking op de arbeid in de public relations-sfeer bij Defensie en de strijdkrachten. Terecht heeft overste Backer hier gesproken van een wetenschappelijke begeleiding, zowel voor de initiatieven als voor de resultaten hiervan in de praktijk. Dit dient m.i. zowel voor de interne als voor de externe voorlichting, gezamenlijk en afzonderlijk, te gelden. Deze begeleiding is vooral noodzakelijk omdat de officier in het algemeen, doch ook de hiervoor aangewezen functionaris, praktisch geen opleiding daartoe genoten heeft of praktijkervaring heeft kunnen verwerven, en bovendien omdat de public relations-mentaliteit aan sommige officieren, gezien hun opleiding en „attitude”, niet alleen vreemd maar zelfs contradictoair kan voorkomen. Bezint eer ge begint moge zowel voor het geheel van de public relations, alsook voor iedere beoefenaar gelden, zeker wanneer het deskundig element ontbreekt. Daarom is en blijft wetenschappelijke begeleiding, b.v. vanuit een toporgaan, noodzakelijk.

De laatste opmerking, mijnheer de voorzitter, is van theoretisch psychologische aard. Misschien mag ik hier een onderscheid maken tussen de formele en informele „public relations”. Van de formele heeft overste Backer ons enige goede voorbeelden geprojecteerd in de vorm van positief gerichte couranten-artikelen, welke een omvormend of neutraliserend effect op vooroordelen, negatieve meningen, enz. van het Nederlandse volk zou kunnen bewerkstelligen. Daarnaast zou ik willen wijzen op de informele, ieder week-end thuis gebracht door de dienstplichtigen. Deze laatste informatie werkt pavloviaans, in de zin van stelselmatige beïnvloeding van steeds weer dezelfde effecten in de vertrouwens- en gevoels sfeer van het gezin. Mijn voorganger heeft reeds gesteld dat het persoonlijk contact zo'n grote rol speelt in de „public relations”. Daaraan zou ik willen toevoegen dat het belevingsmoment in de „human relations”-sfeer evenzeer van grote betekenis is.

Wat ik hier korthedshalve heb aangeduid met formele en informele public relations, — het positieve courantenartikel, een TV-flits, etc. en de informatie uit de belevings sfeer van de dienstplichtige —, beïnvloeden elkaar bij publieken niet noodzakelijk en direct. Deze beide informaties kunnen, in het menselijk bewuste en onbewuste, in verschillende lagen terecht komen. Wanneer

de beleving en in het bijzonder de waarde van het menselijke in het geding komt, dan worden juist deze feiten veel dieper verankerd in de menselijke geest, komen dan ook veel sterker in de sfeer terecht, „verblinden” de in andere lagen terecht gekomen informatie en zullen daarom over het algemeen niet door woorden maar slechts door daden kunnen worden opgeheven. Daarom zal er, meer nog dan van overste Backer vernomen werd, van genuanceerde technieken in de public relations-sfeer gebruik gemaakt moeten worden, hetgeen wederom wetenschappelijke begeleiding, voor beleid en uitvoering, gewenst maakt.

Brigade-Generaal De Ruig:

Ik zou graag de overste Backer een vraag willen stellen n.a.v. de 4e stelling, nl. de public relations zullen zich in hoofdzaak moeten richten op de publiekgroepen die geen of onvoldoende oordeel hebben over de strijdkrachten.

Nu heb ik het genoeg gehad om verschillende van deze public relations-activiteiten mee te maken, omdat ik in de eerste plaats bijgewoond heb de verschillende ouderdagen en zoals ook genoemd de dagen waarop de scholen de depots bezoeken. Ik zou dat willen noemen de kwantitatieve voorlichting, het gaat hier in massa, wij krijgen hier een voorlichting op een groot terrein, maar als ik het zo mag zeggen, op een laag niveau. De algemene bevolkingsgroepen die hier dus op een bepaalde manier voorlichting krijgen over de krijgsmacht. In de tweede plaats heb ik meegemaakt een voorlichting door ouderdagen van scholen reserve-officieren, waar uiteraard het publiek iets anders is, meer geselecteerd als ik het zo mag noemen en het is mij ook gebleken dat hier de voorlichting en datgene wat wij van de krijgsmacht willen tonen, veel intensiever is dan dat het geval is b.v. bij de oppervlakkige ouderdagen.

In de derde plaats heb ik het genoeg gehad de laatste tijd — en een van de vorige vragenstellers zal mij het volgende niet kwalijk nemen — contacten te hebben met mensen uit het bedrijfsleven en daar een voordracht te houden over die problemen welke wij gemeenschappelijk hebben en daarbij is mij toch ook gebleken dat ook hier voorlichting toch wel op zijn plaats is, want mij werd de vraag gesteld: het is ons nooit bekend geweest dat de krijgsmachten zo wetenschappelijk en zo intensief op verschillende gebieden werken zoals dat b.v. bij het bedrijfsleven is. Ik heb daarop geantwoord dat ik liever de zaak wilde omdraaien omdat de krijgsmacht ouder is dan het bedrijfsleven en w.s. het bedrijfsleven zich getoetst heeft aan de krijgsmacht. Ik kom hiermee eigenlijk op mijn vraag en dat is: welke publiekgroepen zijn hier betrokken in deze stelling 4 die geen of onvoldoende oordeel hebben. Mijn conclusie is geweest dat over de gehele linie voorlichting noodzakelijk is op alle gebied en op elke laag van de bevolkingsgroep. Het tweede punt is wat het meeste effect geeft. Misschien bent u het met mij eens dat de kwalitatieve voorlichting, dat is dus eigenlijk de voorlichting die wij als officieren kunnen geven, individueel, aan kleinere groepen, niet meer effect zal incasseren dan die noodzakelijke kwantitatieve voorlichting zal doen, maar dat wij daar toch op een gegeven moment een bevolkingsgroep, een publiekgroep, mee bereiken die meer valt onder uw vierde stelling en waarmee wij dus invloed kunnen hebben op de situatie en de verhouding van onze organisatie t.o.v. de publieke opinie. Dat was mijn vraag, mijnheer de voorzitter.

Kapitein-luitenant ter zee Langelaar:

Mijnheer de voorzitter, ik heb met geweldig veel belangstelling geluisterd en ik ben ook diep geïmponeerd geworden door de middelen die de overste Backer heeft aangegeven om een betere relatie volk—krijgsmacht te krijgen. Ik denk speciaal in de externe sfeer. Ik kan mij echter niet aan de indruk onttrekken dat de overste Backer mij doet denken aan een arts die beschikt over een groot aantal medicamenten, vooral ook veel zalf, maar dat hij nog niet aan het diagnosticeren toegekomen is. Ik dacht, dat de kern van het probleem was, dat wij eerst een scherpe diagnose moesten stellen — misschien moet ik daarbij aanhaken aan de suggesties voor een wetenschappelijk onderzoek van de heer Hornix — en dat pas deze diagnose ons kon duidelijk maken welke middelen wij moesten gebruiken om zo efficiënt en zo reëel mogelijk dit probleem aan te pakken. En dan denk ik hierbij aan een tweetal details. De overste Backer haalt aan de verschillende boekjes, voorlichtingsfolders die de aanstaande dienstplichtige krijgt. Daarin worden heel bepaalde verwachtingen gewekt en worden de strijdkrachten niet ongunstig voorgesteld. Daarna krijgt u de realiteit. Hij komt op de indelingsraad en daar zit hij op een bank met splinters, hij krijgt, bijna zou ik zeggen een „kwak" eten. Hij ziet daar onderofficieren die hem de test afnemen en daarnaast ziet hij heren in burger rondlopen, de eerste vertegenwoordigers van de strijdkrachten met wie hij in aanraking komt. Ik mag natuurlijk geen aanmerkingen maken op de kwaliteit van deze krachten, dat wil ik ook helemaal niet doen, maar ik dacht dat deze hele sfeer, deze hele entourage binnen de indelingsraden bepaald niet klopte met de wat enthousiaste voorlichting van de folder. En ik geloof dat een voorlichting die ook zelfs maar voor 1 % niet klopt met de realiteit, als een geweldige boemerang terugslaat en bepaald gevaarlijk is. Ik wil dat nog graag even met een tweede voorbeeld toelichten. Ik geloof dat er met geweldig veel enthousiasme door de officieren-sprekers van zowel land-, zee- en luchtmacht op scholen wordt gewerkt. Ik meen — en misschien mag ik eigenlijk alleen maar even spreken over de Koninklijke marine waar ik het meeste in thuis ben — dat deze voorlichting op de scholen gegeven wordt door een paar voortreffelijke sprekers, die toch min of meer beschikken over een standaardpeech met slechts enkele differentiatiemogelijkheden. Maar iedere school heeft een heel ander klimaat.

Of u op een school gaat spreken met een zeer links georiënteerde tendens — en vergist u zich niet in de politieke instelling van de docenten van het VHMO —, dan is het bepaald gevaarlijk om de speech niet af te stemmen op het politieke klimaat van de school. U kunt dan wel een enthousiaste speech houden, maar die twee cynische opmerkingen van de leraar Nederlands nadien, die u niet meer kunt rechtekken, zijn heel erg gevaarlijk. Wij bemerken dat bij de selectie van adelborsten, wanneer wij een jongen vragen: „Heb je er in je klas over gesproken?" U schrikt dan van het aantal, dat zegt: „Ik heb eigenlijk maar geen bekendheid gegeven aan mijn officier-woorden." Dit zijn bepaald heel gevaarlijke dingen, waar wij met onze speecheen op de middelbare scholen en bij onze hele propaganda rekening mee moeten houden. En daarom nogmaals, gaat u eerst diagnosticeren, opdat u zich ook niet vergist in de resultaten van bezoek aan onderdelen, jeugddagen e.d. U zult, als u het scherp gaat onderzoeken door een goede enquête, tot de ontdekking komen dat al dat enthousiasme toch nog wel veel overeenkomst heeft met de spreuk in de oud-

heid: „Geef ons brood en spelen“. De vraag is echter of het rendement geeft! Dank u zeer.

Luitenant-Kolonel arts Bloch:

Mijnheer de voorzitter, ik heb met grote aandacht de voordracht van de overste Backer beluisterd en ik zou eigenlijk alleen maar een paar aanvullende opmerkingen willen maken. Allereerst heeft hij gesproken over de plaatselijke journalisten. Nu ben ik behalve divisiearts en bataljonscommandant ook nog legerplaatscommandant, dus ik heb er enige ervaring mee. Wij proberen het ook wel, maar waarom alleen journalisten als er een bijzonder evenement is, waarom tonen wij die journalisten nooit het — laat ik zeggen — dagelijks leven in een legerplaats. Waarom brengen wij journalisten nooit naar een levensmiddelen-intendance-cie? Of naar een herstelcie van de intendance in Eefde? Het is een suggestie. Is het niet mogelijk, een tweede suggestie, om bij laat ik zeggen politiek ernstige of interessante gebeurtenissen een actueel journaal in de militaire bioscopen te verzorgen en dan snel. En dan ten derde als suggestie. Ik heb gehoord over ouderdagen en jeugddagen, ik heb zelf anderhalf à twee jaar geleden veel succes gehad toen ik het plotseling in mijn hoofd kreeg om de echtgenoten van de officieren uit te nodigen bij een oefening, die hadden nog nooit gezien wat hun eigen mannen uitvoerden. Wij vergeten onze eigen vrouwen terwijl wij over ouders en jeugddagen praten. Ik moet eerlijk zeggen bij de echtgenoten van de officieren heb ik succes gehad, bij de echtgenoten van de onderofficieren heb ik veel minder succes gehad, of dat aan toevallige omstandigheden lag dat kan ik niet zeggen, maar ik wilde toch niet nalaten om deze suggestie hier te doen. Ik dank u.

Luitenant-Kolonel Backer:

Mijnheer de voorzitter, de eerste vraagsteller, de majoor Hulst, heeft even aangeduid het boek van Ernst Dichter „De strategie der begeerte“. Hij spreekt over de methodiek die men moet gebruiken om te komen tot het doel wat men daarmee wil bereiken. Dan signaleert hij dat wij vooral, ook in onze tijd, hoe rationeel die ook is, komt tot het oplossen van problemen op een irrationele wijze. En hij meent dat ook te signaleren in de manier waarop de artikelen in de couranten worden opgesteld, nl. dat dat dikwijls op een zodanige wijze gebeurt dat men juist op niet rationele gronden gaat spelen. Dat ben ik mij ook wel bewust en ik geloof dat daar ook veel waarheid in schuilt. Het gebeurt ook dikwijls dat wij van voorlichtingszijde bepaalde feiten aan de pers bekend maken, maar als je dan daarna de opmaak ziet en de manier waarop zij met elkaar in verband zijn gebracht, dan herkent u dikwijls uw eigen feiten nauwelijks, hoewel zij er toch wel weer inzitten. Ik breng dat onmiddellijk in verband met de opmerking die ik heb gemaakt dat de pers ieder op zijn eigen wijze ernaar streeft om een produkt te leveren dat belangstelling verwekt en dat de pers op die manier slechts kan bereiken dat allerlei begrippen die misschien ook op minder irrationele wijze zouden kunnen worden benaderd, meer ingang te doen vinden. Ik geloof niet dat wij van onze kant daaraan moeten meewerken. Ik blijf onze voorlichting zuiver zien als het verstrekken van de feiten. Het is de pers — en daarvoor heeft zij ook de vrijheid — om dat op een bepaalde manier te verpakken en dat te gebruiken om bepaalde

problemen duidelijk te maken. Van onze kant zullen wij altijd ernaar streven, en ik ben mij ervan bewust dat dat bijzonder moeilijk is omdat men zelf ook emotioneel is, en bepaalde feiten graag op een bepaalde manier wil uitdragen, om het bij de feiten, de objectieve feiten te houden, zodat de anderen in staat zijn om hun mening daarover te vormen. Dat geeft eigenlijk tevens antwoord op de tweede opmerking van de majoor Hulst, dat de gevormde meningen dikwijls op niet rationele gronden berusten. Dat ben ik met hem eens. Doch ook al kan men de mensen niet met feiten alléén tot een andere gedachte brengen, ik geloof toch dat de overheidsvoorlichting niet verder zal moeten gaan dan kennisvermeerderend op te treden.

De overste Glaser ben ik dankbaar voor de aanvulling die hij op sommige punten van mijn lezing heeft willen geven en ik geloof dat de voorbeelden die hij nog heeft genoemd bijzonder moedgevend zijn en alle reden geven om voort te gaan op de ingeslagen weg. Inderdaad, mijnheer de voorzitter, heeft de overste Glaser mijn opmerking over de tentoonstellingen goed geïnterpreteerd. De moeite en het geld aan deze tentoonstelling besteed acht ik wél besteed. Ik zou beslist geen keuze willen maken tussen óf Paraat, óf TV, het is Paraat én TV. En het is bijna met alle middelen in de public relations zodanig dat zij elkaar nimmer vervangen, maar dat zij elkaar wel aanvullen. De heer Glaser kan dus op dit punt gerust zijn en ik wens hem met zijn tentoonstellingen nog zeer veel succes toe.

Dan enkele andere opmerkingen die hij heeft gemaakt over de televisie. Dat zie ik toch wel een tikje anders omdat het in ons land nu eenmaal toch zo is dat de publiciteitsmedia, en laten wij er vooral heel dankbaar voor zijn, vrij zijn. En wij kunnen met onze voorlichtingsdiensten optreden om die organen toegang te geven tot de feiten en om ze te helpen met inzicht krijgen in bepaalde ontwikkelingen en evenementen die er bij ons zijn, maar zij maken uiteindelijk uit óf zij publiceren en hóe zij publiceren. En evenals bij de radio zou ik natuurlijk graag willen komen tot een vaste TV-rubriek. Maar ik zou dat toch nooit willen zoeken in een uurtje regeringszendtijd of iets dergelijks dat speciaal onder verantwoordelijkheid van de krijgsmacht wordt ingesteld. Ik geloof dat wij dan wel met een bijzonder goed en vlekkeloos programma zouden moeten komen om niet eerder onder te gaan in kritiek dat men daar altijd op kan hebben omdat dit onderwerp nu eenmaal dikwijls in de controversende sfeer ligt. Ik geloof dat wij alleen maar iets zullen bereiken wanneer uit een goede samenwerking zoals dit ook bij de radio is geweest, kunnen komen tot een vaste rubriek waarin militaire aangelegenheden op de beeldbuis worden gebracht. Het is natuurlijk teleurstellend dat wanneer wij denken dat wij een goede film hebben die goed inzicht geeft over de technische opleiding bij het leger, dat dan van TV-zijde wordt gezegd, nee niet voor ons. Maar ik geloof dat zoiets ons er niet van weerhouden moet op de ingeslagen weg voort te gaan om te komen tot een zodanige samenwerking dat wij werkelijk even goede resultaten kunnen bereiken als bij de radio.

De derde opmerking van de overste Glaser, mijnheer de voorzitter, ging over de scheiding tussen werving en public relations. Nu heeft de overste Glaser mij op dat punt niet kunnen overtuigen. Hij heeft mij niet van mijn 8e stelling kunnen afbrengen omdat ik niet geloof dat het feit dat de organisatie op het ogenblik zo is, een betoog is voor de juistheid van die organisatie. Dat de werkzaamheden nauw op elkaar aansluiten, dat is juist, maar dat is evenmin een

betoog om ze in één organisatie onder te brengen. Ik zie fundamenteel een belangrijk verschil tussen de benadering, tussen de werving die wilsbeïnvloedend is en de public relations die dat in veel mindere mate zal zijn. In het civiel bedrijf heeft men, dacht ik, om die reden ook altijd een strenge scheiding gemaakt tussen reclame en public relations. En in deze gedachtengang zie ik een scheiding tussen deze twee activiteiten beslist als gewenst. Er is nog een argument gebruikt tegen mijn betoog, nl. dat de public relations interservice kunnen zijn en dus niet naar de respectieve voorlichtingsdiensten zouden moeten verhuizen. Maar dat heb ik ook niet gezegd. Ik heb duidelijk gesteld dat die public relations-activiteiten die een interservice of een departementaal karakter dragen, zouden moeten worden ondergebracht bij de Public Relations Officer van de Minister. Nu kunt u — met een blik naar het organisatieschema op de dia — misschien zeggen: wat maakt dat nu voor een verschil, het ene hokje of het andere, maar het gaat nu juist om het niveau van dat hokje omdat ik geloof dat die public relations — en dat is een ontwikkeling die men overal ziet — direct onder de top moeten kunnen werken. Omdat de public relations bijna altijd het directe beleid van de topfunctionaris raken en dat die topfunctionaris op die public relations een persoonlijk stempel kan drukken. Daarom zie ik dus de public relations liever opgehaald naar een punt in de organisatie waar men ook in het bedrijfsleven de public relations geplaatst ziet.

De volgende vraagsteller, mijnheer de voorzitter, de overste Van Pelt, heeft bezwaren tegen mijn stellingen. Nu meen ik dat men de vierde stelling in zijn algemeenheid moet bezien en dat men die niet alleen van toepassing moet laten zijn op de externe sfeer. Binnen de strijdkrachten treffen wij evenzeer groepen aan die een onvoldoende oordeel hebben en daardoor een onvoldoende beeld geven. Het komt dikwijls voor dat een dienstplichtige met een verhaal thuiskomt dat niet met de feiten overeen stemt omdat hij de achtergronden niet kent, omdat hij de maatregelen waarin hij betrokken is niet heeft begrepen. En ik wil dus de public relations richten op alle publiekgroepen die een onvoldoende oordeel vellen omdat zij onvoldoende zijn geïnformeerd. Dit als antwoord aan de overste Van Pelt op mijn 4e stelling.

Bij de 5e stelling heeft de overste Van Pelt te kennen gegeven dat hij die stelling wat meer genuanceerd zou willen zien. Daar heb ik geen bezwaar tegen, maar ik heb gemeend mijn stellingen zo kort mogelijk te moeten maken om ze in mijn betoog wat te kunnen uitwerken. Bij die uitwerking heb ik naar ik meen toch duidelijk gesteld dat de interne en de externe voorlichtingssfeer een nauwe relatie hebben. Het is inderdaad zó, dat wanneer men in de externe sfeer gunstige resultaten bereikt, dat het dan mogelijk is dat door een maatregel in de interne sfeer daarna de zorgvuldig opgebouwde resultaten weer worden teniet gedaan omdat die maatregel niet wordt begrepen. Zulks leidt tot onrust, leidt tot een verstoring van de interne verhoudingen en het is nu eenmaal zo, de strijdkrachten zijn geen gesloten gemeenschappen meer, verstoring van interne verhoudingen dat leidt al heel spoedig tot publieke aandacht en dan komt het geval vanzelf in de externe voorlichting en dan krijgt u dus weer de minder gunstige uitwerking. Nu heb ik met die 5e stelling eigenlijk alleen maar tot uitdrukking willen brengen dat ik meen dat deze gang van zaken, nl. dat via de interne sfeer een verstoring van de externe verhoudingen wordt bewerkstelligd, dat dat zó dikwijls voorkomt, dat wanneer wij nu maar proberen dat wij eerst in die interne sfeer verbeterend werken, dat wij

dan vanzelf dat optimale resultaat in de externe sfeer krijgen waar de overste Van Pelt op doelde.

De volgende vraagsteller, mijnheer de voorzitter, de generaal Van Arcken, is begonnen met te zeggen dat ik met mijn lezing een bepaald standpunt heb doorbroken, nl. dat de krijgsmacht nooit iets kan leren van het bedrijfsleven. Nu moet ik hem helaas afvallen, want nu is het toevallig bij de public relations zó, dat de public relations voor een belangrijk gedeelte juist weer gestoeld zijn op de missie, de werkzaamheden en de ervaringen van de information officers die in oorlogstijd met de geallieerde legers zijn meegekomen en die er juist voor waren aangesteld om de verhoudingen met de bevolking in de gebieden waar men optrad zo goed mogelijk te doen zijn. Daar is voor een belangrijk gedeelte de hele public relations van het bedrijfsleven verder op ontwikkeld. Ik zou de stelling, zoals hij die heeft genoemd, eigenlijk willen omdraaien, want het bedrijfsleven heeft in deze iets geleerd van de krijgsmacht. Maar een feit is dat het op het ogenblik voor de krijgsmacht nuttig is om bij de bestudering van de public relations naar de ervaringen van het bedrijfsleven te kijken. Verder heeft de generaal Van Arcken enkele aanvullingen gegeven, hij heeft gewezen op de nuttige nevenaspecten. Dat men wanneer men in de interne sfeer werkt, dat het voordeel geeft dat men kan peilen of men op de goede weg is. En dat is inderdaad een neveneffect, maar laten wij het vooral beperken tot een neveneffect, want dan zouden wij eigenlijk gaan experimenteren in de interne sfeer om te kijken of wij daarmee in de externe sfeer kunnen voortgaan. Ten slotte heeft de generaal Van Arcken, na nog eens duidelijk te hebben gewezen op de intermenselijke factoren, de intermenselijke voorlichting, een suggestie gegeven voor een andere definitie voor de public relations en daar brengt hij dan dat elementaire verantwoordings in. En, mijnheer de voorzitter, daar heb ik niet het minste bezwaar tegen omdat ik toch meen dat die verantwoording tot gelding komt in de definitie die ik u heb voorgelegd. Misschien verscholen, maar hij zit erin! Die afhankelijkheid die in mijn definitie voorkomt, die houdt in een verantwoordelijkheid en of men nu de klemtoon moet leggen op die afhankelijkheid of op die verantwoording, het gaat er beide om dat men door zijn beleid te tonen laat zien wat die krijgsmacht waard is en wat zij als verdediger voor land en volk betekent.

De heer d'Artillac Brill heeft gezegd dat naar zijn mening tal van negatieve berichten die over de strijdkrachten in omloop worden gebracht niet zozeer zijn te wijten aan fouten van de krijgsmachtdelen zelf. Maar dat daar ook een grote negativiteit naar voren komt door het gehele Nato-beleid, en daarin ziet hij veel wijzigingen, veel veranderingen, het loslaten van plannen, het weer aanvaarden van plannen etc. De daaruit voortkomende onzekerheid acht hij een ongelukkige grond om tot goede resultaten te komen. Het is als voorlichtingsdienst en als voorlichter van een land dat lid is van de Nato evenzeer de taak om niet alleen de nationale doelstellingen en het nationale apparaat naar buiten te brengen, maar ook mede te werken aan de public relations die de Nato behoeven. En dat is natuurlijk een moeilijke zaak. De hele Nato-problematiek is dermate moeilijk, dat slechts weinigen het doorzien. Maar ik geloof dat wij in samenwerking met de organen die de Nato ook heeft (en de Nato voelt het probleem wel degelijk aan en zij werkt ook aan haar public relations), veel kunnen bijdragen om ook daar klaarheid in te verschaffen. In het Nato-beleid zit wel degelijk een duidelijke lijn en ons vrijwillig Nato-

lidmaatschap dwingt ertoe om ook in deze te komen tot een voorlichting die erop is gericht om het Nato-beleid te verduidelijken. Door zijn diversiteit van verschillende landen die lid zijn is dat moeilijk en zal dat in ieder land op een andere wijze moeten gebeuren, maar ik kan u wel zeggen, ook daar wordt aan gewerkt. De voorlichting op dat gebied is inderdaad veel moeilijker dan de voorlichting voor een van de nationale strijdmachtdelen.

De heer Brill heeft ook gesproken over de ouderdagen en daar ben ik hem bijzonder dankbaar voor want ik was ze vergeten te noemen, mijnheer de voorzitter. Een belangrijk medium in de externe sfeer waardoor niet minder dan honderdduizend Nederlanders jaarlijks door ons bedrijf stromen.

Dan heeft hij ook even gesproken over de introductie en zijn bezwaar was dat het allemaal papier was. Dat ben ik met hem eens, want ik heb alleen maar papieren zaken genoemd. En hij breekt een lans vooral voor het persoonlijk gesprek, persoonlijk verkeer. Dat is ook een van de doelstellingen die het SCML beoogt om juist door dat verkeer open te breken de interne verhoudingen te verbeteren. Er zijn nog een paar middelen die ik niet heb genoemd. Wanneer een dienstplichtige in dienst komt, dan schrijft de commandant dezelfde dag een brief aan de ouders dat de zoon goed is aangekomen, dat hij daar en daar is ingedeeld, dat hij daar en daar voor zal worden opgeleid en dat de naam van zijn commandant zo en zo is en dat hij altijd voor nadere inlichtingen open staat. Ook dat is papier, dat geef ik toe, maar toch al van een veel persoonlijker karakter. Wanneer dan daarna nog de mogelijkheid wordt geopend op een ouderdag voor een persoonlijk gesprek, ik ben het met de generaal De Ruig eens waanneer hij dat wil onderbrengen in een soort massavorlichting die erg kwantitatief is, maar die mogelijkheid is er en er wordt ook gebruik van gemaakt, dan komen wij toch al een eind in de richting van de weg zoals die aangegeven is door de heer Brill. Maar nogmaals zeg ik u, dat ook op het SCML juist de factor mens nader wordt besproken en bericht door de studie-leiders en ook daar wordt aangedrongen op een persoonlijk contact.

De heer Hornix onderstreept mijn betoog met een citaat en komt dan ook even met die verantwoordelijkheidsplicht waar de generaal Van Arcken over heeft gesproken en ik hoop dat mijn antwoord aan de generaal Van Arcken ook voor hem voldoende is. Daarna komt hij op de erfenis die de strijdkrachten nu eenmaal hebben o.a. teweeggebracht door de geheimhouding. Dat men dan komt tot meningen die eigenlijk een zeer diepe grond hebben, historische gronden e.a. die eigenlijk alleen maar op een wetenschappelijke manier naar boven zijn te halen. Vandaar dat hij dus een lans breekt voor een wetenschappelijke begeleiding van al deze activiteiten. En dat ben ik met hem eens, maar ik wilde toch wel vooropstellen dat een public relationsman een man van de praktijk moet zijn. En die moet aan het werk en wanneer hij zich zelf te veel zou gaan verdiepen in historische achtergronden en wetenschappelijke ondergronden, dan geloof ik dat zijn activiteiten zouden tekort schieten. Hij zal voor de bouwstenen die hij nodig heeft de wetenschapsmensen inderdaad vele malen nodig hebben en dat gebeurt o.a. bij de opinie-onderzoeken. Er zijn nog wel commandanten die menen zelf opinie-onderzoeken te kunnen houden, maar daarmee zal men toch altijd gebruik moeten maken van de sociologische en psychologische kennis die daar nu eenmaal voor nodig is en daarbij kan men gerust een daartoe bevoegd bureau of instantie inschakelen. Ik ben het met hem eens dat over het algemeen de problemen inderdaad dikwijls dermate ge-

compliceerd zijn dat een wetenschappelijke begeleiding niet kan worden ontbeerd.

Generaal De Ruig, mijnheer de voorzitter, heeft enkele voorbeelden genoemd aan de hand van de praktijk. De ouderdagen noemt hij massaal en kwantitatief v.w.b. een voorlichting. Bij een SRO, ik heb dat ook meegemaakt, is dat inderdaad wat meer genuanceerd en er is meer persoonlijk contact. Daar kan men zich meer instellen op datgene wat de jongen in het verleden heeft gepresteerd en de taak waar hij voor is bestemd. Dan ten slotte de voorlichting aan het bedrijfsleven die zou moeten worden gegeven en waar dus ook iets aan ontbreekt. Dit alles brengt de generaal tot de suggestie, dat wij het toch meer moeten zoeken in het persoonlijk contact van iedere officier met zijn omgeving. En wanneer u mijn slotcitaat van de Lnt.-Kolonel Potteboom heeft beluisterd dan kunt u daar toch eigenlijk hetzelfde geluid in hebben gehoord. Er is natuurlijk een verschil. Die kwantitatieve voorlichting, ouderdagen, jeugd-dagen, voorlichting op scholen, lezingen en contactdagen met het bedrijfsleven die kunnen wij organiseren, daar kunnen wij bevelen en opdrachten voor geven dat het zo moet gebeuren. Maar deze laatste voorlichting die van ieder individueel lid van de strijdkrachten naar buiten zou moeten uitgaan, die is vrijwillig! Die berust op bereidheid. En in hem die deze bereidheid bezit, herkent men de ware roeping van het officier-zijn. Ik geloof inderdaad dat dergelijke contacten bij elkaar meer effectief kunnen zijn dan de georganiseerde voorlichting zoals ouderdagen e.d.

De overste Langelaar ziet mij als een dokter en hij beveelt mij aan toch eerst een diagnose te stellen. Ik dacht toch dat ik met te hebben aangegeven dat men éerst zal moet zien te beantwoorden „wat denken die groepen?“, dat ik toch wel degelijk heb willen aansturen op een diagnose. Dat kan men doen door opinie-onderzoeken of door andere middelen, maar men zal eerst die „image“ die bepaalde publiekgroepen hebben, te weten moeten zien te komen. Dat ben ik met hem eens en ik geloof ook wanneer hij het betoog van de heer Hornix ondersteunt, dat dat niet zonder een wetenschappelijke begeleiding kan.

Voor het overige moet ik toch wel met hem van mening verschillen. Want is het nu werkelijk zo dat de voorlichting die wordt gegeven in brochures zoals „ter zee, te land en in de lucht“ en „in dienst“ en in „onder de wapenen“ en noemt u maar op, dat die niet reëel is. Daar wordt toch ook op allerlei manieren gezegd dat het bij de strijdkrachten nu niet bepaald een — zoals de Eerste Kamerleden dat kort geleden hebben genoemd in het voorlopig verslag — een vrolijke jongensclub is. En dat nu die voorlichting — en leest u de brochures er alstublieft nog eens na — nu zoveel verschilt van de werkelijkheid. Ik geloof niet dat die bank met splinters in het gebouw van de Indelingsraad een bittere ontgoocheling is voor de a.s. dienstplichtigen. En ik ben ook van mening dat het eten dat de soldaten wordt voorgezet toch een betere benaming verdient dan het woord „kwak“. En ook dat hebt u waarschijnlijk kort geleden in de discussies in de Eerste Kamer kunnen beluisteren, waar men toch in alle toonaarden de kritiek die op dat eten was, heeft verworpen. Ik geloof wanneer wij het zo stellen als de geachte vraagsteller, dat er inderdaad een groot verschil is tussen die voorlichting en de werkelijkheid, maar in het betoog van de heer Langelaar zijn ze beide te scherp getekend en ik geef u de verzekering dat wij met onze voorlichting toch altijd trachten om de realiteit te benaderen. Ook al was het alleen maar omdat wij door een

niet-reële voorlichting de Nederlandse soldaat wel bijzonder laag zouden aanslaan want hij neemt dat beslist niet.

Dan wat betreft de officieren-spreker. Ik ben ook niet van mening dat die officieren-spreker een standaardspeech uitspreken. Zij hebben zich vrijwillig gemeld en zij vragen ook om een bepaalde school, omdat zij die school kennen. Dat is toch zeker een bewijs dat er wel degelijk een persoonlijke sfeer is ontstaan tussen die spreker en die school. Nu geef ik toe dat hoe goed die speech ook is en of die nu voorgelezen wordt of dat het een goedvol uitgesproken speech is, dat een opmerking van de leraar Nederlands daarna bijzonder veel kwaad kan doen. Maar dat is toch geen reden om met deze voorlichting op te houden. Want de contacten die via jeugddagen, voorlichting op scholen worden gelegd, die blijken toch in vele gevallen in eerste instantie de aanleiding te zijn voor een beter begrip en zelfs voor vrijwillige dienstname. Het is nu eenmaal, dat is nu inderdaad vastgelegd en bekeken, dat wanneer men de mensen die voor vrijwillige dienstname tekenen, vraagt hoe zij nu voor het eerst in contact met de krijgsmacht zijn gekomen, dat het een jeugddag of de voorlichting op school is geweest die het eerste contact tot stand bracht. Dan geef ik wel toe dat er na die jeugddagen ook nog wel doorgegaan wordt met negatieve oordelen of dat het misschien wel eens naar de verkeerde kant uitslaat, maar in zijn totaliteit leiden al deze activiteiten toch tot positieve resultaten.

Ten slotte, mijnheer de voorzitter, de overste Bloch die enkele punten geeft ter aanvulling. Waarom, vraagt hij, brengen wij de verslaggevers alleen maar bij bijzondere evenementen? Waarom niet zomaar naar een onderdeel? Waarom niet? Zou ik op mijn beurt willen vragen aan de heer Bloch. Hij kan het doen als kazernecommandant en bataljonsarts. Dat moet het allereerste begin zijn van de relatie die men opbouwt met een plaatselijk journalist. Niet zeggen: „kom volgende week, er is een beëdiging”. Neen, zo maar een bezoek, loop met hem door de kazerne, laat hem zien wat het bedrijf is en u zult zien dat u dan ook met goede resultaten komt. De overste Bloch doet ook nog een voorstel voor een actueel journaal in de bioscopen en dat is een mooi plan en dat zou ik ook bijzonder graag willen. Maar ik meen dat wanneer ik daar een stafstudie over zou maken, ik het hokje met „public relations” wel zou kunnen aankruisen. Maar het hokje „finance” — dat hebt u ook gezien op het Amerikaanse formulier — zou waarschijnlijk de hele zaak laten vallen, want het is een bijzonder kostbare aangelegenheid. Er zijn op dit gebied van de public relations veel wensen, maar ik heb u gezegd al deze factoren moeten worden gezien in verhouding met elkaar en ik geloof dat dit medium, waar ik zeer enthousiast over zou zijn, het in vergelijking met andere niet zou halen.

Dan ten slotte het uitnodigen van echtgenoten van officieren en onderofficieren. Dit is een public relationsactiviteit die ook bij het bedrijfsleven niet vreemd is en die ook in de krijgsmacht wordt toegepast. Ik herinner mij dat ook bij de rij- en tractieschool zoets jaarlijks gebeurt. Dat is een activiteit die ik zeer zou aanbevelen en die ook in verband met de verhouding tot de gezinnen bijzonder belangrijk is en goed kan werken. In dit verband zie ik eigenlijk ook de maatregel die vorig jaar is getroffen toen een aantal gezinnen werd uitgenodigd om de in Hohne gelegerde militairen te bezoeken.

Mijnheer de voorzitter, de assistent wenkt dat de geluidsband verwisseld

moet worden. Ik geloof echter dat het al niet meer nodig is want hiermede heb ik de vragen, naar mijn beste weten, beantwoord.

De voorzitter:

Mijne heren, ik meen dat wij een gelukkige greep hebben gedaan toen wij dit belangrijke onderwerp op het werkplan hebben gezet en niet alleen voor wat betreft het onderwerp, maar ook ten aanzien van de spreker. Het is wel gebleken dat zijn betoog bijzonder is aangeslagen ook al omdat er negen mensen zich geroepen hebben gevoeld om daarop in te gaan. Nu is het zo, dat in het algemeen de voorlichting — het woord public relations dat wil er bij mij niet zo goed in, ik noem het interne en externe voorlichting en ik geloof dat het daarmee ook is gedekt — pas in de laatste tijd in de belangstelling is gekomen. Niet alleen voor de strijdkrachten, maar ik meen dat de overheid in het algemeen op dit punt verre achter is gebleven. Ik meen dat op allerlei gebied belangrijk meer had kunnen worden voorbereid en bereikt wanneer men over een behoorlijke voorlichting niet alleen had beschikt maar ook het belang ervan had begrepen. En het wordt eigenlijk nog wel onderstreept dat de overheid nu nog slechts aarzelend ertoe overgaat, door de uitspraak die de spreker heeft aangehaald van de heer Lammers, die toch ook deze voorlichting wel een zeer beperkte waarde toekende. Ik meen dan ook dat wij wel gelukkig mogen zijn dat nu de voorlichting in het algemeen en ook juist in de strijdkrachten van de grond is gekomen, maar natuurlijk nog veel zal moeten doormaken en zal moeten uitgroeien. Ik geloof dat overste Glaser wel een bijzonder optimistisch beeld heeft geschilderd van de resultaten en ik zou b.v. willen stellen dat taptoes — en ik ga daarin mee met de overste Langeraar — toch wel bij brood en spelen thuishoren en ik geloof niet dat dat nu aan de werkelijke voorlichting veel toedoet. Terecht heeft de inleider gezegd dat zowel de interne als de externe voorlichting van groot belang is waarbij hij de nadruk heeft gelegd op de interne. En dat klopt natuurlijk ook wel, omdat wij nu eenmaal een dienstplichtig leger hebben en wanneer wij dus die dienstplichtigen behoorlijk voorlichten, dan draagt het zichzelf uit. Hij heeft al genoemd dat de man thuiskomt, de meeste jongelui houden nogal van sterke verhalen en het gevolg is dat daarmee het gezin natuurlijk ook wordt geïnfecteerd. Alleen is het vreemde waar ik mij altijd over heb verbaasd en waar ik nooit uit heb kunnen komen, dat wanneer je iemand spreekt die in dienst is geweest, hij altijd begint met verhalen, hoe 'n mooie tijd hij heeft gehad, hoe prettig het was, zijn verhalen en sterke staaltjes. Maar zodra zoonlief aan de beurt is om de dienst in te moeten dan worden alle pogingen in het werk gesteld om hem daaraan te onttrekken. Ik begrijp niet dat wat vader zo goed heeft gedaan, voor zoonlief niet evenzeer goed zou wezen.

Terecht heeft de inleider gesteld dat hij eigenlijk gesproken heeft over een onderwerp wat niet nieuw is. Neen, het is al zo oud als de wereld, alleen het evalueert. En wij zijn nu zo langzamerhand in een situatie gekomen waarin wij er belangrijk meer aandacht aan moeten besteden en het ook wetenschappelijk moeten bekijken. Nu is het natuurlijk vooral voor de strijdkrachten een bijzonder moeilijk punt. Want laten wij het toch eerlijk stellen, het Nederlandse volk beschouwt nu eenmaal de strijdkrachten als een noodzakelijk kwaad en misschien hebben zij daar in wezen gelijk in, daar moeten wij echter van uitgaan. En daarvan moet de voorlichting zich toch wel goed rekenschap geven

dat het zo is gesteld. Ik heb de opmerking gehoord, ik meen van de majoor Hulst, dat men buiten de krijgsmacht daarvan een vertekend beeld zou hebben. Ik ga zelfs nog verder, ik geloof dat wij dat zelf ook hebben. Want wanneer wij 40 jaar in een bepaalde organisatie, in een bepaalde levenskring zijn opgegroeid, dan onderkent men niet meer precies hoe de buitenwereld daar terecht of ten onrechte tegen aan kijkt. Men heeft het verweven in zijn eigen beeld en men denkt dat het daardoor goed is. Nu meen ik dat die voorlichting zeer actief moet worden bedreven en ik geloof dat wij niet alleen telkens moeten gaan vertellen wat wij gaan doen, maar ook moeten reageren op bepaalde zaken welke wij onderkennen. Het is toch ook zo dat zodra er enige publiciteit verleend wordt aan een bepaald feit of bepaalde omstandigheden, wij erop moeten springen en dat wij, zeker wanneer er een fout wordt gemaakt, deze onmiddellijk moeten rechtzetten en niet een paar maanden moeten laten doorsudderen. En wij moeten ook niet bang zijn om bepaalde fouten te willen erkennen. Er worden natuurlijk in een grote organisatie fouten gemaakt en er is geen een organisatie waarbij dit niet gebeurt. Dat gebeurt bij Philips, dat gebeurt bij de Kon. Shell, bij de BPM, dat gebeurt overal, ook bij ons. Laten wij dus de fouten die er worden gemaakt dan ook niet willen verdoezelen. Nu meen ik dat het veiligheidsaspect in de afgelopen tijden en misschien ook nu nog wel, dikwijls nog teveel worden bespeeld. Ik meen dat er talloze dingen eigenlijk onder worden gebracht die daar niet onder horen. Het verbaast mij altijd wanneer ik, niet in mijn vorige maar in mijn huidige functie, in Parijs kom en ik van de generaal Norstadt alles krijg te horen wat ik vraag en als ik diezelfde vragen hier stel, dat men zegt: ja maar, daar mag ik niet over praten want het is NATO-secret. Terecht heeft de inleider gesteld dat wij voor het peilen van een opinie de wetenschap natuurlijk niet kunnen ontberen. Want ik moet u zeggen dat over de voorbeelden die wij hebben gezien van opinie-onderzoeken, de mensen geen oordeel konden hebben. Ik geloof daarom dat de mensen die zeiden, wij hebben geen oordeel, dit de verstandigste waren die aan het opinie-onderzoek hebben deelgenomen.

Er is gesteld dat wij met die voorlichting het beleid moeten uitdragen eigenlijk moeten vertellen waarom het zo is. Wij moeten dus niet met het bepalen van het beleid rekening houden met die publieke opinie, maar wel hoe wij het dus naar buiten brengen. Want wij moeten het beleid nimmer afhankelijk stellen van de publieke opinie. Men is zelfs verder gegaan en men heeft het woord „verantwoording afleggen” gebezigd. Nu heeft de inleider dat heel slim omgebogen in het betonen van verantwoordelijkheid, dat is heel iets anders. Ik geloof niet dat de voorlichting tot taak heeft om verantwoording af te leggen, daarvoor zijn andere instanties. Maar natuurlijk dat daaruit een bepaalde verantwoordelijkheid spreekt is juist. Wat m.i. ook nog te weinig gebeurt dat is dat bepaalde regelen, bepaalde orders die nu niet van vandaag op morgen behoeven te worden uitgevoerd, grondig kunnen worden voorbereid ook psychologisch, door voorlichting opdat daardoor regelingen met minder aangename kanten toch gemakkelijker worden aanvaard en men voorkomt dus gekanker in kantines en in messes.

De scheiding tussen de regeringsvoorlichting — de inleider zegt de politieke — en de ambtelijke voorlichting is bijzonder moeilijk te trekken. Want de ambtelijke voorlichting stoelt nu eenmaal op de politieke voorlichting, m.a.w. wanneer de regering over een bepaald beleid voorlichting geeft dan

vloeit de ambtelijke voorlichting daaruit voort en deze moet toch in dezelfde pas lopen, die kan niet gaan afwijken en die kan zich niet beperken tot alleen de techniek.

Terecht heeft de inleider gezegd dat de pers als zodanig goedwillend is en dat deze in het algemeen wel goedgezind is en dat men ook veel kan bereiken op dit gebied. Maar toch treft het mij altijd weer dat er toch bepaalde tendentieuze publikaties zijn, ik noem nu een heel eenvoudig voorbeeld: is er een verkeersongeval, dan is altijd de militaire auto wel in het nieuws. Ik begrijp dit ook niet, want er gebeuren meer ongelukken in het gewone burgerverkeer dan de enkele militaire ongelukken, maar dit schrijf ik toe aan de nieuwsvacht.

De voorlichting op de scholen is natuurlijk nog altijd een moeilijk punt. Het typische is toch wel dat — ofschoon er verbetering is opgetreden — men met precies hetzelfde vraagstuk zit als met het kweken van burgerzin. Men kan op de scholen blijkbaar toch ook niet gedaan krijgen dat de kwestie van burger zijn van Nederland de jongelui wordt bijgebracht. En wij liggen een beetje in datzelfde vlak. Het is natuurlijk ook zo dat talloze leraren zelfs hele goede voordrachten volledig ongedaan kunnen maken door zoals er is gesteld een of andere snierende opmerking. Maar ik geloof dan ook dat bij deze voorlichting een andere weg zou kunnen worden bewandeld, dat wij de voorlichting niet zouden moeten beginnen op de scholen bij de jongelui, maar zouden moeten aanvangen op de instituten die tot onderwijzer of leraar opleiden. En dat wij daardoor dus dit onderwijzend personeel eigenlijk beter voorlichten en beter bijbrengen wat dit nu eigenlijk betekent.

Ja en dan ben ik het natuurlijk eens met wat de inleider heeft gesteld over de organisatie. Ook ik ben van mening, dat de afdeling personeelspubliciteit noodgedwongen een te eenzijdige voorlichting geeft, omdat die het hele bedrijf als zodanig natuurlijk wel onvoldoende moet kennen. En men moet, wil men tot werving overgaan, toch eerst de sfeer scheppen dat men enige kennis heeft van het bedrijf, voordat men de mensen duidelijk zou kunnen maken welke plaats zij daarin kunnen innemen en welke mogelijkheden daarin voor hen liggen.

Natuurlijk geeft het punt hulpverlening ons wel enige steun, maar toch geloof ik dat ook op dit gebied weer bepaalde excessen bestaan. Ik bedoel daarmee dit: bij talrijke onderdelen gebeurt het dat de commandant zegt: jongens, wij gaan een geleidehond geven of wij gaan voor een bejaardenhuis zorgen of wij gaan kerstfeest vieren. Nu wordt de lijst klaargemaakt en wordt er gezegd hoofdofficieren f 5,—, subalterne officieren f 2,50, onderofficieren f 1,—, manschappen een kwartje. Nu is er geen vent die bij zijn uitbetaling tegen zijn administrateur durft te zeggen en ik betaal dat kwartje niet. En kijk, dit is de andere kant van een soort hulpverlening die averechts werkt naar mijn idee, want daarmee zoudt u bepaald ontevredenheid kunnen krijgen in dat onderdeel.

Ja, de particuliere organisaties die dan steun kunnen verlenen en ons goed gezind zijn. Persoonlijk geloof ik niet dat dit een grote invloed kan hebben omdat dit de mensen zijn die vanzelf al welwillend en gunstig tegenover ons staan en dus ons altijd welwillend bekijken, maar ons daardoor toch geloof ik niet daadwerkelijk helpen om het beeld bij de Nederlandse bevolking te veranderen. Van ganser harte onderschrijf ik eigenlijk wat de inleider heeft gezegd

dat iedere officier, ieder op zijn plaats, inderdaad — en nu moet ik het woord wel gebruiken — een public relations-officer is.

En hiermee mijne heren, met grote dank aan de inleider voor zijn bijzonder wel geformuleerd betoog, met dank ook aan de heren die het debat nog hebben willen verlevendigen en dank aan de gastvrijheid die wij hier hebben mogen genieten, sluit ik de laatste zeer geslaagde werkbijeenkomst van dit jaar.

STELLINGEN

1. Uitgaande van de door het Genootschap van Public Relations aanvaarde definitie, is public relations een voor de strijdkrachten noodzakelijke activiteit. *)
2. Voor de strijdkrachten bestaan de gezaenlijke publiekgroepen voor de externe sfeer uit het gehele Nederlandse volk. In de interne sfeer wordt deze groep gevormd door allen die deel uitmaken van de strijdkrachten.
3. Voor een stelselmatige aanpak van de public relations ten behoeve van de strijdkrachten is het gewenst dat regelmatig en systematischer dan thans de opinie omtrent de strijdkrachten wordt gepeild.
4. De public relations der strijdkrachten zullen zich in hoofdzaak moeten richten op die publiekgroepen die geen of een onvoldoende oordeel hebben over die strijdkrachten.
5. De public relations der strijdkrachten zullen zich in de eerste plaats moeten richten op de interne sfeer.
6. Het theoretisch onderscheid tussen regeringsvoorlichting en ambtelijke voorlichting kan — mits een goede coördinatie tussen beide is verzekerd — zeer wel in de organisatie tot uitdrukking worden gebracht.
7. De nauwe relatie tussen interne en externe voorlichting dient bij de krijgsmacht delen in de organisatie tot uiting te komen.
8. Het fundamentele verschil tussen werving en public relations maakt het wenselijk dat deze twee activiteiten niet door één en dezelfde organisatie worden uitgevoerd.

*) Deze definitie luidt: „Public Relations is het — hoofdzakelijk door voorlichting — stelselmatig bevorderen van goede verhoudingen met die groepen van mensen van wier oordeel men als organisatie afhankelijk is.”

INHOUDSOPGAVE 1962—1963

	pag.
1. De problemen en mogelijkheden van kernvoort- stuwung van schepen, door Ir. W. Vinke	1— 24
2. De logistiek binnen de divisie, door C. Koster en S. D. Catalani	27— 68
3. Moderne verbindingen, door T. de Ruig Ing.	71— 88
4. De toekomst van de luchtmacht bezien in verband met de komst van „Medium range ballistic missiles’, door S. H. M. Wanrooy	91—114
5. Strijdkrachten en public relations, door J. D. Backer	117—185

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld:

J. H. Couzy, Lt.-Generaal der Artillerie o.n.a., Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Voorzitter; *A. L. van den Berge*, Luit.-Generaal Inf., Ondervoorzitter; *H. Dieters*, Majoor KLu; *G. Gouman*, Kolonel G.S., directeur H.K.S., Redacteur Orgaan en W.J.; *Jbr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet*, Commandeur; *A. C. Lamers*, Majoor der Mariniers; *Mr. F. R. Mijnlieff*, Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid; *W. den Toom*, Luit.-Generaal KLu; *W. F. ten Boske*, Lt.-Kolonel der Infanterie, Secretaris-Penningmeester.

Geef bij adresverandering en bevordering kennis aan de Secretaris-Penningmeester, Sleedoornstraat 3 te 's-Gravenhage, telefoon 32.24.78 en vergeet **VOORAL** niet ons een nieuw lid op te geven.

**DE ROTTERDAMSCH
DROOGDOK MIJ. N.V.**

* DRUKKERIJ CEDO NULLI • DRUKKERIJ CEDO NULLI • DRUKKERIJ CEDO NULLI *

* DRUKKERIJ CEDO NULLI

Drukkerij Cedo Nulli

**PERIODIEKEN
IN BOEKDRUK EN ROTATIE**

* DRUKKERIJ CEDO NULLI

*
WAGENSTRAAT 37 - 's-GRAVENHAGE - TELEFOON 184466

* DRUKKERIJ CEDO NULLI • DRUKKERIJ CEDO NULLI • DRUKKERIJ CEDO NULLI *